

**ARMFELTARNE
PÅ HUNNERSTAD
och deras närmaste
Historien om en
släkt och en gård af
ADA RYDSTRÖM**

**HUGO GEBERS FÖRLAG
STOCKHOLM**

ARMFELTARNE
PÅ HUNNERSTAD
OCH DERAS NÄRMASTE

Armfelt (släkten)

ARMFELTARNE PÅ HUNNERSTAD OCH DERAS NÄRMASTE

HISTORIEN OM EN
SLÄKT OCH EN GÅRD

AF

ADA RYDSTRÖM

MED ILLUSTRATIONER

STOCKHOLM
HUGO GEBERS FÖRLAG

L d z
Arm felt

TRYCKT 1916 PÅ CENTRALTRYCKERIET,
STOCKHOLM. — PAPPERSLEVERANTÖR J. H.
MUNKTELLS PAPPERSFABRIKS AKTIEBOLAG,
GRYCKSBO. — KLICHÉER FRÅN GENERAL-
:: STABENS LITOGRAFISKA ANSTALT ::

7130

INNEHÅLL.

	Sid.
FÖRSTA KAPITLET:	
Hemmet med omnejd	1
ANDRA KAPITLET:	
Armfeltska släktens förfäder på Hunnerstad	5
TREDJE KAPITLET:	
Om ätten Armfelt	18
FJÄRDE KAPITLET:	
På Hunnerstad	25
FEMTE KAPITLET:	
Axel Armfelt i finska kriget och i rysk fångenskap	37
SJÄTTE KAPITLET:	
Hemlifvet på Hunnerstad	47
SJUNDE KAPITLET:	
Gustaf Mauritz Armfelts brefväxling med Ulla Armfelt	59
ÅTTONDE KAPITLET:	
Ulla och Gustaf Mauritz Armfelt till den senares död	90
NIONDE KAPITLET:	
Krigsåren 1813 och 1814	109
TIONDE KAPITLET:	
Ulla på resor med Kalle på Runstorp	127
ELFTE KAPITLET:	
Axel och Karl bosätta sig	135
TOLFTE KAPITLET:	
Hunnerstadfamiljens aflidna vänner och anhöriga	141
TRETTONDE KAPITLET:	
Beata Maria v. Kothens fränfälle	144
FJORTONDE KAPITLET:	
Syskonen på Hunnerstad	149

FEMTONDE KAPITLET:	Sid.
Axels giftermål	154
SEXTONDE KAPITLET:	
Armfeltska släktingar i Finland	160
SJUTTONDE KAPITLET:	
Svenska Armfaltar utom Hunnerstad	168
ADERTONDE KAPITLET:	
Anette Wistrand, hennes dotter och vidare öden ...	179
NITTONDE KAPITLET:	
Omkring bror Karl.....	199
TJUGONDE KAPITLET:	
Axel Armfelts hem och familjelif.....	207
TJUGOFÖRSTA KAPITLET:	
Hunnerstadsyskonens sista år	212
Släktafla efter sid.....	225

ILLUSTRATIONER.

Utom texten:

Armfeltska bröllopsgratulationen 1781	Sid. 16
Tillhör friherrinnan Lotten Armfelt, född Hultin.	
Gustaf Mauritz Armfelt (1757—1814)	32
Oljemålning af Wertmüller. Tillhör friherrinnan A. Schröderheim, född Armfelt.	
Gustaf Mauritz Armfelt (1757—1814)	48
Kopia. Tillhör grefve Carl Armfelt, efter oljemålning utförd i Dresden omkring 1793.	
Carl Gustaf Armfelt (1751—1825).....	72
Oljemålning af Ulrika Pasch 1777. Tillhör friherrinnan A. Schröderheim, född Armfelt.	
Hedvig Armfelt, född De la Gardie (1761—1832)	96
Oljemålning af Breda. Tillhör Engsö fideikommiss.	
Excellensen Gustaf Mauritz Armfelts sista bref till Ulla Armfelt	104
Tillhör friherrinnan Lotten Armfelt, född Hultin.	
Grefvinnan Sophie Piper, född v. Fersen.....	128
Oljemålning af L. Pasch. Tillhör fröken Emilie Piper, Löfstad.	
August Philip Armfelt (1768—1839).....	160
Oljemålning af Breda. Tillhör grefvinnan O. Wasastjerna, född Armfelt.	
Magnus Wilhelm Armfelt (1797—1878)	174
Oljemålning af S. Lind. Tillhör friherrinnan A. Schröderheim, född Armfelt.	
Friherrinnan Adélaïde Armfelt, född v. Stedingk (1802—1863)	174
Oljemålning. Tillhör friherrinnan A. Schröderheim, född Armfelt.	

I texten:

	Sid.
Hunnerstad från öster.....	7
Laving från 1700-talet. Tillhör friherrinnan Lotten Armfelt, född Hultin.	
Adolf Armfelt (1750—1807)	14
Silhouett. Tillhör friherrinnan L. Armfelt, f. Hultin.	
Beata Maria Armfelt, född v. Kothén	15
Silhouett. Tillhör friherrinnan L. Armfelt, f. Hultin.	
Det friherrliga Armfeltska signetet	19
Originalet tillhör friherrinnan L. Armfelt, född Hultin.	
Friherrebref af 5 juli 1731 för C. G. Armfelt	21
Tillhör friherre C. G. Armfelt, Kulla.	
G. M. Armfelt	30
Miniatyrmålning tillhörig friherre C. G. Armfelt, Kulla.	
Ur Beate Sophie Armfelts ritbok	33
Axel Wilhelm Armfelt (1785—1867).....	39
Oljemålning. Tillhör friherrinnan L. Armfelt, född Hultin.	
G. M. Armfelt	60
Oljemålning af L. Gauffin 1793. Tillhör grefvinnan Sophie Nordenfalk, född Piper, Blekhem.	
Ur Ullas dagbok	69
Salong på Åminne fideikommiss, tillhörigt greve Carl Armfelt	75
Med porträtt af C. G. Armfelt och två hans söner med fruar.	
Skrifrummet på Åminne	80
Med Bredas porträtt af Gustaf III.	
Biblioteket på Åminne	97
Med Sergels byst af Gustaf III.	
Åminne, hufvudbyggnaden	103
Hunnerstad på 1870-talet	123
Efter fotografi.	
Beate Sophie (1789—1862) och Ebba (1791—1865) Armfelt	124
Silhouetter tillhöriga friherrinnan L. Armfelt, född Hultin.	
Runstorp i Östergötland.....	129
Efter fotografi.	
Löfstad slott	130
Målning från Sophie Pipers, född v. Fersen, tid. Tillhör fröken Emilie Piper, Löfstad.	
Löfstad slott i Östergötland	131
Fotografi.	
Akvarell öfver salongen på Löfstad med Sophie Piper, född v. Fersen, Duc de Pienne och C. F. Piper	133
Tillhör fröken Emilie Piper, Löfstad.	

	Sid.
Taflor, upptagna ur Armfeltska grafven vid likflyttningen	142
Tillhöra friherrinnan L. Armfelt, född Hultin.	
Salongen på Hunnerstad före 1913	150
De båda sidoporträtten föreställa Wilhelm Armfelt och hans fru, född v. Gertten.	
Hörn af stora salen på Hunnerstad före 1913.....	151
De stora granarna vid Hunnerstad	152
»Märkduken» från Hunnerstad.....	155
Tillhör friherrinnan L. Armfelt, född Hultin.	
Wjurila i Finland	161
Rattula gård. Salongen	165
Porträttet öfver soffan föreställer excellens far.	
Carl Armfelt (1764—1846) och hans fru Brita Wennerstedt (1776—1835)	169
Efter miniatyrmålningar. Tillhör friherre C. G. Armfelt, Kulla.	
Fromhold Armfelt (1721—1797).....	170
Efter oljemålning. Tillhör friherre C. G. Armfelt, Kulla.	
Skogaholm	171
Efter akvarellmålning af Brita Armfelt, född Wennerstedt. Tillhör friherre C. G. Armfelt, Kulla.	
Kulla.....	175
Efter ritning af friherrinnan Jozefa Armfelt, född de Pomian.	
Magnus Armfelt (1826—1897).....	177
Fotografi i egyptisk domaredräkt. Tillhör friherrinnan A. Schröderheim, född Armfelt.	
Smålandsstuga nära Hunnerstad	202
Fotografi. Tillhör friherrinnan L. Armfelt, född Hultin.	
Ön Skarverten i Solgen	214
Ulla Armfelts väfstol med släktens yngsta telning Anne Marie i väfven	221
Vagga från Hunnerstad med Armfeltska vapnet	223
Utsikt från Hunnerstads veranda öfver trädgården	224

FÖRSTA KAPITLET.

Hemmet med omnejd.

Detta är historien om en gammal smålandsgård, särdegen och vacker, själfull i sin originalitet och sina gamla minnen.

Djupt inne bland det smäländska höglandets alla sjöar ligger den, gömd och glömd, men har man bara hört den gårdens historia, vet man hur varmt den varit och ännu i dag är älskad, hur dess människor, dess djur, dess byggnader, dess skogar, marker och sjöar vuxit samman till ett enda väsen, då förstår man gårdens saga, då blir denna en så kär att man aldrig glömmer den.

Präktig och rik har gården varit, skuldtyngd blef den, och från undergång räddades den genom den strängaste sparsamhet och det mest idoga arbete. Dess bibehållande har varit en stor familjs eniga mål och det gamla kära hemmets besittande af den ostörda familjekretsen den enda lycka de i världen åträdde.

Original har den gården skapat i en värld af kopior. Originalmänniskor så aktningsvärda, att själfva deras sällsporda egenheter likaväl kunna locka en tår som ett löje i vårt öga.

*

*

*

Småland är stort och af den mest olikartade natur i sina tre län. »Det magra Smålands ljunghedar, stenar och mos-

sar», dem har främlingen nog reda på, när frågan gäller det inre af detta landskap. Men kanske har han ingen aning om skönheten af landet mellan de hundratals sjöarna, som förenas af strömmar och forsar, som kransas af skogklädda höjder, från hvilka man ser miltals ända in i det blå fjärran!

Det land, som bär i sin famn odlade fält, löfklädda hagar, lummiga holmar och näs speglade sig uti sjöarnas vatten. Här finnas ännu många upptäckter att göra för den som har sinne därför.

Den ena gamla herrgården efter den andra skall han finna härinne. Små stenkyrkor »af obekant ålder» skall han se kringströdda lite hvarstädes. Präktiga relikier och minnen finnas ännu här och där i dem förvarade ända sedan den tid de, som barn af Nydala kloster, först uppstodo att i Göta land tända och förvara kristendomens ljus. Adelige grafvar, dyrbara kyrkogåfvor, hufvudbanér, vapen och andra minnen af säteriernas innehafvare gömmas också därinom.

En stämning af forntid, af storhetstid — af en tid alldeles olik vår egen, susar emot oss i dessa bygder, där kanske »kungsvägen» mellan landskapen löper fram, men där lokomotivets ånghvissla är sällsynt.

Här i Södra Wedbo härad ligger den vackra sjön Solgen, af ett smalt näs skild från de stora sjöarna Mycklaflon och Bellen. Här har Emån sin upprinnelse ur Emmekälla och till denna ås vattenområde hör häradets hela mellersta och östra del, däribland också det vatten, som går förbi staden Eksjö och som under namn af Markestadån, faller in i sjön Solgen, hvilken sedan afflyter söderut mot Emån.

Eksjö är hufvudstaden i denna ort, liksom det gamla Witala, i närheten af nuvarande Hvetlanda, fordom var en märkvärdig »stad» i denna trakt. Påståendet härom är af Wieselgren bestridt, men af v. Dalin, Ödman och Sjöborg genom funna fornlämningar, såsom $\frac{1}{4}$ mil långa nu

jordöfverväxta stengator, djupa källare, grifthögar, bauta-
stenar m. m. till synes bekräftadt.

Här på Wetala hed lärde, enligt sägen, en konung Erik
götarna att plöja jorden eller »ärja», som det heter på gam-
malt landsmål. Lilla rimkrönikan säger härom, på något
yngre språk omsatt:

»Erik den förste konung var
I Götalandena vida;
Till bragd en hug så bård han bar
I härnad så ock i fride.
Han var ock den förste uti Wetala ärj'de.»

Det uppgifves bl. a. af Tuneld, att samma konung ligger
begrafven under koret af Hvetlanda gamla kyrka. Hur
det nu än är med påståendet att det gamla Witala eller
Wetala var här beläget, säkert är att ortens stora rikedom
på fornlämningar af alla slag visar, huru redan våra för-
fäder funnit att detta landet var ett godt land att bygga
och bo uti.

Ej underligt om ägarne till den vackra gamla gården
Hunnerstad där, vid norra ändan af sjön Solgen, funno
sig väl i den natur och den krets af granngårdar, där de
lefde sitt lif, där deras boskap betade, deras skördar växte,
där skogarna skänkte dem timmer och hyste villebråd i
mängd, där sjöar och strömmar bjödo på rikt fiske, ja,
t. o. m. på musslor, som gömde äkta pärlors skatt.

Sägnen går att en rik bondsläkt i denna ort ursprung-
ligen vunnit sin rikedom på dylikt pärlfiske.

Den äldsta af Jönköpings läns jordeböcker är upprättad
år 1620 och däri nämnes:

»Hundersta», som »Salig Hans Nilssons barne godz». I
följande jordebok af år 1640 får man den upplysningen
om »Hundestadh i Höredha socken», att det var: »Arffe-
ligen Donerat wälb. Hans Nilsson till Dalby».

Hunnerstad hade således varit kronoegendom. Det är
mycket troligt att gården fick denna natur genom den stora
reduktionen vid reformationstiden.

År 1640 lydde utjorden »Perlebolet till Hundestadh: med lika arfsrätt donerad till samma herre».

Jordeböckerna lämna för resten den upplysningen, att i Höreda, så väl som i andra ortens socknar, var nästan hvarje jordlapp i adelns händer. Största delen af Höreda kom så genom donation af krono- och klosterhemman i händerna på »Wälb. Herre Johan Kinnimundt».

Nästan hela Eksjö socken var donerad till Thomas Muscamph.

Den wälborne Hans Nilsson som fick Hunnerstad af kronan var¹ år 1603 häradshöfding i Håbo i Uppland. Han adlades 1607 till Rosenbaner och förlänades med en mängd gårdar, mest i Uppland och Södermanland. Säkert var Hunnerstad då blott en skattskyldig bondby. Rosenbaner hade ingen son.

I 1653 års jordebok står »Hunnerstadh som wältt Linnardt Hansson donerad».

Samme herre fick äfven donation på $\frac{1}{2}$ hemman Höreda klockaregård. I jordeboken 1657—58 läsa vi huru detta »säteri då bestod af $3\frac{1}{2}$ hemman». Som ingen annan än en adelsman fick äga ett säteri, måtte Linnardt Hansson, som först skrefs som »välaktad» en titel som gafs lägre tjänstemän — småningom som adelsman blifvit »välboren», då ett säteri till honom donerades. Att Hunnerstad redan år 1638 bebyggdes till sätesgård se vi af 1677 års jordebok. Det låg då närmare sjön Solgen på en vacker udde, där man ännu finner lämningar af källare och murar.

¹ Schlegel och Klingspor: De med sköldebref förlänade, men ej på riddarhuset introducerade adliga ätterna.

ANDRA KAPITLET.

Armfeltska släktens förfäder på Hunnerstad.

Linnardt Hanssons adeliga släkt var dock ej länge i besittning af Hunnerstad, som enligt 1671 års jordebok då kom till den släkt, hvilken sedan i tvåhundra år innehade detsamma, mest dock som arfvegods från dotter till dotter. Det var: »Välb. Hans Klärck som förbytte sigh till frelse alla tre sätesgårdarne Hunnerstadh.»

Denne Hans Clerck d. ä. var son af William Clerck från Skottland, hvilken 1607 inkom till Sverige med ett värfvadtskottskt regemente. Hans Clerck adlades 1648 och slutade som amiralitetsråd. Han dog 1679 och är begrafven i Örebro i S:t Nicolai kyrka.¹ I andra giftet hade han Margareta Hartman till fru. Genom henne fick han både anseende och pengar, ty hon var sondotter af den rika riksrådinnan Adler Salvius, som först varit gift med handelsmannen och guldarbetaren Hartman. Det var också efter detta gifte som han inköpte eller »förbytte sig» Hunnerstad.

Margareta Hartman gifte redan år 1668 bort sin styf-dotter från mannens första gifte Brigitta med sin bror assessor Johan Hartman, sedan år 1664 adlad med namnet Adlerhjem,¹ »såsom varande riksrådinnan Adler Salvius enda sonson och för hennes aflidne andre mans riksrådet Adler-Salvius höga meriter och trogna tjänster

¹ Anrep.

samt för konung Carl X Gustafs löfte om adelskap för honom».

Denne Adlerhjelm skref sig herre till Hunnerstad. Efter hans död 1679, kom den stora reduktionen och berörde äfven Hunnerstad såsom varande donerad kronojord. Brigitta Clercks broder d. v. majoren Lorentz Clerck fick dock 1684 mot jämgodt vederlag åter från kronan byta sig till stället, som han redan vid svågerns död tycks ha öfvertagit.

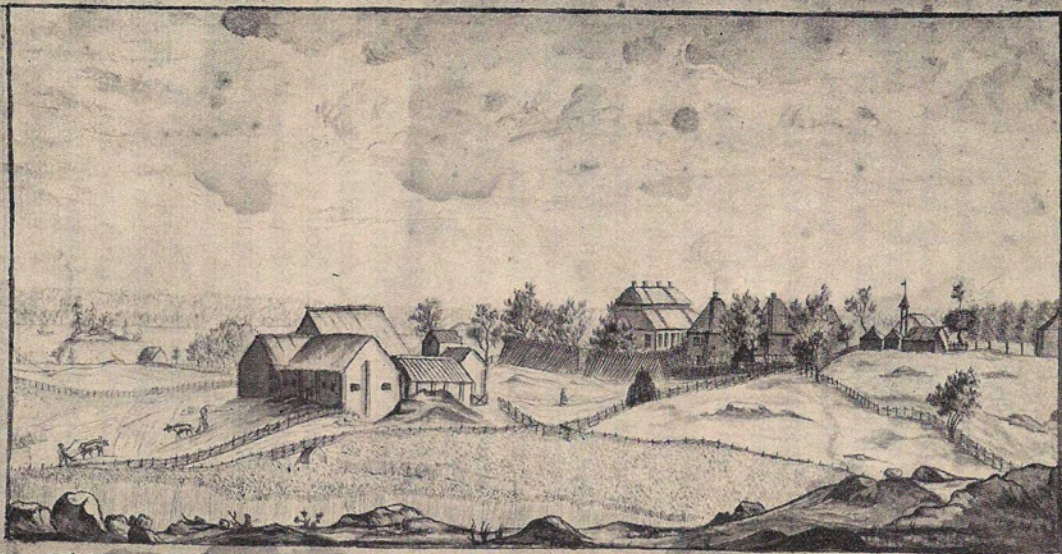
I Höreda kyrkobok anmärkes för den 2 december 1681 att då voro »Brigitta Clercks broder major L. Clerck på Hunnerstad och kapten Bourdon på Thorsjö sockenherrar i Höreda».

Om Thorsjö eller Thorsryd, som det då hette, anmärkes att »det var ett klosterhemman, hvilket varit skänkt till det forna onyttiga och lättjefulla klosterfolket, men som nu donerades till sätesgård åt Johan Bourdon, liksom flera andra dylika gårdar kommo andra utländska familjer till godo».

Lorentz Clerck, som äfven skref sig till Norrby i Asby socken i Östergötland, blef 1706 generalmajor och landshöfding i Österbotten, 1707 blef han friherre och introducerad på riddarhuset.

År 1686 gifte han sig vid trettioåttre års ålder med friherrinnan Beata Mörner, dotter af generallöjtnanten baron Hans Mörner till Tunarp och Olstorp i Östergötland.

Krigiska voro detta pars anor och förbindelser. Beatas far generallöjtnanten, blef friherre till Morlanda på Oroust i Bohuslän som belöning för den utmärkta tapperhet han under en lång växlande krigarbana visat ej minst i 3 dagars slaget vid Warschau 1656 och vid aktionen mot Krakau samma år. Hennes bror fältmarskalken och den förste grefve Mörner af Morlanda var en af de tappre karoliner, som följde Karl den tolfte från hans landstigning på See-land till hans sista strider i Norge, sedan han förut gjort sina lärospån vid Halmstad, Lund och Landskrona och följt franska armén på fälttåget i Flandern 1691.

Vue de Hunnerstad au Côté d'Orientale

Hunnerstad från öster.

Lavering från 1700-talet. Tillhör friherrinnan Lotten Armfelt, född Hultin.

Som så många andra svenska herresätens är Hunnerstads historia en Sveriges historia i sammandrag ända från hedenhös. Den talar om klostern och kyrkans uppkomst och rikedom, och om reformationens hårdhändta grepp däruti. Den visar hur utländska krigare inkommo i riket, hur de kämpade och vunno bofäste och rikedomar under vår storhetstid, liksom af hvilket virke de män och kvinnor voro danade, som kunde strida »en mot tio», som kunde frysa och svälta utan klagan och som äfven kunde bära medgången utan att tappa hufvudet.

Den visar oss en lång följd af ståtliga kärnkvinnor, som med fast mod och trohet i det lilla likaväl som i det stora ordnade, styrde och arbetade på de ofta herrelösa godsens.

På Hunnerstad möta vi under elfte och tolfte Carls tider en dylik kvinna i Beata Mörners gestalt. Pröfvad i all tidens oro, stod hon upprätt i de stormar som öfvergingo landet och hemmet. Ensam under mannens bortöfvervaro i krigen, fick hon se hur hennes kära Hunnerstad blef lågornas rof i en förtärande vådeld. Hon hade kraft att omedelbart låta åter uppbygga det och lade det då på sin nuvarande plats längre upp från sjön. Den ännu kvarsittande väderflöjeln på Hunnerstad bär årtalet 1682 och är således ett minne från den äldsta gården.

Då år 1704 och följande år kollektor för hvarjehanda ändamål, synnerligen för de af fienden plundrade och till Stockholm öfverflydda lifflänningarne, ägde rum, var öfverstinnan Beata Mörner, som sockenfru på Hunnerstad, den frikostigaste gifverskan i Höreda.

Enligt tradition i släkten hade Beata Mörner ej på länge hört af sin man. En söndag bevistade hon som vanligt gudstjänsten i Höreda kyrka, där hon intog sin särskilda, förnämt afskilda plats, föremål för allas vördnad och uppmärksamhet, ända sedan hon i sin stora med fyrspann bespända kaross, nalkades kyrkoplanen.

Högtidlig och allvarlig i gång och later skrider hon fram

på stora gången, slår sig ned i sin bänk och deltagar andäktigt i gudstjänsten. Midt under predikan höres ett buller. Allas hufvuden vändas mot kyrkdörren, som öppnas på vid gafvel af en dammig soldat. Denne marscherar med taktfasta steg fram mot generalskans bänk, gör ställningssteg, hälsar från generalen och anmäler att denna ämnar samma dag äta middag på Hunnerstad. Utrustad med bättre nerver än vår tids fruar mottog fru Beata underrättelsen med bibehållet lugn och fortsatte värdigt sin andakt, men med den kännedom som vi hafva om förhållandet denna tid mellan de högadlige och vördiga prästerskapet, kunna vi förmoda att herr kyrkoherden, efter hvad som händt, med möjligaste snabbhet satte punkt på sin predikan.

Den 31:sta maj 1719 stod ett ståtligt bröllop på Hunnerstad, då »Öfversten för Kronobergs läns Infanteri Eberhard Bildstein vigdes med baronessan fröken Beata Clerck». Kyrkoherden som förrättade vigseln, tillägger i kyrkboken denna fromma önskan: »Gud förläne samma högtförförnämde wederbörande alskiöns wälsignelse och förnöjelse, sitt aldre helgaste namn till ähra, Familien till floor af theres nåde. Nåde till ewig salighet för Christi skull, genom then h. Andes kärleksens Guds krafft.»

Länge härefter lefde ej friherre Lorentz Clerck i lugn i sitt trefna hem. Krigets mödor och faror hade nog pröfvat både hans själs- och kroppskrafter. Redan 1720 afled friherren. Han begrofs i sitt iordningställda grafhvalf under altaret i Höreda kyrka. I kyrkboken läsa vi härom, att han bars till grafven »med högadlig och anständig process af 16 adelsmän, ingen lägre än kapten». Kyrkoherden höll »parentation för altaret under de närvarandes rörelse och ad plaussus».

Den hänsofne hade begåfvat Höreda kyrka med oblatask af silfver m. m.

Hans hufvudbanér upphängdes inom kyrkan, som redan

på 1600-talet i kyrkboken beskrifves som ägande trenne ringklockor och ej mindre än fem mässhakar. Af de senare var en blå med kors, en röd med »gullag», en askfärgad med rödt kors, en silfverfärgad af damast. Af paret Clerck-Mörners fyra barn hade sonen Hans som 21 årig kapten fallit vid Pultava. En dotter och en son dogo unga och ogifta före modern.

Bland minnen från denna tid anföres här ett bref till Beata Mörner funnet bland Hunnerstad-papperen. Den ödmjuka sirligheten i dess skrifsätt är tidsmålade:

»Högvälborna Fruu Frijherinna och Generallinna.

Eder Höga Nåde öfversändes i dag här innelyckt med ödmjukaste wördnad Rustbetjent Längden jämppte ödmjukaste förmählan, at ännu efter ährhällen skriftelig kunskap ifrån Jönköping ingen sammansättninge vid Rustningen är fastställd, utan så snart det hint skier, skall jag eij underlåta med diup wördnad sådant allra ödmjukast wid handen gifwa under framhärдан till dödsstunden.

Eder Höga Nådes
Allra ödmjukaste Tienare
Johan Blom.

Ekesjö d. 29 April 1740.»

Beata Mörner satt som änka på Hunnerstad till sin död 1748 och hade där sin glädje af dotterns uppväxande familj, ty som enda kvarlevande arfvingar öfvertogo nu dotter och måg de Clerckska godsen, däribland främst Hunnerstad.

Baron Bildstein var, liksom sin svärfar, en äkta karelin. Han var redan 47 år gammal, då han gifte sig med den 33-åriga Beata Clerck och hade då sett och erfarit åtskilligt. Född i Riga hade han börjat sin krigarbana i Finland, men småningom kommit i svensk tjänst. Han hade tillsammans med sin äldre bror Christoffer Konrad troget följt Karl den tolfte och blef, jämte brodern, fri-

herre 1720 samt svärdsordens riddare 1748. Det senare anmärkningsvärdt emedan dessa bröder voro bland de första riddarne af denna orden, hvilken stiftades af Fredrik I.

Om Konrad Christoffer veta vi,¹ att han delade Karl XII:s fångenskap och stridde vid hans sida i Bender. Brodern Eberhard fick generallöjtnants afsked. Ett minne af hans vänskap med kungaparet äro de årliga nyårsbref som utbyttes mellan majestäterna och Hunnerstad herrskapet. Kungaparets bref voro undertecknade: »Votre affectionnée Ulrique Eleonore et Friedrich».

Så satt generalen med sin blomstrande barnskara i ro i sitt vackra, rika hem, tills han där, 85 år gammal, afled och med stora högtidligheter grifflades i Höreda kyrkas grafhvalf år 1758. Fem år därefter följdes han i grafven af sin maka.

Nu blef detta pars enda son, majoren baron Karl Eberhard Bildstein herre på Hunnerstad.

Under hans tid rådde tvist om de förnämsta platserna i Höreda, både i kyrka och sockenstämma. De båda godsen Rönningeholm eller Ryningsholm och Torsjö ville, ehuru förgäfvess, göra Hunnerstad första platsen stridig. Denna tid ägdes de båda förstnämnda godsen af assessor Nils Ridderschöld, hvilken låg i jämn träta såväl med kyrkoherden som med major Bildstein.

I stämmoprotokoll föreskref major Bildstein angående kyrkans tillökande att² »de båda flyglarne skulle göras alldeles lika, och den lagligen uppmurade Bildsteinska familjegravven finge ej undergå någon förändring.

Assessorn klagade vid sockenstämma öfver stolsdelningen och predikstolens hinderliga plats i kyrkan. »Men, som major Bildstein innehade främsta bänkrummet vid predikstolen, kunde ingen flyttning ske af densamma», resolverade stämman.

¹ Svenskt konversationslexikon, Stockholm. Tryckt hos P. G. Berg.

² Höreda kyrkobok.

Af kyrkoboken finner man att denna tvist varit framställd för »både M. V. Consistorium och för Konungens Befallningshafvande i länet». Då utslag föll i öfverensstämmelse med kyrkoherdens och major Bildsteins önskan, yttrade assessorn:

»att nu måtte väl kyrkoherden fått ro och nöje, då han begåfvats med förmånen, att efter eget behag ordna med predikstolen. Hvad kan man då mera begära?»

Major Eberhard Bildstein tycks ej ha varit någon betydande person. Han dog, endast 52-årig, på Hunnerstad år 1780. Som han var den siste af sin ätt blef hans vapensköld krossad vid grafven och hans hufvudbanér uppsatt i Höreda kyrka.

Fyra öfverlevande systrar ärfde rikedomarna. Af dessa dog den äldsta gift på Hunnerstad år 1793.

System Sophia Helena gifte sig med öfverstelöjtnanten baron Gabriel Adolf Wrangel af Ludenhoff och bebodde sitt moderneärfda gods Norrby. Efter ett elfvaårigt äktenskap var hon öfverlycklig, då hon år 1759 slöt en liten son i sina armar. Fyraårig borttrycktes dock den spåde af döden.

Med honom utgick ätten Wrangel af Ludenhoff och vid hans grafplats i Höreda kyrka uppsattes hans vapen.

I sin djupa sorg och saknad skref modern ett sorgeskvade¹ i sin tids stil. Det visar äkta djup känsla och bifogas här:

Gud han har mig bedröfvat,
mitt enda barn bortröfvat
igenom döden hän.

Han har mig honom skänkt.
Han hade makt att tagan,
jag bör därför ej klaga,
jag har honom i himmelen.

Jag bör almakten prisa
för nåd han mig bevisat

och lät mig värdig bli
att föda hit till världen
ett barn som här på jorden
ej längre kunde bo,
men uti sälla glädjen
nu fått hos Jesu ro.

Gud har honom förärat
en krona skön och ny.
Han har sitt lopp fulländadt

¹ Hunnerstadpapperen.

och är i himlens sky
upptagen till stor ära
och sitter för Guds tron
och med sin späda tunga
får lofva nu Guds son.

Mitt hjärta honom saknar
och först mitt öga vaknar
jag honom tänker på,
han var min enda glädje
jag här i världen ägde.
Gud vill mig ej den unna,
Han låter döden grymma
mig honom taga frå.

Dock fast jag tyckt mig mista
min enda kära gnista,
som mig så mången gång
så fägna glädja hjärtat,
så att jag all min smärta
helt gladt förglömde bort.

Min dag han var mig kärt
då jag hans sällskap ägde,
ej världsligt nöje gläder
min arma usla kropp,
han var min ögons fögnad,
men har måst honom lämna
till den som honom söker op.

Jag vill därför ej klaga
att Gud har täcks borttaga
från världen för så mycke ondt,
här har'en lifvet skänkt
i himlen där får blifva
fast det gick oförtänt.

Har jag ej den mig gläder
stor sak i denna världen.
Jag finner honom väl
en gång ibland Guds änglar
där han mig evigt fagnar
och blir jag ej då säll.

Gud hjälpe mig och styrke
mitt hjärta tröste han
och mig sin anda sände
att jag inför hvar man
mitt mannamod kan visa
och bli med Gud förnöjd,
när hans behag täcks visa
han skänker mig ock fröjd.

Så far nu väl min fögnad
du bärs nu från mig bort,
du aldrig ur mitt minne skall
blifva glömder bort.
Haf tack för hvar den stund
du med din lilla mun
har sjungit Gud till ähra
och trott uppå Guds son.

Du evigt nu får sjunga
allt med din lilla tunga
lof, pris o, herre Gud!
Din själ är nu förklarad
inför Guds ansikt klara
och skiner som ett ljus.
Ett ljus var du på jorden
af allom älskad vorden.

Jag vill nu härmed sluta,
fast mina ögon flyta
af mången tusend tår,
min sorg mitt hjärta söker,
mitt bröst af ängslan värker,
du bärs nu från mig bort.

Ack! Jesu lät mig lefva
så säll i ditt behag
att när jag länge sträfvat
i denna sorgedal
jag honom för Guds tron
hos dig få honom skåda
ibland Guds ängla kor
så har vi begge ro.

i stor enfaldighet, men välment skrifvet af en högst sörjande moder. S. H. B.»

Tredje systemen Ulrika Fredrika gifte sig med öfverstelöjtnant Axel v. Kothen från Åbylund nära Vadstena. Hon ärfde och bebodde Hunnerstad, där äfven systemen

Conradina bodde tills hon, 53-årig, blef bergsrådet v. Schéeles på Printsns andra fru. Då bergsrådet afled, ärfdes hans många egendomar af ende sonen i första giftet och fru Conradina vistades ofta i sitt barndomshem, där hon af syster, systerdotter och dennas barn på allt sätt omhuldades under namn af »mormor Conradina».

Adolf Armfelt (1750-1807).
Silhouett tillh.
friherrinnan L. Armfelt, f. Hultin.
Efter ett blott 5-årigt äktenskap, blef Ulla Bildstein änka efter öfverstelöjtnant v. Kothen och återflyttade då med sina barn till modern på Hunnerstad. Hennes son Evert blef ägare till Åbylund.

Ulla Bildsteins dotter Beata Maria v. Kothen (född 1755) firade 1781 på Hunnerstad sitt ståtliga bröllop med löjtnanten friherre Karl Adolf Armfelt (född 1750). Makarna stannade sedan lifvet ut på detta gods, som blef Beatas arf efter föräldrarna.

De unga makarna stodo i skyldskap¹ till hvarandra, ty en bror till Adolf Armfelts farfar (generalen Karl Gustaf) var g. m. Margareta Bildstein, kusin till Eberhard Bildstein.

Från bröllopet på Hunnerstad år 1781 finnes i behåll ett synnerligen fint och konstnärligt utstyrdt bröllopskväde »välment framgifvet af en gammal vän».² Skönt

¹ Anrep.

² Hunnerstadpapperen.

präntadt med delvis förgyllda bokstäfver i tidens stil och pompösa dräkt, är det prydt med allegoriska figurer och sirater samt med bilder af Gud Fader och änglarna sväfvande i skyn. På en ståtlig obelisk äro de båda kontrahenternas vapensköldar placerade och under deras namn synas tvenne brinnande hjärtan.

Den gamle vännens önskan lyder:

»Så lefven evigt väl, förnöjda med hvar
andra.

Kan väl den Ringsta själ Forsynens vägar
klandra.

Ack! niuten Fruchten af Ett kiärligt äkta
Band

Tils I Ehr vandrings staf får lämna Jor-
dens land!»

Med detta bröllop börjar en ny
tid på Hunnerstad.

Innan vi taga farväl af det äldsta
Hunnerstad, skola vi kasta en åter-
blick på den glanstid det nu —
männe för alltid — lämnar.

Med vackra, välbehållna gammal-
dags byggnader kring en fyrkantig, sålunda kringbyggd
och inhägnad gårdsplan, vaktad af höga balsampopplar,
en på hvardera sidan af den låga förstubron, hade det, på
andra sidan boningshuset, från sina små blyinfattade fön-
sterrutor, utsikt öfver en prydelig blomster- och frukt-
trädgård, mellan hvars träd välodlade bördiga fält skym-
tade fram i slutningen mot sjön Solgen med dess björk-
uddar och barrskogsklädda stränder.

I köksflygeln skötte »mamsell» med pigornas hjälp om
mat och dryck. Där koktes, stektes, bakades och brygg-
des, där stöptes ljus, där bereddes honungen på olika
sätt och där smältes vax af de tömda honungskakorna.
I väfkammaren förvandlades gårdens linskördar till präk-
tiga väfnader, sedan linet först legat utbreddt att röta och

Beata Maria Armfelt,
född v. Kothen.

Silhouett tillh.
friherrinnan L. Armfelt, f. Hultin.

torka, samt brutits och häcklats af torpargummor nere i badstugan.

Landbönder och torpare gjorde dagsverken med eller utan dragare. Ända på andra sidan Eksjö ägde Hunnerstad hemmansdelar. Skogsmarkerna voro bevuxna med tät och grof skog — denna tid likväl af ringa värde.

Allt gick som ett urverk och »Hennes nåde Generalinnan» — antingen hon nu hette Clerck eller Bildstein — kunde med välbehag skåda på »detta välsignade ställe», som ägarnes favorituttryck, ända in i senare tider, städse varit om det kära gamla hemmet.

Stora skåp fullproppade med damast, dräll och linne, omvandladt i duktyg, sänglinne och handdukar, funnos därinne.

Högt uppbäddade sängar med vackra hemväfda omhängen inneslöto den stora rikedom af sängkläder, hvilken i likhet med linneförrådet, var matmoderns stolthet.

I den stora salen, med tvärbjälkar i taket och med vackra gamla möbler kring väggarna — långa soffor, stora länsstolar, fina taburetter, stora speglar och taflor — tog det nådiga herrskapet emot besök af vänner och grannar.

I kalescher, förspända med tre eller fyra feta hästar, svängde dessa in på gårdsplanen och mottogos af nigande pigor, medan nåderna gjorde en hastig toilette.

Nu blef det brådska i kök och handkammare. Välplägnad vankades, riklig och vällagad.

Vid middagen eller aftonvarden i matsalen var det väldiga matbordet och de små fina borden med porslinsskifvor belastade med fat och korgar upprågade med bastanta rätter och bakverk. Det hembryggda ölet skummade i kannor och bågare. Glädjen och vänskapen växte, ju längre tiden skred.

Det blanka tennet lyste i detta välförsedda hus från fat, skålar, tallrikar, kannor och ljusstakar och användes till dagligt bruk. Vid högtiderna kommo de dyrbara

Wied
 Det Heda Fyllfallet
 Då
 Kongl Majest^{te} Trojenare Wiedes fyllfallet
 Kontlieutenanten
 Högwälbörne Friherren
 Herra, Adolph, Carl, K. M. F. E. L. F.
 med
 Wälbörne Fröken
 BEATA MARIA von FRIEDL.
 Firade sin Bröllopsdag
 på Hünnerslad d. 4. Septbr. 1781
 Blev följande Wälbörnt Framgifvit
 Af
 Er.

 Gammal Wied.

Armfeltska bröllopsgratulationen 1781.
 Tillhör friherrinnan Lotten Armfelt, född Hultin.

Underlig: och Obegripelig är Din Allmägt, den Herre

På denna Dag vi se, I två hiertans signus para,
 Som offer Guds Försyn, där för hvarandra svara;
 Gud signe, de sja I två, med Himlisk Lycka Sod.
 Att de hög Alderna, och vara vid Guds Mod.

Af hiertats högsta Grund, Jag billigt vill nu Onska
 Att detta Engla par, i alla Stund må Frönka
 Den dagen komme sent, på hvilken de sku dö,
 Och skiljas vid hvaran, fröjdena Verdens Ö.

Och sinas Andars Diun förlär din Misset Allenar.

Min Värde Fritidgum Tag, då bärst veir Vår Beata,
 Ett dylikt Dygdens Bärn, Omögligt du kan bärta
 Stut henne i din Farnn, Hvars Namn Velsignat är,
 Allt hon i Säkert Hamn, må städs dig hafvet kær.

Sä: Lefven Ewiget väl, Förmögde med Hverandra
 Kan väl den Ringsta Siel, Försynens Stadgar klänom
 Ach! niuten Fruchten af, Ett Kärligt Åhta Bernel
 Sils I Ehr Wandrings Staf, Sirlärma Jordens Sana

silfverpjäserna till synes och visade hur rikt huset var, ty denna tid omsattes gärna rikedom i en silfverskatt inom hemmen.

Det är inte svårt att fatta hur lifvet log mot arfvingen till all denna rikedom, när hon, i mormors och mors hem och närvaro, vigdes vid den vackra och glada baron Armfelt.

Den sköna bruden med de fina, regelbundna dragen strålade af lycka och kärlek och hoppades mycket af lifvet.

Hur dessa förhoppningar utföllo, den historien tillhör en ny afdelning af såväl hennes lif, som af vår bok.

TREDJE KAPITLET.

Om ätten Armfelt.

Konung Gustaf II Adolf hade i sin här en krigare, som hette Erik Larsson och var son till en bonde på Frösön i Jämtland. Erik Larsson avancerade till ryttmästare och adlades år 1648 af drottning Christina med namnet Armfelt. Hans vapen eller sköldemärke skulle utgöra en belöning för visad tapperhet och framställdes på guldfält, där en ur ett moln framsträckt arm höll en pistol.

Armfeltarne förökade sig snabbt. De flesta valde krigarens yrke och stridde mannerligen under våra Karlars alla krig. Särskilt påminnes här om, att i det minnesvärda slaget vid Warschau stupade elfva Armfeltar¹ som segrande hjältar under Karl X Gustafs ögon.

De flesta Armfeltar bosatte sig i Finland och Liffland, men en del af dem stannade också i Sverige.

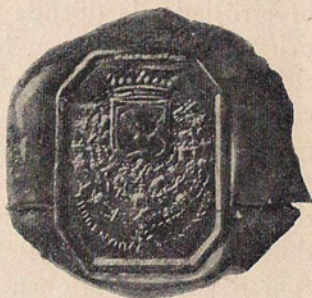
Den mest kände och framstående af släkten var Karl Gustaf Armfelt, son af öfverstelöjtnant Gustaf Armfelt och född 1666 i Ingermanland. Under en tolfårig krigstjänst i olika länder, hade han rikt tillfälle att utbilda sina krigaretalanger. År 1713 var han befälhafvare öfver alla finska trupper och blef s. å. generallöjtnant. År 1718 blef han befälhafvare öfver den s. k. jämtländska armén, som skulle intaga Trondhjem. Trots det största

¹ Personalier öfver Gustaf Mauritz Armfelt.

hjaltemod misslyckades detta företag. Här anföras några få uppgifter om detsamma för att uppfriska minnet af den stora tragedi, hvarom minnesstenen vid Dufed i senare tider är en värdig erinran.

I augusti 1718 tågade general Armfelt med en här af ungefär 6,500 man från Dufed mot Trondhjem. Större delen af armén bestod af finnar. Från Sverige deltog helsingska och jämtländska regementen. I början af september hade armén trängt fram till tre mil från Trondhjem, men måste af brist på lifsmedel återvända till Levanger. Efter skedd proviantering och mycket lidande af köld och väta under ständig bivuakering, arbete med trossens och krigsredskapens framläpande på bottenlösa ängar och med slutligen reducerade matportioner stodo trupperna i början af november utanför stadens portar. Tidsförlusten gjorde dock att norrmännen hunnit ordna sitt försvar. De hade nu 7,000 man och 200 kanoner till sitt förfogande, och det var omöjligt att intaga staden. Armfelt beslöt då att söka nå Karl den tolfte armé i Fredrikshald och förlade sitt manskap 3 mil söder om Trondhjem. Snart kom vinter och köld. Alla lifsmedel voro slut. Soldaterna sökte den oskurna säden under is och snö. Nöd och elände härskade öfverallt. Mot konungens bestämda bud vågade Armfelt ej återtåga. Då kom den 17 dec. underrättelse om det ödesdigra skottet vid Fredrikshald, och nu beslöts att återvända genaste väg hem. På juldagen var armén 10 mil söder om Trondhjem vid Holtaalen.

Svenskarne under generalerna Armfelt och Horn gingo i spetsen för tåget och efter dem följde general Yxkull

Det friherrliga Armfeltska
signetet.

Originalen tillhör
friherrinnan L. Armfelt, f. Hultin.

med finnarne. Tåget gick sakta, ty på den trånga bergsvägen kunde endast 2 man gå i bredd.

Dessa utsvultna och utfrusna, men trogna och ståndaktiga karoliner, främst den modige och trofaste Armfelt, genomgingo de ohyggligaste lidanden. Han såg sitt folk försvinna, svälta ihjäl, förfrysas och dö i nyårstidens snöstormar, där på fjällen ingen väg fanns, där stormens dån öfverröstade de döende hoparnas jämmer! Med lavetter och gevärskolfvar som bränsle sökte man förgäfvets hålla eldarna vid lif. En länge sparad brödbit, som skulle stilla den olidliga hungern, kunde kanske ej af förfrusna lemmar föras mot munnen. På natten till den 2 jan. dogo flera hundra man. Morgonen därpå förtviflade själfva den järnfaste Armfelt om räddning. Marschen fortsattes dock, utan att man visste hvart det bar, fjäll uppför och fjäll utför. På aftonen kom armén slutligen till Rangla älf. Denna sista natt i fjällen trotsar all beskrifning. Kompani- och bataljonsvis dö svenskar och finnar tillsammans och nedmyllas 28 år därefter i samma grafvar vid Ena älfvens stränder. Den 3:dje på morgonen kom Armfelt med en funnen vägvisare öfver Snasahögarna till Handöls tre gårdar. Utanför husväggarna dogo många af de sjuka utan vård och många måste här låta afsåga sina förfrusna lemmar. Den 6 januari uppnåddes Dufeds skans, där tillräckligt med lifsmedel fanns.

Andra afdelningar af armén hade likartade öden.

Af Helsinges regemente voro de flesta soldater hemmansägare, som ej förmått anskaffa soldat, utan själfva måst träda i ledet.

Af hela armén på 6,500 man dogo 1,857 och 125 man förfröso obotligt. Summa 1,982 omkomna.

Denne Armfelts trohet och hjältemod in i död och dödsfara, väger tungt mot det tjugande behaget hos samma mans ryktbara sonsons son. En säker måttstock på den mänskliga storheten hos Karl Gustaf Armfelt är ett

yttrande af honom, som omnämnes i liktalet öfver Gustaf Mauritz Armfelt. Då Karl Gustaf Armfelt som general af infanteriet tillbjöds rådshatten, afslog han denna utmärkta nåd med de orden: »ingenting smickrar en Karl den 12:s general».

År 1731 utnämndes Armfelt till friherre. År 1735 blef han chef för trupperna i hela Finland. Han dog 1736 på sin gård Isnäs och ligger med sin fru Lovisa Aminoff begrafven i Perno kyrka, där han bars till sin graf af 10 söner, hvilka alla som stridsmän stodo i sitt fäderneslands tjänst.

Han efterlämnade, ehuru blott en gång gift, tillsammans 15 söner och 4 döttrar.

Hans äldsta son Vilhelm (född 1715) blef i sitt gifte med Ebba Eleonora v. Gertten från Berga i Högsby socken i Småland stamfar för Hunnerstadsläkten Armfelt.

Vilhelm började sin militärtjänst som sergeant och blef senare fänrik i Finland vid Tavastehus infanteri, men transporterades år 1742 som löjtnant till Dalregementet i Sverige. Han bodde på Sollerön i Siljan. I slaget vid Willmanstrand blef han svårt sårad i högra armen. År 1749 gifte han sig och blef far till tvenne barn: Adolf Karl (född 1750) och Louise (född 1755 och sedermera afliden vid 19 års ålder).

Bland Hunnerstadpapperen finnes en, i läderband med vackra mässingsbeslagna knäppen försedd, ritbok, som tillhört Wilh. Armfelt. Några anteckningar finnas däruti af hans hand. På första sidan stå bokstäfverna I. N. I. C. (I namn Jesu Christi) och vidare att »1760 12 maj började vi rita för ryttmästaren Hjalmar Kalling för 9 daler i månaden».

Albumet innehåller väl utförda profilritningar af »Plattes Bastion», »Eckichte Bastions», »Feld Schantse mit verstäckten Fenoillon», »Redute in Qvadrante», »Redute in rutenformigen Gestalt» m. m. Alla ritningarna äro för-

sedda med välskrifna tyska förklaringar. Intyg om ritningarnas duglighet dat. 1755 står under dem. Inuti boken ligger ett bref från Vilhelm till hans 7-årige lille son hemma i Sverige. Det är dateradt Ståndqvarteret Wotenik 3 juni 1760 och lyder:

Min egen Adolf.

Jag öfverlämnar dig här en bok, uti hvilken rätt litet skrifvet är, han väntar på din flit och jag på din lust att dess blad måga blifva med ritningar af din egen hand betecknade. Jag hoppas det sker när du genom din egen eftertanke lærer finna att dygd och skicklighet äro de bästa rekommendationer för en ungdom, som går in uti världen. Det förra kan du få om du lærer känna Gud och frukta Honom, så gifver Han dig ett dygdigt hjärta, det senare måste Din egen flit förvärfva Dig. En ungdom som har vetenskaper är älskad på alla ställen, dess fördel beror därunder, ty han gör sig nyttig till fäderneslandets tjänst och ett tacksamt land belönar trogna mäns förtjänster. Lita intet på din börd, på dina föräldrar, på släkt och vänner, så framt intet ditt eget uppförande svarar mot din fars innerliga önskan, din egen skicklighet, din ödmjukhet och din flitiga omtanke att förkofra dig uti det goda skall göra dig, min son, behaglig både Gud och människor.

Mitt kära barn, den allvisa försynen, som har våra dagar uti sin hand, är bäst bekant om jag än uti tiden får omfamna dig, sedan jag nu snart 3:ne år varit skilder från det käraste jag här på jorden äger. Med nöjdt sinne och undergifvet hjärta underkastar jag mig allmaktens nådiga behag; blir min lott så lycklig att jag än en gång får återse mitt älskade fädernesland och omfamna de mig så nära rörande personer, då skall min glädje vara fullkomnat, om jag i dig, min Adolf, får möta en lydig son och läraaktig yngling. Det är mitt enda hopp. Bedröfva intet dina kära föräldrar. Herren gifve sin fruktan uti

ditt späda hjärta. Vörda uti hela din lifstid försynen,
ära konungen och var dina föresatte lydig, så går dig
väl och Herren lärer välsigna dina företagande. Amen.

Vilh. Armfelt.

Aldrig fick Vilhelm återse sin lille son. Redan den 20 juli 1761 blef han under pommerska kriget af preussiska husarer nedsablad i skärmytslingen vid Demin.

Följande verser¹ äro »En väns sista äretjänst åt Majoren och Ridaren Baron Wilhelm Armfelt som för sitt fäderneslands heder stupade d. 20 Julii 1761».

Gack wärda Vän och hvila Dig,
sen Du Ditt lopp med heder slutit.
Förtjänst och dygd ej fattas Dig,
Fast afmätt lön Dig verklig brutit,
att göra väl var städs Din lott:
Dig lyckan ej, hon Dig ej sökte,
Du aldrig på dess altar rökte:
Välfräjdad vara, höll Du godt.

Din själ som utaf ära brann
I manligt bröst sitt säte tagit:
Ett Willmanstrand Din käckhet fann,
Där Du med blod dess parker tvagit;
Förmäten var Du ej, ej rädd
När Du för Rikets väl måst fäkta,
Och var Din vandel kär och äkta
Så dog Du ock på ärans bädd.

Ej löses up mitt vänskapsband.
Det skall uti Din afkomst lefva;
Här vänner och ett tacksamt Land
Dig rörda ärekransar väfva.
Behöfs väl annan ärestod
Än den som af Dig upprest blifvit
Nej, Du Din ära själf uppskrifvit
Och ömt beseglat med Ditt blod.

J. v. R.

¹ Hunnerstadpapperen. Stafningen moderniserad.

FJÄRDE KAPITLET.

På Hunnerstad.

De unga makarna på Hunnerstad tycktes ha goda utsikter för en ljus framtid. Men kanske hade baron Adolf alltför lätt kommit till välmåga och oberoende. Glad och behaglig var han, och icke var det svårt att finna vänner, som ville dela hans goda. Friherrinnan Beatas kärlek och kloka besinningsfulla sinne räckte ej för att fästa honom vid hem och arbete. Snart tog han afsked ur krigstjänsten, där han som lifdrabant aldrig hann längre än till löjtnant. Nu börjades ett muntert kamratlif med kalaser och spel och dryckjom. Eksjö var ju en militärstad, och där gästade baronen gärna.

Vi hafva här ett bref af d. 10 okt. 1786, skrifvet på Hunnerstad af Beata v. Kothen till:

Monsieur le Baron Armfelt, Eksjö.

»Min aldra kiäraste Armfelt», börjar hon, »jag undrar om intet du skall få veta något för lille Axel at bruka, i natt har han varit alltför eländig, så at han intet orkat hålla sitt lilla hufvud och intet annat har han förtärt än litet hafversoppa, som jag kramat litet citronsajt och säcker uti, som jag tänkte skulle styrka honom litet. Gamla frun på Norrby skickade mig ett pulver som var bara stötta körsbärskärnor, som hon bad mig gifva honom hälften straxt i går och skulle intet upkastningen uphöra, skulle

jag åter gifva honom andra hälften och det gjorde jag straxt i går och i natt gaf han åter öfver igen och i dag blef jag så glad han ville äta litet hvettemjölvälling. Men första han ättit fick han lof gifva up det igän, så gaf jag honom åter andra hälften af pulvret och nu är han somnad. Det är den förskräckeliga upkastningen som aldeles plågar ut honom, diarén är äfven lika stark, hans små ögon äro nu så förskräckelig matta, som ej är att undra på, nu vaknade han åter igen och nu var jag intet i stånd att få honom att smaka något annat än litet thévatten, som visst inte gör honom godt. Gud vet hvad detta skal taga för slut, en liten tand tycker jag att det kiäns, men det måtte ändå vara flera, som vil fram efter han är så dålig. Låt mig se att du intet blir för länge, om du bara kunde få veta något att bruka för honom till döden är jag din

Trogna Hustru

Beata M. v. Kothen.»

Detta var säkert inte sista gången, som den unga hustrun ensam fick genomleva bekymmersamma stunder i mannens frånvaro. Ståndaktig och öm var hon under hela sitt lif, äfven när hon måste se hur hennes rika arf i lättsinne bortslösades af mannen och hans festande stallbröder.

Den 89-åriga Maja Stina i Nain¹ berättade sommaren 1894, hvad hennes mor sagt om gästerna på Hunnerstad under baron Adolfs tid: »Ja bevars, mö'tet främmat va de, å mö'tet geck de åt. Hushållerska, som hetade Maja-Lisa å friherrinna va förtviflade för de geck så möet åt. Men baron Adolf sa allti: 'de behöfs ju ingenting'. Å Maja-Lisa sa: 'Ja de få vi se' de' — för si baron, han gjorde å me så möet penga, å där sulle va dricksvaror från stan å då sulle de bullas opp, när de kom främmat.»

»Ja, för all del, di hadde så möet främmat jämt så.

¹ Torpställe vid Hunnerstad.

De va major Röttersvärd, å Ulfsparre, å Hedenstjerna, å Taube, å major Rappe på Markesta å *han* va' en stor tjocker harre ska' en tro. Han fria te' fröken Ebba, men ho ville inte ha en. Å pigera å kammarjungfru bruka fråga'na när ho tänkte te å bli fru i Markesta. Men då sa ho: 'Fy skam', sa ho, 'tror I ja vell ha e så tjocker harre!'

Af Hunnerstadbarnen var Ulla äldst (född 1783). Ytterligare 6 barn välsignade detta äktenskap näml. Axel (född 1785), Louise (f. 1787), Karl (f. 1788), Beate Sophie (f. 1789), Ebba (f. 1791) och Conradina (f. 1793).

Ulla och Axel tyckas ha varit moderns pålitliga stöd. Axel var redan vid 9 års ålder stabsfänrik vid Kronobergs regemente. Då föräldrarna voro borta på rundturer hos släkt och vänner var Axel hufvudet för familjen. Under barnens uppväxt lefde deras mormor Ulrika Bildstein, dels på Åbylund hos sonen, dels på Hunnerstad hos dottern Beata v. Kothen. Från den senares moster (som af hennes barn kallades mormor) Conradina Bildstein änka efter bergsrådet v. Schéele på Printsås finnes ett bref¹ till:

»Konungs tro tjänare å fändrik högvällbärne her
Baron Axel W. Armfelt å Hunnerstad».

Min kiära Axel.

Dätt var en stor glädje för mig få bref af din K. hand samt at si däraf att du mäd dina kära syskon o. mamsell har hälsan som Gud nådelig förläne er alla och lätta er inte för mycke less vid medan era kiära föräldrar är bortta, dätt hade vart fägnamt för mig om nij rest hit när nij war mig så nära. Gud skie låff nij fick roga er där bortta lite ändå. Gud nåde mig jag är dåli och matter här. Gud lätte dina kiära föräldrar inte bli

¹ Hunnerstadpapperen.

förr länge borta, jag är orolig innan di kamma hem, Gud
lätte allt stå wäll till i Jesu namn, må guds hand vara
öfver er alla och bevare er för alt ont, hälsa alla dina
K. syskon och mamsell af allt hjerta i från din min kiära
Axels trogna mormor i döden

Conradina Bildstein

Gu signe din K. mor som skulle kâma ihåg att be
dig skrifva mig till.

Adiö.»

Af Adolf Armfelt finnas ej många minnen kvar. En
i läderband inbunden liten bok, där några få anteckningar
af hans hand stå, är nästan det enda. Där har han an-
tecknat några utbetalningar, liksom ett par förteckningar
på utlånta böcker: »till öfverste Krusenstierna »Herrarne
på Waldheim», till fröken Ridderborg »Rumerik, nytta
och nöje». 3 delar. Till Marie Braun »Clarisse». I hans
bibliotek märkas vidare »Resor i Tyskland», »Samlingar
för hjärtat och snillet», »Choix de contes», »Gil Blas»,
»Tom Jones», »Lidners arbeten», »Pamela», »Fängelserna
i Lyon», »Resor igenom Polen», »Resa igenom Spanien»,
»Vie de Cathérine seconde», »Gustaf den 1:ste» 2 delar,
»Gustaf Adolf», Kellgren 3 delar, »Resan till Senegall»,
»Biographiska anecdoter», »Historien om drottning Elisa-
beth» och »Resor före syndafloden».

Det är just inte svårt att tänka sig ägaren af dessa
böcker. Romantisk, poetisk, reslysten och sällskaplig,
det var han nog. Hans makas ömhet tycks ha fram-
ställt hans bild så vacker och ljus för barnen att dessa
alltid fromt välsignade den. De voro dock tämligen upp-
vuxna då fadern 1807 afled, sedan han genom spel och
slöseri gjort familjens ställning brydsam och tung.

Nu visade Beata v. Kothén hela storheten af sin upp-
höjda och fasta karaktär, då det gällde att sammanhålla
hemmet och att ge sina barn medel till utkomst i världen.

Den mest begåfvade, finaste och vackraste af döttrarna

var Ulla. Hon fick sin faders anteckningsbok i arf, och den använde hon sedan till dagbok. Häre läsa vi på första sidan:

Ullrique Eleonor Armfelt d. 15 Augusti 1807.

»Fådt af min nådiga mamma dänna bok, Gud välsigne min goda mamma och Gud låte mig aldrig sakna henne, Gudlåte henne bli så gammal som min mormor, 83 år.

I slutet af boken har Adolf Armfelt skrifvit en lista på tvättkläder och bredvid skrifver Ulla:

»Dät har min saliga kära papa skrifvit.
Gud låte mig snart koma till honom,
Han är hos *Gud*.»

I samma bok finnes äfven »uppsats på mitt linne» af Adolf Armfelt:

»Fina skjortor 23, gröfre 16, nattmössor 10, linne och bomullsstrumpor 14 par, d:o ull 6, halsdukar 12, näsdukar 13, nattöror 3, kalsonger 6.»

Under denna uppsats har Ulla skrifvit: »däta har min saliga kära far skrifvit, Gud velsigne honom för allt godt han lärde mig.»

1800-talets första år voro fulla af död och sorg på Hunnerstad.

Ulla antecknar härom:

»1806 d. 16 sept. kom mormor Conradina hit, dog den 8 okt. samma år.»

»1807 d. 12 mars dog min kära far mig till mycken sorg klockan 7 om morgon, 56 år gammal.»

»1807 den 14 augusti dog min kära mormor Ulrika Bildstein.»

Vid faderns död voro de unga sönerna redan ute i världen. Axel var då, sedan 1805, kommenderad i Pomern. Redbar, plikttrogen och oförfärad som han var, kunde modern med mera lugn tänka på denne son, än på hans yngre broder Karl, som hade ett spelande gladt

humör, ett lätt antändligt hjärta och ett hetsigt blod. Lång, vacker och elegant väckte han uppseende, hvart han kom. Som artilleriofficer och adjutant hos sin frände generalen Gustaf Mauritz Armfelt, bevistade han 1807 Stralsunds belägring af fransmännen. I Ullas dagbok läsa vi:¹

»Den 16 april 1807 var min kära bror Carl uti en svår

G. M. Armfelt.

Miniatyrmålning tillhörig friherre C. G. Armfelt, Kulla.

affär i Tyskland mot fransoserna, hade så när blifvit fången, men Gud bevarade honom den gången, det Gud nådeligen göre vid alla tillfällen.

Han var då 18 år gammal. 19 okt. 1807. U. A.»

Med detta år börjar Gustaf Mauritz Armfelts namn att, som en strålande stjärna lysa öfver Hunnerstad och att sprida värme i de betryckta sinnen, som där kämpade en hård kamp för sin tillvaro.

¹ Vid afskrifter användes hädanefter modern stafning i st. f. Ullas gammaldags.

Excellensen Armfelt hade nu efter fångenskapen i Ryssland åter inträdt i sitt fäderneslands tjänst, varit dess minister i Wien och var 1805—1807 generalbefälhafvare i Pommern.

Här fick Armfelt, efter fyra års skilsmässa, åter sin familj till sig och här bortgifte han, på våren 1806, sin ömt älskade, enda dotter Augusta med grefve Adolf Piper till Engsö, en son af den ryktbara Sophie Piper, född Fersen.

Gustaf Mauritz' far och Adolf Armfelt voro kusiner och till Adolfs äldsta barn hade Gustaf Mauritz stått fadder. Öm om hela sin släkt, hade den mäktige generalen tagit sin syssling Karl till adjutant och så kommit Hunnerstadsläktingarna närmare. Till sin guddotter Ulla sände han ett vackert guldur som faddergåfva.

På Ullas glada tacksägelsebref svarar han från

»Stralsund d. 12 mars 1807.¹

Min lilla aimabla Cousine.

Jag är helt flat öfver det tacksägelsebref Ni gjort mig äran att adressera mig af den 24 febr. Jag har, som en gammal tillbedjare af det vackra könet, ambitionerat att min guddotter skulle påminna sig min existence och häruti har jag tjänt mig bäst själf.

Var förvissad min aimabla cousine att jag känner värdet af de önskningar Ni gör för mitt väl. — Af Er bror och flera andra känner jag Er och Era syskons existence på en sida, som gör Er respektabla mors förträffliga uppfostran den största heder.

Anmäl för henne min vördnad och, då Ni med de andra cousinerna sitta och tala om sagor eller forntidens riddarebragder — så glöm ej bort en gammal släkting

¹ Utanskriften på de 34 bref som finnas från G. M. Armfelt till Ulla Armfelt är alltid:

Mademoiselle La Baronne Ullrique Eleonore Armfelt, Hunnerstad.

som aldrig glömt någon af de plikter, som för hundrade år sedan gåfvo en slags förtjänst i samhället.

Med vänskap och högaktning har jag äran framhärda
min lilla aimabla cousines Ödmjuke Tjänare

G. M. Armfelt.»

På hemvägen från Pommern gjorde excellensen Armfelt ett besök på Hunnerstad, hvarom Ulla i sin dagbok skriver år 1807:

»Den 27 maj kom Generalen hit till Hunnerstad, det var så roligt. Han är den aimablaste karl jag sett. Gud gifve honom så mycket godt jag önskar. Det var första gången han var på Hunnerstad.»

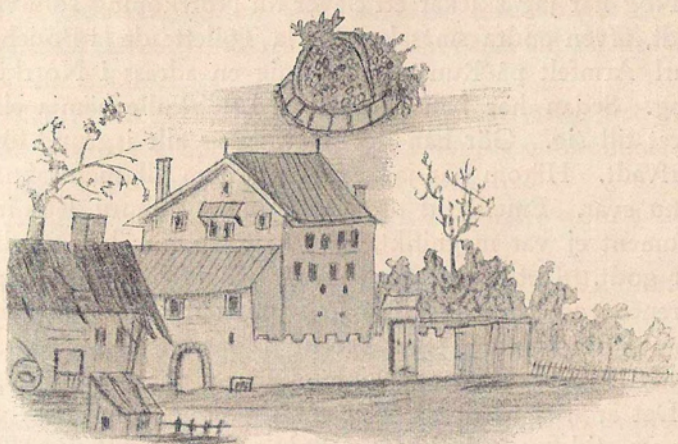
Excellensen Armfelt, som sett världen från så många håll, som både njutit och lidit i så hög grad, fann ett stort behag i den landtliga ro och i den oskrymtade kärlek, som mötte honom på Hunnerstad, där, enligt hans egna ord, de unga döttrarna, likt en skön krans, omgåfvo sin i alla afseenden så respektabla moder. Välplägnaden var alltid storartad för Hunnerstads gäster. Flickorna voro väl uppfostrade och saknade ingalunda de talanger, som pryda och fröjda i ett hem. Ulla, nu 24-årig, sjöng och spelade och »agerade», Beate Sophie ritade väl och hade af sin mor fått farfaderns ritbok, där hon sedan själf förvarade flera egna teckningar — porträtter af grannarna, djur och landskapsbilder.

Närslutna bref af Gustaf Mauritz visar hur han gladde sina släktingar, enkannerligen den musikaliska Ulla med passande och dyrbara gåfvor. Den älskvärdhet han så i gärning, ej blott i ord, visade var ej en vanlig godhjärtighet, ty han gjorde upprepade gånger för att glädja sina vänner ej blott uppoffringar af pengar utan ock af egen bekvämlighet. Det nobla sätt hvapå han öfverlämnade sina presenter ökade nog äfven deras värde. Ulla visade ju också sin tacksamhet med ett fint arbete af sina skickliga händer.

»Stockholm den 13 Nov. 1807.

Min lilla aimabla cousine Ulla.

Jag har med alla de känslor som Ni förtjänar både som släkttinge och en hjärtans söt varelse i det vackra släktets skara, emottagit den eleganta cadeau Ni behagat göra mig. Arbetad af Era händer har den ett oändligt

*Den 20 April. eller Lång Fredag. ritade jag
Detta Beate-Sophie Armfält. - Munnroffade 1810*

Ur Beate-Sophie Armfälts ritbok.

värde för mig, men hur skall en gammal skröplig soldat (hvars tid är förbi) våga utsira sig med en sådan grannlåt. Jag låter visserligen förfärdiga denna väst, men förr'n jag får se min lilla aimabla guddotter tviflar jag på att courage, som fordras för att bruka den, kommer. Tack emellertid för detta prof på ihågkomst och vänskap och var fövissad om den satisfaction med hvilken jag tror mig, genom de tänkesätt jag hyser, förtjäna dessa. Var nådig och lämna inneliggande till Bröderna. Vore Axel borta, som här säges, så påtag Er den commission att framföra

min vördnad till Er mamma och tendra compliments till systrarna hvarmed Axel var chargerad. Sök nu göra Karl ordentlig med sin *undre toilette*. Den skönaste karl, som ej har propreté till grund för sin klädsel, behagar ej längre, *N. B.* om han ej träffar på en oren otäcka, som också föraktar alla rena linnets behag.

Nog har jag skickat ett clavér till Norrköping som var godt, äfven andra småsaker för la Toilette de la Bouche. Carl Armfelt på Runstorp gaf mig en adress i Norrköping. Sedan har han skrivit att han skulle hämta clavéret till sig. Gör han det på vagn är allt i grund förärfvad. Härom har jag skrivit honom till, men saknar ännu svar. Emellertid oroar det mig, ty ehuru detta instrument ej var magnifikt, så vågar jag försäkra att det var godt. Det vore mig en stor glädje om någon appearance vore för mig att få se Er mina älskade släktingar, men intet kommer jag långt ut på landet, och nästa år flyttar jag förmodligen till Finland, för att där etablera mig.

Det är litet hårdt att då år och sjuklighet tilltaga, blifva genom tidernas olyckliga ställning tvungen att uppoffra en stor del af sina agréments — — — mais voilà le sort des hommes! Adieu min lilla söta cousine Ulla. Blif så lycklig som jag det af hjärta och själ önskar Er, och glöm ej bort den som med en evig och liflig vänskap och högaktning framhärdar Er

Trogne Vän och Ödmjuke Tjänare
G. M. Armfelt.»

Sedan de unga sönerne hemkommit från kriget, afbröts arbetet på Hunnerstad vid jularna och andra helger, af landtliga kalaser och danser både hos grannarna och i hemmet.

I Axel Armfelts almanackor hafva vi noggranna anteckningar om hans upplevelser och däraf finna vi bl. a. att väder och väglag ingalunda lade några hinder i

vägen för rundresorna på en eller flera veckor till släkt och vänner, då man förnöjde sig med lekar och dans och upplifvade gamla glada minnen. Hästar och vagnar med hvad därtill hörde saknades ingalunda.

I Beata v. Kothens bouppteckning se vi att hon ägde 3 stycken spanselar. Hon hade en »fysitsig täckvagn», en »Medevivagn», en »Wienervagn med soufflette», en »gammal calèche». »Rack», »skrindor» och kappsläde funnos för slädföre.

När nu det oändliga arbetet med höstsysslor och julstök tröttade kropp och själ, lyste hoppet om kommande fröjder upplifvande genom mörker och rusk.

År 1808 antecknar Axel för den 4 januari: »Stort kalas med dans på Rönningeholm.»

Den 5 januari reste han »med mamma, Ulla, Louise och Kalle till Asby och kom dit $\frac{1}{2}$ 8 e. m.».

Den 6 afhördes i Asby kyrka »en ganska vacker predikan». På aftonen var stor bal och soupé i prästgården. Dansen varade hela natten »och sällskapet åtskildes först kl. 12 följande dag». ¹

I Asby vackra socken vid sjön Sommen låg också det gamla Clerckska godset Norrby, som från mågen general Bildstein ärfdes af dennes dotter Sophia Helena g. m. baron Wrangel och efter dessa barnlösa makars död kom till Beata v. Kothens broder ryttmästaren Evert Gustaf, som äfven ägde Åbylunds vackra och ståtliga gods nära Vadstena.

En stor och välsituerad släktkrets fanns således i en ring rundtom Armfeltarne och umgänge saknades ej. Från Norrby styrdes kosan till släktingarne Schmiterlöw på Olstorp, där det antecknas att man »sof ganska roligt om natten». Dagen därpå åt man middag på Tunarp hos släktingarne Broman och så var man åter nere i Småland och kom på aftonen till det kära hemmet.

¹ Prosten och professorn d:r Matthias Sundevall var då herde i Asby. Han var på 1790-talet gift med Charlotte Wrangel.

Den 10 voro de 4 äldsta syskonen borta på Skälsnäs hos Stålhammars.

Den 11 »åt Calle och jag middag på Melby (i grannsocknen) och reste hem i ett faseligt väder öfver sjön».

Hela januari månad varade festerna. Den 16 for herrskapet åter »i ett faseligt väglag, då allt var igenyrdat» till Tunarp och så till Olstorp på stor bal natten öfver. Inte förrän den 20 voro de hemma efter denna färd och fingo då besök af Charlotte och Otto Wrangel.

Den 27 var det »en mycket hygglig surprise på vår goda Mammans födelsedag».

Främmande i hemmet och bal på Skälsnäs upptaga månadens återstående dagar.

Efter besök på Bona, Hestra och Åbylund, där Axel kvarlämnade sin syster Louise hos morbrodern, då han själf fortsatte sin resa till Stockholm, anlände han dit den sjunde febr. och blef bjuden på middag hos sin frände generalen. Sedan han uträttat sina affärer, återvände han den 18 i samma månad och for hela natten i en ryslig köld från Stockholm, kom den 19 på kvällen till Linköping, där han sedan besåg domkyrkan, reste att hämta sin älsklingssyster Louise på Åbylund och fortsatte därifrån resan hem.

Till Hunnerstad hörde »utjorden Orraskog». Här hade Armfeltarne ett par rum iordningställda åt sig och hit brukade de om söndagar och festdagar lustvandra, medförande förplägning. Här »rogade de sig med oskyldiga nöjen» och trufdes väl. Axels hemkomst firades också med middag på Orraskog.

FEMTE KAPITLET.

Axel Armfelt i finska kriget och i rysk fångenskap.

S nart var det slut med bjudningar hemma och borta, ty den elfte mars skulle Axels kompani samlas i Wexiö. Därifrån marscherades till Malmö. Ända till den 14 juli låg kompaniet i Skåne. Axel, som hade en prydlig och läslig stil, användes flitigt till skrifning. Själf antecknar han noga sin regelbundna brefväxling med Mamma och Ulla m. fl. Midsommardagen antecknas: »paraderade för franska hertigen af Angoulême».

Den 16 juli var Axel, efter en marsch i grufvelig hetta och damm, framme i Karlskrona och dagen därpå var han på cour och presentation för drottningen af Frankrike samt för hertigen och hertiginnan af Angoulême. Dagen slutade med stor bal hos amiral Enesköld.

Den 23 juli embarquerades på fregatten Euridice. »Efter en god resa på Östersjön, fick man 2 augusti sikte på svenska örlogsflottan och gick till ankars vid Jungfrusund under Örö.»

6 aug. »signalerades en rysk flotta på 20 segel. Fregatterna Euridice och Camilla seglade upp till stora flottan och regementet gick den 8:de ombord på linieskeppen. Major Hedenstjerna, Porath, Smith och Armfelt kommo på chefskeppet Gustaf den 4:de Adolf».

Den 13 »gick regementet ombord på de finska kajutbåtarna, som skulle transportera oss till Åland. Jag och major Hedenstjerna voro på kutterbriggen Svalan».

Den 17 »attaquerade ryska eskadern i Jungfrusund. Affären varade 1½ timma. Jag reste hela dagen mellan skeppen och Hyxorna by på Åland, besörjande de blesserades förbindning».

Efter åtskilliga färder, landstigningar och fourneringar anmärkes den 15 sept. »att hela transportflottan varpade sig till Löpertö hamn».

Därifrån gjordes landstigning. Med sin öfverste löjtnant Erland Hederstjerna red Axel Armfelt till Lokalax, där ryssarne den 18 sept. attackerade kl. 7 om morgon. Bataljen varade till kl. 2 e. m. då svenskarne retirerade. Här stupade baron Eric Göran Adelswårds och Sophia Helena v. Fersens yngste son fänriken Adolf Gabriel från Adelsnäs. Då hans lik ej kunde föras till Sverige »seglade vi», skrifver Armfelt, »den 20 öfver till Lökön, där den stupade baron Adelswård då begrofs». Nu följde snabbt på hvarandra landstigningen vid Helsing, och träffningarna vid Järvenpää, Wiais och Noppila, äfvensom reträtten därifrån till Helsing. Här erhöll Armfelt, som brigadadjutant, befälet öfver eftertruppen, hvilken utgjordes af tvenne kompanier af Kronobergs regemente, med order att, för truppernas embarkering på transportfartygen, så länge som möjligt försvara Helsing by och ej draga sig tillbaka förrän byn blifvit antänd och all ammunition uppskjuten. Den 28 sept. tillfångatogs Armfelt vid Helsing: »sedan jag fört sista kedjan mot fienden» — skrifver han själf anspråkslöst i sina anteckningar. Hans minnestecknare i Aftonbladet n:r 151 (3 juli 1867) skrifver, att Armfelt tillfångatogs sedan han, för att rädda det tappra regementets befälhafvare d. v. öfverstelöjtnanten (sedermera generalen) E. Hederstjerna, åt honom lämnat sin tjänstehäst. Släkttraditionen vet omtala att, då några dagar där efter, grefvinnan Armfelt, född De la Gardie mötte sin unga frände och såg hans i striden genomskjutna rockskört, slöt hon honom rörd i sin famn.

Axel Wilhelm Armfelt (1785–1867).
Oljemålning tillhörig friherrinnan Lotten Armfelt, född Hultin.

Den fångne Armfelt presenterades den första oktober för general Sassanoff och åkte dagen därpå in till Åbo, där han föreställdes för kommandanten och bjöds på middag hos prins Bagration. En välvillig handelsman hjälpte honom sedan med anskaffande af de nödvändigaste klädespersedlarna m. m. för den stundande fångenskapen.

Då Armfelt erhållit Bagrations löfte att besöka sina släktingar afreste han till Wjurila gård, där August Armfelt, ende brodern till Gustaf Mauritz, var herre.

Efter ett besök på det närbelägna Armfeltska fideikommisset Åminne, mötte han i Helsingfors sina fångna kamrater. Här gjordes nu för dessa flera fêter, äfven af ryske generalen Bestucheff.

Den 26 okt. kommo de fångna till Petersburg. De hade dock på resan slitit mycket ondt genom skakning på usla kärror och genom osnygga nattkvarter, ehuru de annars voro väl bemötta.

I Petersburg såg Axel 15,000 man paradera för kejsaren och storfurstarne. Efter paraden fick han bese stadens förnämsta härligheter. Förbi Tsarsko Zelo, genom Novgorod, Waldai, Wyschnej Wolotschok och Twer (»en mycket vacker stad vid Wolga») kommo de fångna den 19 dec. på slädar till Moscau, där den följande dagen användes att bese staden och att äta middag med grefve Löwenhjelm och Clairfelt. Själfva julafton voro fångarne framme i Kaluga, där de följande dag presenterades för guvernören. Då Armfelt till honom öfverräckte sin värja, fick han den tillbaka med dessa ord: »Edert namn är mig en borgen att denna värja ej skall brukas mot oss.» Detta med minne af en föregående fånge i Kaluga — excellensen Gustaf Mauritz Armfelt.

Den 26 var Armfelt äntligen framme vid sin bestämelseort *Meschtchovsk* söder om Kaluga. Hela denna bördiga ort är rik på adelsgods. Af deras herrskaper hade fångarne mycket nöje och nytta. Behandlingen af

de fångna var också särdeles vänlig; så bjödos de dagen efter ankomsten på middag till kommendanten. Deras första dåliga kvarter blef strax utbytt mot ett bättre. Flera besök på adelsgodsen i närheten omnämnes i dagboken. Ibland gjorde Armfelt dem ensam och ibland i sällskap med Ulfsax och Reutersvärd. Ofta gästades eller råkades sköna damer — prinsessor och furstinnor.

Den 18 mars kom det första fredsryktet.

I maj blef Armfelt kommenderad till Kaluga, och att han där ej uppträdde som en förskrämd fånge finner man af hans anteckning för den 15 maj: »var ovetting mot Gouverneuren. Reste från Kaluga mellan 1 och 2 e. m. Råkade på vägen 2:e vackra damer. Låg öfver natten i en bondby och kom följande dag åter till Meschtschovsk».

»Den 9 juli var marknad i Meschtschovsk, där äfven Kolagrieffs och prinsessorna Gagarin voro», hvilka Armfelt på aftonen följde ut till de förutnämndas landtgård 7 werst från staden. Under de sex dagar »den brillanta marknaden» varade, reste Armfelt och Reutersvärd ut och in mellan staden och landtgodset.

Delande sin tid mellan angenäma bekantskaper på landet och i staden erhöll Armfelt den 29 sept. underrättelse om fredens afslutande mellan Sverige och Ryssland, men ännu afhöordes ingen utväxling af fångar. Höstmånaderna tillbragte Armfelt och Ulfsax mestadels i öfverste Leontieffs familj på godset Ischiellowa. Först den 23 okt. flyttade de åter till staden.

Den 4 nov. 1809 kom order om hemresa, som efter flera afskedsbesök började den 8 och gick öfver Kaluga, Borowsk, Moskau, Klin, Twer, Wyschnej Wolotschok, Waldai, Novogorod med framkomst den 21 i samma månad till St. Petersburg, där de resande dinerade hos svenske ambassadören baron Stedingk. Under vistelsen i Petersburg bevistade de franska spektaklet, be-

sökte konstkammaren, stora operan och eremitaget, och intogo middagar hos herr Lithander och major Rehbinder.

Den 1 jan. fortsattes resan dag och natt, delvis öfver Finska viken, till Finland. Den 7 var Armfelt på Åminne och den 8 på Wjurila. Efter färd öfver hafvet och Åland kom han öfver Grisslehamn den 19 till Stockholm »och såg där för första gången lilla Minna¹». Dagen efter ankomsten uppvaktades excellensen Armfelt och general Strömfelt, och nu först fick Axel Armfelt veta att han blifvit utnämnd till löjtnant och fått medaljen för tapperhet i fält.

Julafton var han på middag hos grefve Claes Mörner och soupé hos excellensen Armfelt.

Medan Axel var fången fortgick brefväxlingen mellan excellensen och Ulla. Den förstnämnde glömde ej sina släktingar hvarken i ena eller andra fallet.

I bref från excellensen, dateradt från hans gård Nynäs den 8 febr. 1809, till Ulla Armfelt läsa vi:

»Min lilla aimabla Cousine Ulla.

Med en oändelig glädje hade jag äran emottaga Ert bref af den 24 jan. ty på ett helt seculum hade jag icke hört utaf Eder alla samtliga. Aldrig har den slarfven Carl lämnat mig Ert bref, eller nämnt om det allra minsta, så jag var fullkomligt okunnig om huruvida det lappri jag skickat framkommit eller ej — är lilla Conradina nöjd med sina örhängen, så är det deras *enda värde*. Om ej kölden så onaturligt plågade mig, så funne jag mig ganska väl på landet. Brist af all revenue så från Åminne som af staten synes väl göra ibland litet bekymmer, men jag är van vid olyckan och att allt har en öfvergång, utom medvetandet af elaka gärningar. Vänner hafva äfven på ett oförmodadt sätt gått mig tillhanda, så att jag långt ifrån att beklaga mig, har mer än en orsak att finna mig

¹ Axels barn med Anette Wistrand.

lycklig uti mitt lugn, skild från allmänna affairerna. Af Axel och alla våra fångar har jag icke på flera månader hört ett ord, men som jag har vänner både i Finland och Ryssland, så har jag både för Axel och Clairfelt tillskrifvit vederbörande genom parlementaire att ej låta dem brista hvad de behöfva, måtte denna précaution lätta deras ledsnad.

Axel har det hederliga vitsord om sig, men det är ej förtjänst och god conduite som bereder en ung mans lycka, då han ej vet krypa och offra på dålighetens altare. Carl har varit sjuk, är nu bättre, han skrifver aldrig, men af andra vet jag hur det är med honom — rask och god officer, hederlig kamrat m. m. Han har essentiella egenskaper, men slarf, spelare, elak hushållare, räcker intet till. Kan man så småningom arrangera detta, så gör väl tiden, ärfarenheten och åren att det blir bättre. Olyckligt var att Adlersparren, till hvilken jag speciellt rekommenderat honom, kom från befälet. Carl Armfelt (på Runstorp) skulle komma hit, men mötte svårigheter som découragerade honom. Nu ämnar jag mig ner till honom, och om icke *flera Considerationer* vore så gjorde jag väl nu en course till Hunnerstad. Men ehuru gärna jag det ville, är det icke möjligt.

Snarare skulle min lilla cousine Ulla kunna komma med en eller 2 systrar till Runstorp, blott jag visste hur sådant kunde arrangera sig, och att Carl Armfelt ej tyckte att vi åt opp honom. Det vore mig en hjärtelig glädje få träffa er, och Axel har lämnat en *dépot*¹ i Stockholm, som jag verkligen ej vet hur vi skola ställa till med, ty Anette kan i dessa tider svårligen draga sig ur affären, då hon ej är ensam. Jag har nyligen svarat henne på ett bref, men vet ej om hon finner sig att göra hvad jag sade.

Huru är det med giftas? Blir det som var i fråga utaf eller ej? Räcker courtoisien eller har kriget gjort slut på

¹ »Lilla Minna».

hela saken? Bättre vän och säkrare kan min lilla cou-
sine Ulla aldrig yppa sig före än för sin gamle gudfar,
som önskar henne allt godt och som till sin sista döds-
stund är och förblifver dess ömma Vän och ödmjuka
Tjänare G. M. Armfelt.»

Alla sköna damer som Axel Armfelt råkat, utom och
inom landet, hade ej ur hans ömma och trofasta hjärta
kunnat utplåna bilden af en viss Anette Wistrand, med
hvilken han omkring 1807 stiftat bekantskap och från
hvilken excellensen nu gjorde sig stor möda att skilja
honom. I nyss omnämnda bref är det första gången hon
omtalas.

Detsamma är förhållandet med »Calle på Runstorp»,
hvilken äfven kommer att talas om i dessa släktskildrin-
gar och för hvars person vi därför vilja redogöra något när-
mare.

Karl Gustaf Armfelt (född 1751) var enda lefvande bar-
net af öfverstelöjtnant Reinhold Armfelt och hans friher-
rinna Ebba Wennerstedt — dotter af presidenten och
syster med Gustaf Mauritz Armfelts moder. År 1783
gifte sig Karl Gustaf med den rika friherrinnan F. U.
Horn, född Hildebrand till Ericsberg m. m.¹ År 1785
dog hon i barnsäng i sin moders hem Bysta. Hon be-
grofs i släktens grafhvalf, och därifrån lærer natten efter
grafsättningen buller hörts, men ingen vågade se efter
hvad som händt. Då dagen kom med större mod, be-
fanns det ohyggliga hafva inträffat, att ett barn under nat-
ten födts och att både moder och barn lågo döda bred-
vid hvarann. Härmed var ej nog. För att få veta
Karl Gustafs rätt att ärfva sitt barn, blef det sedan långa
undersökningar och utredningar om hvem som dött först
— moder eller barn.²

¹ Anrep.

² Släktberättelse.

Karl Gustaf ägde och bebodde Runstorp i Kimstad socken, där hans moder vistades hos honom tills hon år 1802 afled.

Af följande bref finna vi hvilket besvär excellensen gjorde sig att skilja Axel och Anette med villkor att Axels familj skulle upptaga hans barn, »lilla Minna».

»Stockholm 4 Julij 1809.

Min lilla Söta Cousine Ullas bref af den 7 junij, får jag först i dag nöjet att besvara i det hopp att denna lilla lapp träffar Er på Runstorp. Anette och hennes barn gifva mig visserligen bryderi; hon, så ofta hon får komma in till barnet, hvilket hon ville hafva hållit en Princesse. Barnet åter torde ändå ej, då hon är frånvarande, få allt hvad det borde hafva. Oaktadt alla hennes löften till mig och allt öfrigt är jag viss på att hon blott väntar Axels återkomst för att begagna den ascendant hon har på honom och jag vet af Clairfelt, som sett Axel i Ryssland, till hvad grad han är kär i den Mademoisellen. Kom ihog min bästa cousine Ulla att hela denna affaire kommer att gifva oss mycken chagrin. Från Engsö, där nu Anette åter vistas, höres intet annat än godt — admirabel conduite. Snäll att lära och att arbeta, ger hon oss allt hopp att kunna blifva en braf och nyttig människa, men hvad är att räkna på hos en flicka, som har en amour i hufvudet. Intet törs kapten på Engsö just fria, ty hon är så allvarsam som en Lucretia, men kan man få honom därtill, så tror jag knappast att hon hör på det örat.

Jag vet ej, då jag kan rycka mig härifrån, men är det möjligt så skall jag komma till Runstorp för att råka flera vänner församlade. Sök emellertid att hålla Calle vid godt humeur, han blir gammal och behöfde en slags huslig sällhet.

Min vördnad till Mamma och tendres compliments till syskonen.

Hur och på hvad sätt skall den lilla flickan transporteras till Er en gång? Från moderns inspection skall hon, annars blir det ett vapen i hennes händer för att verka på Axel genom en verklig moralisk kraft.

Adieu min lilla söta Cousine Ulla, glöm ej bort sin vän och

Ödmjuke Tjänare.

G. M. Armfelt.»

SJÄTTE KAPITLET.

Hemlifvet på Hunnerstad.

Den yngste sonen på Hunnerstad Karl Armfelt, blef redan vid 14 års ålder, på vanligt sätt för denna tids unga adelsmän, utnämnd till beställning vid armén, där han kom in som furir vid Vendes artilleri och 1804 transporterades som sergeant till Svea artilleri. Han avancerade till stabsunderlöjtnant, bevistade fälttåget i Pommern och var med i Danmark och Norge åren 1808 och 1809. Hur illa han hushållade med sin hälsa framgår både af excellensens bref och af Ullas dagboksanteckningar.

Den 7 juli 1809 antecknar hon på Runstorp: »var min kära bror Carl så eländigt sjuk att jag ej såg annat än att han skulle dö. Gud låte mig aldrig få se honom så mer. Min Gud, som nådigt hör alla mina böner, vare hans hjälp denna, såväl som alla andra gånger, som han varit sjuk och uti så många faror. Gud låte mig ej lefva då han ej finns uti världen. Gud låte honom hafva lycka uti alla sina önskningar — — — önskar stundeligen U. E. A.»

Det var bekymmersamma dagar på Hunnerstad, där Axels bortvaro och oron för hans kärleksaffär med Anette, Karls sjuklighet och äfventyr på flera håll samt den egna ekonomin gaf mer än tillräckligt af oro och kräfde en

kraft och en omtanke, som satte de ensamma kvinnorna på hårda prof. Af excellensens bref se vi dock hur han ömmade och styrde för dem.

»Vännersborg d. 20 aug. 1809.

Min lilla aimabla cousine Ulla!

Som jag rest och krånglat, så har jag icke förrän nu fått det aimabla brefvet af den 4. Låt oss emellan den välsignade excellenstiteln försvinna, grefve, oncle, allt hvad hon behagar min bästa cousine, men ingen excellens, den tråkiga titulaturen har jag nog af ändå.

Och var mig omöjligt att komma förr ur Stockholm, hade det låtit sig göra, skulle jag kommit till Runstorp me'n ni voro samlade där — detta var min intention för mer än en ordsak, som jag då vi träffas, skall detaillera.

Både *lilla* och *stora* Tokan må väl — den senare är på Engsö och för sig oändligt väl opp — Gud bevar oss blott för någon rencontre med Axel — han är en skälm, och *hon* är *fin* och *klok*. Jag vet hur kär han är uti henne, ty han har förtrott alt åt Clairfelt i Ryssland och sagt att han aldrig öfvergaf henne — detta kan ej annat än allarmera mig, ty flickan är verkligen hygglig och har god tournure. Jag litar på er mina vänner och något på Axels eget goda förstånd och amour propre — att få barn med en flicka utan namn är lappri, men att gifva henne le parfait amour och kanske gifta sig slutligen med henne är ryseligt. — Gud nåde mig för Carl, att han varit sjuk betyder intet, ehuru häftigt det dock varit, men att han ännu är sjuklig oroar mig. Hvad kan det vara? Skulle det vara krämpor han ej vill anförtro mamma och systrar. Min aimabla Ulla, som är förnuftig och som en annan mor för sina syskon, får lof att fundera ut detta, och gifva mig i all hemlighet del däraf — då skall vår första fältläkare få min befallning att soignera Carl och något ställe inom arméns läge utsökas för att transpor-

GUSTAF MAURITZ ARMFELT (1757—1814).

Kopia, tillhörig grefve Carl Armfelt, efter oljemålning utförd i Dresden omkring 1793.

tera honom på — jag ville han komme till Eda, och råkte Adlersparre för att påminna honom om den välvilja han hyste för honom, samt få dess protection till medaillen för tapperhet i fält, vida mer hedrande än svärdsorden, som hvem som helst kan få, då han orkar tjäna och lefva länge. Jag skrifver härom till Carl, gif honom goda råd och i synnerhet laga att han ej af fysiska och moraliska motgångar décourageras. Krig hafva vi nu ej att befara, men ännu blir man väl några månader under vapen — les absents ont toujours tort. Calle på Runstorp är visserligen god och beskedlig mot de sina, men jag kan ej finna mig uti att se honom i gemena domestiquers händer, som äro fulla, tjufaktiga och impertinenta. Jag hade så gärna velat se min lilla guddotter hos honom, och så tillställa att han avantagerade henne på ett anständigt vis — men sällan får man göra och ställa till som man önskade. — Jag reser härifrån om några dagar för att bese skånska fästningarne och kommer under resan ända till Kalmar, vore nu icke Eksjö för långt därifrån, ty jag skall hit åter genom Jönköping, så kommer jag till Hunnerstad med ett par adjutanter, men om ni gör kalas och har vin samt många rätter för min skuld så reser jag på stund min väg. Dem jag har med mig är 1:o Clairfelt, som hör mig till, således ingen främmande, 2:o Taube, som är er syssling, son af Reinholt Taube som hade Lisa Armfelt till mor — i alla fall skrifver jag så i tid, så ni ej skola blifva alldeles surprenerade — dock med den expressa condition, att inga anstalter göras. Anmäl min vördnad till din respektabla mamma, embrassera systrarna på mina vägnar och bibehåll i ett godt och vänskapsfullt minne en god och trogen vän samt ödmjuk tjänare

G. M. Armfelt.»

Och en stor glädje gaf han fru Beata och hennes flickor, då han gjorde allvar af sitt utlofvade besök på Hun-

nerstad, hvarom d. 21 sept. 1809 klockan nio om aftonen ett expressbud anlände från Hvetlanda, därifrån excellensen skref till Ulla:

»Min lilla aimabla cousine Ulla!

I morgon f. m. hoppas jag få den glädjen se Er på Hunnerstad och passera en eller två dagar i Ert sällskap. Men på den uttryckliga condition att intet kalas får existera, utan fyra rätter mat som vanligen, och inga extra ordinära anstalter — ser jag sådant, reser jag prompt. Med mig följer major Clairfelt och capitene Taube, vår sysslinge.

Min tendra compliment till Mamma och syskonen. Adieu min aimabla guddotter. Tout à Vous

Armfelt.»

Om detta kära besök skrifver Ulla i sin dagbok: »den 22 sept. 1809 kom min älskade gudfader, excellensen Armfelt hit, som var mig en stor glädje och var här 3 dagar och vi hade så roligt. Gud välsigne honom och låte honom få lefva. Han är den hederligaste människa och som vår far. Gud uppehålle honom vid hälsan och låte mig ej sakna honom. Han är vår tröst och glädje vid alla tillfällen.

Gud välsigna honom önskar hans guddotter U. E. Armfelt i Hunnerstad.»

På följande sida i dagboken läses:

»Excellensen G. M. Armfelt reste den 25 sept. Det var så ledsamt — Gud låte honom komma hit flera gånger, det är det käraste främmande vi kan få, han är så god mot oss alla. Gud välsigne min gudfader och låte honom få lefva, det önskar hjärteligen U. E. A.»

Trots förbudet var säkert ståt och välfägnad lika väl som glädje på Hunnerstad, när det fick sola sig i glansen af

den goda och nådiga excellensens därvaro! Då lefde äfven alla minnen upp från forna lysande dagar, liksom alla ljusa förhoppningar för brödernas framtid.

Kärleken till de senare och till fädernetorfvän var den bärkraft, som i ensliga stunder lyste upp försakelsernas och bekymrens stig. Oändliga gånger misströstade moder och barn att kunna behålla »detta välsignade ställe». Många svårigheter och sorger hade de för Karl och de trakasserier han råkade uti genom spelskulder och kärleksaffärer, där antalet af hans dueller och hans skjutskicklighet var lika storartad. Axel däremot gick, redbar och lugn, pliktens jämna väg. Men, för att använda den nådiga excellensens uttryck, Axels »pigamour», och detta i dubbla omgångar, skaffade nog friherrinnan Beata mer än ett grått hår, mer än en rynka i pannan.

Dock sönerna skulle stödjas och hjälpas fram, kosta hvad det kosta ville. Detta var en så naturlig sak, att mor och systrar för den skull underkastade sig allt, ödmjukt tackande Gud att de hade sina kära gossar.

Men så kom helgerna och gästbesöken, och då lade man arbete och omsorg å sido. Då gjordes allt festligt och rundt och väl unnadt. Då kommo de gammaldags urringade brokadklädningarna fram. Då kammades håret högt i tornlika kullar öfver hjässan, det röda sminket lyste på kinderna, musik och sång ljöd om aftnarna i stora salen, där den sirliga dansen trädde och där pantlekarna afbrötos, när panterna skulle lösas in under glam och skämt. Då pryddes hemmet med granar, med enris på golfven och »våra roliga ljus» i alla fönster om juletid. Mor Maja Stina i Nain berättade att: »Sinkenjes och Rubelkneckt va' två otäcka gubba', som di klädde ut te' jula' å så satte di dom ve dörre, en på hvar sida, i stora salen ska en tro. Å där satt di och höll vakt tills jula gick ut med tjugonda Knut.»

Denna tid gjordes många »artiga surpriser». Man age-

råde med prologuer, rim och utklädningar. Ungdomen råkades dag efter dag, mången blyg kärlek tändes för att sedan kväfvas eller slå ut i full blom och kanske räcka lifvet ut i ett lyckligt äktenskap.

Om vintermorgnarna och aftnarna kom spinnrocken fram. Då spanns vid stockvedsbrasan i stora spisen lin och ull till garn, som sedan under vårdagarna väfdes till underkläder, duktyg, handdukar och sänglinne m. m. Husets döttrar voro med om alla arbeten och voro ej minst intresserade af husdjurens vård.

Maja Stina berättade, att fröknarna hade många friare i sin ungdom, men att kärleken till det gemensamma hemmet och bekymren för att kunna sammanhålla och bevara det gjorde, att när det kom till något afgörande, tog hemkärleken öfverhand.

Excellensen hade planer på att få Ulla väl försörjd genom att gifta bort henne med »Calle på Runstorp», som ju var en välsituerad äldre änklings och väl behöfde en fru att förestå sitt hushåll. Den föreslagna gemålens lynne såväl som ålder kunde ej vara lockande för Ulla, men van att lyda som hon var, tycks hon hafva gått in på förslaget, hvilket dock gick om intet genom Runstorps herrns eget vacklande. Excellensen fick ej se sin afhållna guddotter i en tryggad samhällsställning, där hon hade alla förutsättningar att lyckliggöra och pryda ett hem.

Att excellensen talat om denna plan med Ulla då han var på Hunnerstad framgår af ett bref från

»Nynäs d. 9 okt. 1809.

Min lilla söta cousine Ulla.

Nästan på en gång hade jag den glädjen att här få dina ärade bref af den 26 sept. och 3 oct. Millioner tack för den attention och all Er samteliga godhet och amabilité under den tid vi voro tillsammans. Min resa gick braf nog och jag kom hit d. 2 oct. Samma afton kom min

hustru och dotter. Denna senare har förlorat sin enda son och sörjer oändligt. Vår plan är att blifva här stilla till denna månads slut. Likväl vågar jag nu resa in till Stockholm för mina affärers skull och för att gifva min slutrapport. Alla compliments som min aimabla cousine Ulla gör för sig och sin famille relativt till min séjour på Hunnerstad besvarar jag icke. Den största fête och lycka jag kan njuta är att utan all ceremoni eller kalas vistas bland dem som vilja mig väl, se mig gärna och visa mig vänliga ansikten. Således är det jag och icke Ni, mina vänner, som borde complimenteras.

Calle kom hit från Follnäs för ett par dagar sedan. Vi hafva mycket talat om *saken*. Han vill gärna det jag önskar, men det är något, som jag ej kan utfundera, hvilket betager honom den sanna resolution jag vill se honom fatta. Af naturen jaloux, talar han mycket om sina år och att en hustru icke kan finna sig lyckelig med honom, på denna sidan har jag bevisat honom dess falska fruktan, ty din förening med honom hade erkänsla och vänskap till grund och alldeles ej passion. — Vore det en möjlighet att du utan vigsel kunde äga en hustrus rättigheter i hans hus och uppfylla alla dess plikter, så vore ceremonien dig indifferent med allt hvad som plär åtfölja den. Detta har jag tydligt explicerat honom och han är nu blott embarrassed och litet timide — detta öfvergår då han får vara med dig några dagar, härpå är jag viss, i synnerhet om du ej mycket fjäsar med din bror, ty en gång sade han mig: Ulla är som hon vore kär i Carl. Men han blef flat genast och uttydde detta på bästa sätt. Emellertid är jag bält nöjd att veta din opinion, min Egen Vän och hur klok och förnuftig du är i allt. Ser jag att *saken* något så när arrangerar sig, så reser jag ner till honom så snart du ger mig en enda vink att det kan gå. Hemlighet vill han hafva på det högsta och vill icke att dina systrar skola pénétrera att

sådant kan vara i project. Sixten¹ ber om sin underdåniga vörtnad, gubben mår bättre, men hostar faseligt, han tackar för all den nåd du visat honom. Clairfelt och Taube bedja om sin respect. Den senare ämnar sig i höst ännu öfver till Finland. Af Carls och min lilla Ullas bref ser jag att doktorn intet funnit Carls tillstånd farligt, men jag kan ändå ej vara tranquil, förrän jag sett huru det går litet längre fram — tvinga honom nu att taga china, ej förkyla sig, *hålla sig väl proper*, byta om *skjorta ofta*, och icke skaffa sig nytt ondt, innan han vet att det gamla är borta. Jag skrifver honom till, men lägger ändå ofvanstående punkter på ditt samvete, min aimabla lilla Ulla. Anmäl min vörtnad till Mamma, tusen tendra hälsningar till dina systrar. Mätte ni alla blifva så lyckeliga som Ni det förtjäna och jag af hjärtat önskar.

Adieu min aldra sötaste guddotter glöm ej bort den som till sitt sista framhärdat med oföränderlig vänskap och högaktning.

Min lilla Cousine Ullas
Trognaste Vän och Ödmjuka Tjänare
G. M. Armfelt.»

»Stockholm 17 nov. 1809.

Min lilla aimabla cousine Ulla.

Brefvet af den 25 okt., som var oändligen välkommet har jag dröjt att besvara, ty jag förmodade alltid att Axel snart skulle komma från sin fångenskap och att jag då kunde lämna honom dessa rader. Men det är obegripeligt hvad denna utväxling drager ut på tiden och med hvad lamhet Ryssarne i akt taga sin freds Traktat, som visserligen ej för oss är synnerligen förmånlig. På några veckor har jag varit småkrämpig, utan att vara riktigt sjuk, detta torde mer härröra af sinnesförfattning i nuvarande tidpunkt än af fysiska ordsaker. Mätte Ni mina

¹ Excellensens kammartjänare.

älskade vänner må väl och jag få höra att Carl är *alldeles* och *riktigt* retablerad. Jag besvär dig min lilla bästa Ulla att ej släppa honom förr'n han sköter sig som sig bör och fullkomnar verket, ty förr'n han är alldeles återställd till krafter bör han alldeles icke komma hit, hvarest är dessutom lika dyrt som ledsamt.

Den raka öfversten¹ är här, pratar mycket och stort, men utträttar intet. Således vet jag intet om Carl verkligen nu blir lieutenant på stat som Herr von Stiefelblank påstår. Medaillen glömmar jag icke, ty den har han ärligt förtjänt.

Min dotter² är braf ledsen att hafva mist sin enda son, men vid hennes år kan man hoppas reparera sådant och för henne är en fideikommissarie nödvändig. Andra, som ej ha fideikommiss, sakna icke pojkar.

Från Calle har jag ingen rad sedan han lämnade Follnäs. Ingen vet om han är på Runstorp eller flackar omkring. Bålt curieus är jag på att veta när han kommer till Er och huru han då skall bära sig åt, ty mig förefaller han precis som Hercules vid skiljovägen. Oviss, indécis och i hvar timme ombytlig, då han är med mig, så jag ej vet hvar jag har honom, annars är ingen reda att få på dess idéer, ehuru hjärtat är förträffligt godt. — Då vi skildes åt var han i så fast och rätt begrepp om Dig, och att Du kunde göra hans lycka, så aldrig något i världen syntes honom mer begärligt. — Nu, sedan han ej skrifver, måtte andra griller vara i hans skalle. — Mina egna öden vet jag ännu icke, ty vår ställning, som hafva stor egendom i Finland är satans bekymmersam, i vår måste jag resa öfver i alla fall och den resan inquiéterar mig. — Anmäl min vördnad etc. etc. — — — — —

G. M. Armfelt.

P. S. Nu gick Claes Mörner ifrån mig. Vi taltes vid

¹ Öfversten Karl Armfelt till Skogaholm = »herr von Stiefelblank».

² Grefvinnan Piper på Engsö.

om Anettes flicka. Han lär icke kunna föra henne med sig i vår. Hur skall man då göra?»

Med Axels återkomst ur den ryska fångenskapen dröjde det och först den 11 januari 1810 kan Ulla i sin dagbok anteckna att denna dag »kom min kära bror Axel hem, då han varit i krig mot ryssarne och var fången ett och ett halft år i Ryssland. Gud ske lof! han kom då hem frisk och glad, oss alla till stor glädje. Gud välsigne honom och låt honom få lefva och hafva hälsan och vara lycklig i alla sina dagar önskar hjärteligen den som dagligen beder för hans välgång. U. E. A.»

En varm religiös känsla utmärkte hela Hunnerstadfamiljen. Särskildt finna vi i Axels talrika anteckningar hur han uppptecknat sina tankar vid åhörandet af den eller den predikan eller hur han läst den eller den predikan tillsammans med sin älskade mor.

Att tacksamheten mot den Högste för en lycklig återkomst till den så varmt älskade fädernetorfvän skulle taga sig uttryck i uppriktig andakt förstå vi väl och läsa härom bl. a. i Ullas dagbok. »Den 18 mars 1810 gick vi alla 7 barn till den heliga nattvarden med vår älskade Mamma. Första gången alla på en gång — Gud låte oss få göra det alltid och Gud låte mig aldrig sakna min välsignade Mamma och mina älskade kära bröder, så är jag nöjd med allt. *Gud välsigne dem.*»

Att Karl var älsklingsbrodern hos Ulla och kanske äfven hos de andra systrarna framlyser ofta. Vacker och glad och godlynt var han. Många öden och äfventyr genomgick han och vårdades då med moderlig ömhet af de sina. Aldrig har väl en galant herre blifvit mera väl bevakad och uppmärksamt påpassad än bror Karl. För att ej utsätta hans ömtåliga dygd för faror, valdes de fulaste tjänarinnor, då systrarna själfva ej kunde passa upp honom.

Sedan Karl tillfrisknat efter sin sjukdom på Runstorp, reste han på våren 1810 åter till Stockholm. Detta år låg Ulla sjuk i frossan och skrifver härom själf i sin dagbok:

»En lycklig dag! Gud ske pris!

Den 2 juni 1810 slapp jag Gud ske lof frossan, som jag haft i 6 veckor. Gud låte mig kunna tacka Gud, som jag bör, och Gud låte mig nu få hafva hälsan i Guds namn, så skall jag lofva och prisa min nådiga Gud.»

»Den 10 juli 1810 kom lilla Minna hit», skrifver Ulla ånyo i dagboken. »Hon var då 2 år och 3 månader. Hon är född den 17 april 1808 i Stockholm i Klara församling. Gud låte henne bli klok och beskedlig, oss till nytta och glädje. U. E. A.»

Axel Armfelt fick dock ej vara hemma och mottaga sin lilla dotter i det hem som nu öppnade sig för henne, ty redan den 10 maj måste han ut igen på kommandering, hvarom Ulla skrifver att »vi trodde att han skulle gå mot engelska flottan, som låg för Karlskrona». Hennes böner för de kära brödernas hälsa och välgång äro nu om möjligt varmare än annars.

Efter ett halft års bortovaro hade hon den glädjen att se Axel åter hemma från Kungsholmens fästning, där han varit kommenderad som bataljonsbefälhafvare, sedan han blifvit utnämnd till stabskapten.

»Förut som löjtnant vid Kronobergs regemente hade Axel i dagtraktamente 12 skilling banco om dagen och lefde godt därpå», berättade hans sonhustru Laura Armfelt, född Raab då hon, själf åttioårig, med innerlig kärlek och högaktning satt och talade om drag ur svärfaderns långa lif.

Nu var Axel hemma till de sinas stora fröjd och när »min lilla goda välsignade kära mammas» födelsedag var inne, så gjordes det »surprise» och fest och rolighet på

Hunnerstad. Ulla skrifver flera sidor i sin dagbok med de varmaste böner för den älskade modern. »En så god och förständig mor finns icke mer, Gud välsigne och bevare min goda kära mamma önskar jag af ömmaste, barnsligaste, hjärteliga välmening. Ingen kan känna min goda mammas ömhet och outtröttliga omsorg bättre än jag. Gud gifve mig nåd att kunna erkänna till någon del allt hennes besvär.»

»Den 25 febr. kom min kära bror Carl hem», skrifver Ulla, »det var så roligt. Gud ske lof han var då frisk och glad och munter. Gud låte honom alltid få vara det, stackare! Nu är det så roligt — och han hade den roliga underrättelsen med sig att vår goda excellens skall komma hit. Det skall bli så roligt om han kommer, den söta gubben! Jag håller så mycket af honom. Min lilla söta bror Carl, jag är så glad att han nu är här. Gud låte honom alltid vara så rolig och beskedlig som han nu är — — — så är jag nöjd.»

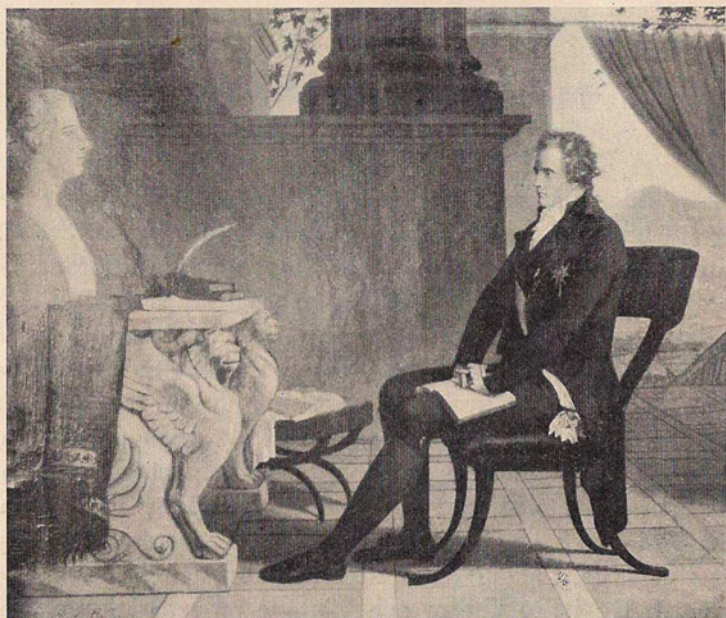
SJUNDE KAPITLET.

Gustaf Mauritz Armfelts brevväxling med Ulla Armfelt.

Med oafslätligt intresse följde excellensen Armfelt de händelser, hvilka berörde hans Hunnerstadfränder. Som caput familiæ kände han stark ambition för deras ära och framkomst i världen och ville på inga villkor tillåta någon mesalliance i sin släkt. Trots envist motstånd af Axel lyckades excellensen till slut, med stort besvär och enskilda uppoffringar, skilja honom från Anette. »Han har gifvit mig sin parolle att sluta sin pigroman — med den condition att på barnet reportera hela sin amour och att för det göra allt hvad möjligt är. Detta är billigt och hederligt», skrifver excellensen till sin betrodda Ulla, medan Axel efter hemkomsten från fångenskapen låg i Stockholm och väntade på reparation af sin garderobe. »När han nu kommer hem, så bibehåll hos honom dessa hedrande föresatser, hindra eller éludera all correspondence m. m. och med Guds hjälp komma vi ifrån denna ledsamhet.»

Den 2 januari var Axel färdig att resa hem och skulle under vägen göra ett besök på Runstorp. Excellensen skrifver till Ulla ett bref som skulle hinna före brodern. Han tviflar däri ej att: »Axel, som hederlig karl, skulle hålla sin gifna parolle d'honneur relativt sin fatala amour. Axel exigerar en revenge att vi göra allt för hans barn och att den uppoffring han gör af sin passion för mo-

dern, skall helt och hållet vända sig till dess flickas fördel, så att hon måtte få en civile existence. Sådant går fullkomligt in i mina idéer och jag hoppas vår goda och respectabla gumma ej rebuterar denna naturliga känsla hos en far. Min lilla cousine Ulla får, genom sitt goda

G. M. Armfelt.

Oljemålning af L. Gauffin 1793. Tillh. grefvinnan Sophie Nordenfalk, f. Piper, Blekhem.

förstånd och sina goda façon, ménagera allt detta och äfven bibehålla Axel i sin nuvarande föresats och goda principer. Ju mindre correspondence och relationer han bibehåller med Anette, ju bättre — på henne skall på min ära ingen nöd gå.

Jag ville att Axel sökte sig opp en beskedelig flicka med förmögenhet, detta skulle blifva en resource och en plan i den vägen har jag gifvit honom. — Engagera begge dina bröder att älska renlighet, ej den som synes utanpå,

men den som kommer af eller hör till rent linne och erhålles genom vatten. En sådan snygghet blir med åren allt mera nödvändig för hälsan och undvikande af elaka lukter.

Din bror Carl kunde arbeta upp sig i fransyskan, så ville jag (ifall det låter sig göra) taga honom med mig till Petersburg. Hans vackra figur skall där behaga, i synnerhet om han ej med otäcka åsnor förfuskar sin hälsa.

Af Calle på Runstorp har jag ett confust bref. Han har varit på stort släktbröllop och anser den affären mycket viktigare än allt som händt i den kända världen — — —»

För att visa allt besvär excellensen gjorde sig för sin släkt och för att lära känna hans inre tankar och åsikter om det ena och andra följer här en del af de bref som han skrivit till Ulla Armfelt.

»Stockholm 20 febr. 1810.

Jag har länge dröjt att besvara min lilla cousine Ullas aimabla bref af den 2 och 16 i förra månaden, men där till har varit flera ledsamma orsaker, som icke äro glada att repetera. Men mina tankar och önskningar hafva likväl följt mina goda Vänner på Hunnerstad.

Att Axel hemkommit lyckligt och fått omfamna de sina är mig så mycket kärare som att hans vördnadsvärda mor och min lilla cousine Ulla kunna achevera det jag ébaucherat, nämligen att utplåna alla momenterna till den Pig-roman, han höll på att göra, och som var lika litet passande för dess födsel och ärofulla conduite i allt annat, som för de principer jag tror honom äga. —

Skönheten är nu i Stockholm för att lära sig destilleringar m. m. som kunna vara nyttiga i ett hushåll, där man ej får sälja sin säd. Hon är sjuklig och har blifvit ansenligt ful och mager, men snäll är hon i allt. Jag har talt med Anette om correspondensen, men den kan ingen

hindra, och att svaren å hennes sida bli ömma, hör till det konstiga, som utgör grunden till hennes caractere — full af knep är hon, det vet jag, men hur långt de sträcka sig kommer jag visserligen aldrig underfund med. Hedersmedaillen tror jag Carl får, men Adlersparre långt ifrån att vara för honom är honom emot, han är som de andra, hvilka icke lefva i annat än utöfvandet af elakhet och personella illgrepp. Det förnämsta är att Carl blir frisk, klok för sin hälsa, propre och appliqué — resten går väl sedan.

Omfamna dina systrar, som varit goda och skrivit mig till, det lappri jag skickade dem förtjänste ingen attention. Gud gifve dem och er alla så mycket godt som jag det önskar. Anmäl min vördnad för Mamma, nu lär gumman vara i fjärde gräset, sen hon har alla sina barn ikring sig.

Calle på Runstorp skulle resa ner till Er, men det lär kommit smolk i mjölken, det är en obegriplig varelse, ty han gör alltid det som minst convenerar honom själf. Nyss hade jag ett bref, där han säger att jag har mycket rätt som beklagar honom, för det han är blott omgifven af domestiquer, hvars enda intéret är att pikera honom. Det oaktadt vill han icke förekomma sin egen olycka och ruin, kan sådant fattas eller begripas. Nog kommer den dagen han ångrar sin olyckliga villrådighet, men då är det försent. Mina projekter för framtiden äro ännu gissningar och lösa conjuncturer. Resan till Finland via Ryssland skall lösa dess gåtor och determinera mina framtidsöden — kan jag komma till Hunnerstad, så var viss på att jag anser det som ett af mina gladaste momenter, dem jag med goda och estimabla släktingar och vänner får passera.

Att Calle på Runstorp ej behåller Ulla Armfelt¹ och Jeanna hos sig, är helt naturligt, de äro intet sällskap för

¹ Född Wallman i Finland.

honom, och Ulla är visserligen ingen ordentlig œconom, hon håller utaf att figurera och göra parad, och så skall den ej vara som han trivdes med nu då han ej är vid humeur att calasa. — De flyttar i vår till Finland och skola få bo på en af mina säterier där.

Du vet väl att den rika fröken Sprengporten gifter sig med den rika Carl De Geer. Allt detta är en réciproque snålhetscalcul. Det jag vet med visshet är att de icke blifva lyckliga — ty hon är en capricieuse dame; och han en högst egensinnig matador. Annars är allt sig lika här. Riksdagen och grälet varar, Cron Printsen synes mycket braf och har allmänna opinion för sig. Baler, spectacler, fêter och stora måltider gå sin gång, som om man hade millioner. Med ett ord det ser ut som om man vore på ett dårhus, där alla voro persuaderade om sin olycka, men ändå tyckte om sina roller.

Hälsa hjärtligen alla syskonen min aimabla Cousine Ulla, låt mig ibland få höra utaf Er och glöm ej bort en gammal trogen etc.

G. M. Armfelt.»

»Stockholm 8 maj 1810.

Min lilla aimabla cousine Ulla.

Med den lifligaste glädje mottog jag ert bref af den 26 april, ty det jag fått af Axel Armfelt af den 13 hade satt mig i ett grufveligt bekymmer, han beskref faran du var uti så farlig så att min imagination blef svart som en afgrund, så att jag mer fruktade än längtade efter bref. Ära vare Gud att allt nu är till det mesta förbi och att klokhet och regime kan hjälpa att restituera min kära Ulla fullkomligt. Carls affaire är ännu ej slut, ty det be-
tyg som han hade rättighet att fordra af Adlersparre och som H. W. fordrade har han ej fått, det är honom lik-
väl lofvat — — — mais promettre est un et tenir font
deux säger ordspråket. Carl ser emellertid frisk ut och

jag hoppas han vill äfven blifva försiktig efter en så plump minnesbeta. Jag reser snart direct till Petersburg; han kan ej nog fransyska för att reda sig i societeten där, således vore det mer till hans skada än nytta om jag förde dit honom nu, men vill han applicera sig på det språket, så skall han nog få komma ut. Med sin öfverste är han utledsen och det är också en trög herre, de kunna ej få honom att ingifva förslag på de vakanser, som verkligen existera i dess regemente. Axels bref här gjorde en ledsam effekt på mig. Han kommer där fram med sina sublima sentimenten uti sin fördömda Pig~~a~~amour, och för att göra saken komplett, lär han väl entretenerat sin sköna i samma genre, som ifrån att vara flitig och activ i det jag ville hon skulle lära här, nu är jämt sjuk af nerfplågor, melankoli, spasmer, moderlig kärlek och alla de dårskapen som stå i en tysk roman; utom den dérangement detta gifver mig, kostar den Prinsessan mig enormt och det vänskap och heder fäst mig att göra i en sann omtanke för min families goda namn och rygte, vändes nu diametralement emot mig och blir mig en charge som är odräglig efter han tillika blir ridicule och utan det ändamål jag med alltsammans hade i ögnasigte.

Axel förundrar mig efter det han sagt mig och gifvit mig sin parolle d'honneur på. Men jag bör vara van att ej räkna på något.

Af gubben Carl Armfelt har jag bref. Han är lika galen och evigt i händerna på sina domestiquer. Han kommer som jag spått att dö af vanskötsel och se sig öfvergifven och piquerad innan han ger opp andan. Men ho tror vår Predikan!»

»Petersburg d. 3 juli 1810.

Det är väl litet sent att svara på min lilla aimabla Cousine Ullas bref af d. 15 maj. Men ordspråket säger: bättre sent än aldrig. Affairer, resor och 1,000:de des

agréabla hinder ha varit orsaken till min tystnad — här fattas mig ej tid, ty man får passera dagarna att vänta på audiens, på svar, på allt, med ett ord utom utgift på penningar, den går af sig själf. Att döma af ditt bref så skulle du väl nu vara frisk, min lilla söta cousine, men som Axel skrifver af den 27 maj att du fått *récidiv*, så är jag icke ifrån den *inquiétude* — frossan är visserligen ej farlig i och för sig själf, men den har ofta otäcka följder, om man icke är dess försigtigare, och det lär lilla syster Ulla ej vara, efter hvad Axel skrifver. — Då jag lemnade Calle mädde han braf, och var på en tämligen god fot med sin öfverste. Adlersparre hade narrat honom opp i syna med medaillen — ty jag begärte blott hans betyg öfver Carls *conduite* för att forcera fram saken. Men det fick jag icke, utan i stället löfte att skaffa honom medaillen. Jag bad Carl vara efterhängsen *för att blott få betyget* men det har han ej varit utan lupit efter vädret, det vill säga tomma löften. Axel är nu *capitain* och har fått en sämre indelning än den han hade. Sådant är ledsamt för en fattig karl, men det lär så skola vara. August¹ vill gärna hjälpa honom, men det är nu mer ej möjligt att i Finland få annat mynt än rubelsedlar. Med växlar kan detta likväl hjälpas och härom skall jag tala med August, när jag återkommer till Åminne.

Hans satans *Pig-Amour* handterar han som en roman-hjelte och talar i sitt bref om uppoffringar och 100:de andra *ridicules*. Hon har fått ett barn och det har hon så mycken del uti som han, det barnet har hon intet besvär utaf; för sin framtid är hon försörjd. Hvad kan i hela denna *affaire* vara mera att begära af Axel Armfelt? Har han lofvat att gifta sig med henne och köpt af henne en *faveur* med bedrägeri, så har han ej gjort rätt, men hon har ock visat sig braf derute eller låtsat vara det, för att *captivera* en ung karl — denna *raisonnement* är

¹ Excellensens bror i Finland.

simpel och sådan som den bör vara för folk hvilka ödet satt i ett stånd från hvilket de icke äga rätt att degradera sig. Skönhetens sjukdomar, spasmer, convulsioner etc. etc. är odrägligt. Jag sade henne sist med humeur att jag icke tyckte om så förnäma åkommor — sedan jag reste vet jag icke om de continuerat. Om jag möjligen kan få någorlunda godt slut på mina affairer här, så är mitt projekt att vara i Stockholm sista dagarna af Augusti — där ser väl icke synnerligen godt eller gladt ut. Men man måste för att taga sitt parti alltid följa hederns och förnuftets lagar. Min idé att göra en liten tourné för att i vinter se mina släktingar och vänner önskar jag att kunna fullborda, då jag visserligen ej skall manquera att komma till Hunnerstad.

Jag är intet rätt frisk, lefnadssättet här, bekymmer fattiguerar mycket, saker som du väl kan begripa och som hör till tidehvarfvets olyckor taga oändligt både på kropp och själ. Men då man ser att tiden nalkas som skall göra slut på allt anser man sakerna mera likgiltigt. Anmäl etc.

Armfelt.

P. S. Hvad gör Carl Armfelt på Runstorp, honom har jag ej på länge hört utaf. Han reser väl omkring som jag förmodar och somnar slutligen utaf på landsvägen, blott han ej begrafver sig i ett dike. Det är en curieus varelse och det verkligen par caprice, ty riktigt lycklig kunde han vara om han så funne för godt.»

»Enköping och Engsö¹ 16 december 1810.

Min lilla aimabla cousine Ulla.

Tillskrif ej annat än ett slags öde att jag så länge dröjt med att besvara Ditt aimabla bref af d. 16 okt. Jag har jämt haft att göra och sällan annat än tråkiga saker för'n jag nu gjorde en course med Carl från Stockholm, hvar-

¹ Där Armfelts dotter grefvinnan Piper bodde.

om han lofvat göra Er reda. Visserligen fick jag ej slut på mina vidlyftiga affairer i Petersburg, men alla de documenter och andra saker jag behöfde för att lagligen komma till mitt äger jag nu i hand, och står det nu och väger om de vilja componera med mig eller få process. Ehuru det drar ut på tiden kan jag aldrig förlora i det hela. Emellertid har jag nu flera ledsamheter och embarras här i landet. Jag vet ej om Carl är rätt frisk, ty han ser fatal och glåmig ut, ehuru han sofver och har aptit. På kroppen har han ett styggt utslag, men han tror att det är lappri. Nu skall häruti tagas med allvar, det har jag satt mig före — *ty jag tror ej friden i Stockholm*. Dess financer är mindre farligt med än hälsan, den senare åter kan totaliter förstöras i detta climat, af oförsigtig behandling. — — I Sverige får nu säkert militären N. B. den dugliga delen däraf, nytt lif. Vår nya tronföljare synes vara *en hel karl* med både hufvud och hjärta och, som då han blir varm i kläderna, lär komma att göra skillnad mellan fuskare eller karlar. Min tanke är att då föret blir godt komma, som jag sagt, på en liten visit till Hunnerstad. Den högaktning Er Mamma och hela Ert hus förtjänar, den ömma vänskap jag bär för Er samtliga gör att då jag snart skall lämna detta land, det blir ett behof för mitt hjärta att se Er, ehuru, hvar jag är, allt hvad som rör Er alla, och min lilla goda cousine Ulla i synnerhet, alltid kommer att intressera mig. Gud ske lof att Du nu är frisk igen, det är fan med den frossan. Carl Armfelt på Runstorp har jag träffat på Skogaholm. Han är mycket artig på Din sujet, vill äfven göra en disposition för Dig och Din bror Carl, men hans bitterhet mot Axel är alldeles ursinnig, och sade han mig rent ut, att hade den pilten aldrig kommit hem, så hade Ulla blifvit en braf hustru, men en sådan Despot till svåger, Gud bevare därifrån. Jag sökte bevisa honom, att Axels conduite som militaire hedrade vårt namn — att han var en ordentlig

och braf karl — men han hvarken hör eller tar skäl då fråga är om honom — i hvad har han funnit på konsten att göra honom så *consequent* ond? Gifter sig gör han visserligen nu icke, men en disposition till Din och Carls förmån skall han göra när jag kommer till Runstorp, därpå har jag hans heliga löfte. Hans domestiquer få väl det öfriga af lösören och det fasta är mödernearf — hvaraf Skörtinge och Skogaholms Herrskapet få mest. Min del och min brors äro de minsta — och för min del cederar jag gärna. Han säger sig ej vilja lämna de förra något, men det står ej i hans makt utan att han gifter sig, om det blott vore pro forma.

Anette skall i sommar till Åminne och blifva gift och etablerad där. Om dess conduite är intet att säga, hon brefväxlar väl med Axel och han tror henne vara ett helgon, ehuru jag nu vet, att Carl passerat mest alla nätter hos henne då hon först kom upp till Stockholm och innan hon fruktade för hans hälsa. Vi stackars karlar äro braf lätt och länge bedragna — Gud nås. Och hvaraf kommer det! Min vördnad etc.

G. M. Armfelt.

Förlåt mina kråkfötter, men jag har i 3 dar en pinsam värk i högra handen, som gör att hela handen är svullen och fatal.»

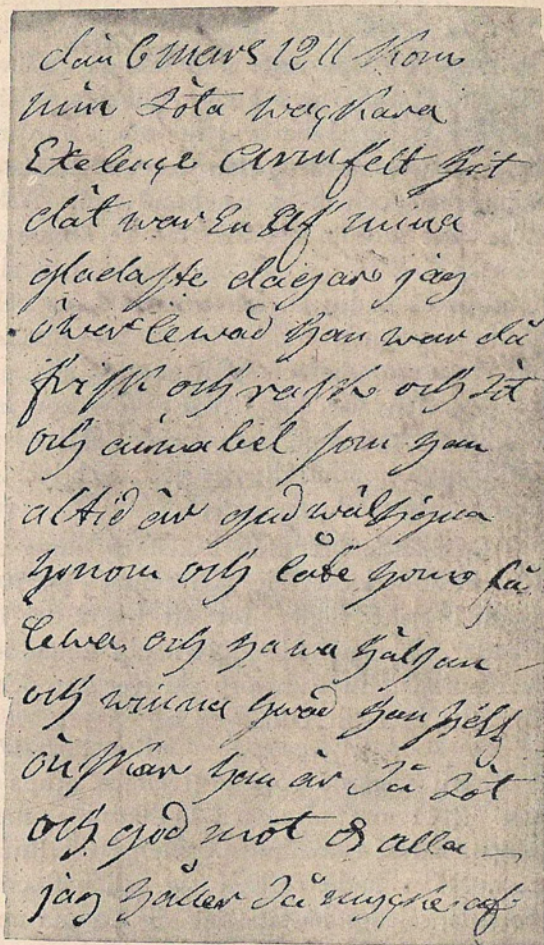
Stor var glädjen på Hunnerstad, ty den 6 mars 1811 kom verkligen¹ »min söta vackra excellens Armfelt hit, det var en af mina gladaste dagar jag öfverlevvat. Han var då frisk och rask och söt och aimabel, som han alltid är. Gud välsigne honom och låte honom få lefva och hafva hälsan och vinna hvad han själf önskar. Han är så söt och god mot oss alla. Jag håller så mycket af den välsignade gubben. Gud låte mig aldrig öfverlefva honom, Min nådige Gud bevare honom — — — Det har varit

¹ Ullas dagbok.

så roligt medan han varit här. Han är den aimablaste människa som finns och ovanligt kvick och klok och vacker. Naturen har slösat allt till hans förmån. Gud välsigne och bevar honom från alla olyckor. Han hjälper så många olyckliga och är som vår far. Nu får jag väl aldrig se honom mer här, som gör mig så orolig. Gud välsigne honom önskar hans lydiga tillgifna gudsdotter.»

— — — — —
När den sista friherrinnan Armfelt, född Hultin, år 1891 gjorde sitt inträde på Hunnerstad, satt där ännu

kvar i takstolar och hörn på den ena stora vinden guirlander och buketter af torra löf, som ej fingo röras eller tagas bort, emedan dessa damhöljda kvistar voro kära

Linné 1211 Kom
min Lotta wackrare
Ettelunge Armfelt Göt
det war en Lilla minne
ofläglige dagar jag
i det lewade jag war då
frisk och rolig och det
och aimabel som jag
altid en god wälsignen
honom och lade honom på
lewa och ha en galsam
och minne god jag följ
om jag jag är i det
och god mot alla
jag galler i enigsk af

Ur Ullas dagbok.

minnen af den glada afton då fröknarna Armfelt år 1811 där spelat teater för sin vördade frände, excellensen.

— — — — —

I fem dagar var denne då deras kära gäst. Ulla skrifver:

»Den 11 Mars reste min nådiga gudfader. Jag hade glädjen få följa med honom till Bona (gästgifvaregård). Där måste jag skiljas vid honom, som var en bland mina ledsammaste dagar. Han for då så illa den välsignade människan och åkte på bondvagn. Ack, herre Gud! hvad det gjorde mig ondt att se honom fara ifrån oss! Kanske jag aldrig mer får den glädjen si honom! Om Gud är så nådig låter honom få lefva och hafva hälsan, så är jag ändå nöjd. Det är så ledsamt efter honom. Han var så söt och god mot oss alla. Det var tredje gången han var här. Mätte försynen unna honom all möjlig lycksalighet, som unnar andra så mycke godt. Gud gifve honom allt det goda och lyckliga som jag önskar min älskade gudfader!»

Af följande bref från Runstorp finner man hur excellensen underkastat sig »en course» på 30 mil på bondvagn i elakt väglag för att några dar råka sina enkla fränder. Hvem hade gjort något liknande i hans ställe? Väl hunnen till Runstorp skrifver han och hans värd där följande bref till Ulla.

»Runstorp 17 mars 1811.

Ehuru vägarne voro grufveligen djupa så var jag likväl $\frac{3}{4}$ 11 om aftonen i Lindköping, mer trött af körningen än af skakningen. Herrn till Runstorp var hemrest. Han hade förkylt sig och haft en attaque af sin colique, således hastade jag till honom andra dagen och fant honom Gudi lof bättre. Vi hafva nu här passerat i vår stillhet några ljufliga dagar och talat om våra goda vänner på Hunnerstad, för hvilkas väl aldrig lifligare önskingar kunna göras än här. I dag reser jag till Löfstad, därifrån om torsdag först till Norrköping och sedan till Fin-

spong, och så i veckan därpå till Stockholm, hvarest jag lämnar mig vara i slutet af denna månad.

Mina öfriga projekter bero sedermera på årstid etc. etc. I går afton hade jag den glädjen min söta Ulla att få Ditt bref af den 12. Du anser vår skilsmässa som evig, det är visserligen möjligt, om jag skulle snart sluta min lefnad eller Du din. Men i alla andra fall hindras Du af ingenting att ju göra en course till Åminne, då ej din närvaro på Hunnerstad kan vara af lika stor intêret som nu, och det är äfven sakernas ordning och gång att en sådan moment skall inträffa.

Tala ej om tacksamhet, erkänsla och hvad som brustit i mitt undfägnande. Jag njuter sjelf då jag är så lycklig och kan bidra till andras nöje — och den största fête och régal för mig är hjärtats okonstlade språk. Detta senare har jag funnit med sina mest tjusande behag hos Er mina vänner och för mig är sådant en ovanlig vällust. Himmlen bevare och beskydde Er alla samtliga och låte mig alltid få höra Er välgång och Ert lugn. Min vördnad till Din respectabla Mamma, omfamna hjärteligen alla syskonen och tacka dem för sina tänkesätt och önskningar för mitt väl. Jag längtar efter det franska brefvet från Carl, engagera honom att läsa fransyska och att occupera sig, hans timmeliga välfärd beror mer derpå än på alla Stöfvel Blanks pedanterier och hans egna höga klackar och trånga kläder.

Jag lämnar Carl Armfelt rum att skrifva och ber Dig min lilla aimabla guddotter vara förvissad om den ömhet och vänskap med hvilken jag lefver och dör. Din

Trogne vän och ödmjuka tjänare.

G. M. Armfelt.»

Karl Armfelt skrifver.¹

»Min bästa Ulla. Efter en sådan man blir visserligen svårt att skrifva, men min Tänkeställ för Er blir intet svårt.

¹ Bibehållet stafningssätt.

Det är intet allom gifvet at hvara aimabel, hvar och en måste åtnöja sig med de Pund man fått, med hvad nöje jag ägt denna vän i min lilla koija *det vet bäst den Herren som allt tjenner*. Han är bland de menniskor som vijd Lifvets afton *försokrar mina dagar* och i dessa vänner äger jag allt. Du kan ej tro hvad det är påkostande hvara så långt skiljda, men med de menniskor man önskar lefva, dö, alltid separerade. Men om vår Herre spar mina dagar reser jag nästa sommar till Åminne och då kan Ulla följa med. Tack för ditt brev, var och en sin gåva lik, men suiten till denna bekantskap har jag väl litet dell uti.

Så länge mig möjligt är, far med denna vän, oakadt främmande är hemma: Ulla¹ med Flickan, men Greta får dem accommodera att passera hela denna månad. Stackars Ulla hon drar sig fram med mycken knapphet. Flickan har verkligen formerat sig.

Till maj månad blir jag hemma om ej händelser mellan komma, då har lofvat mig på Gustafs bröllop därifrån till Myrö, Fredrika Kalling och Engsö och därifrån följer grefvinnan Armfelt mig hem, där ser du min plan, men komma propos, Dieux.² Jag skall fägnas dig med att min Greta varit snäll — i går gaf hon en middag just bra i mitt tycke. Nå, Gud bevars tror att jag fått en aimabel granne i den grefvinnan Piper på Löfstad, de andra alltför artiga gäster om man bjuder aldrig så ofta komma de, men contra, o död! Hälsa din mamma och jag nyttjar samma artiga termer som Louise, när vi råkas skall din syster få svar på brefvet. Det är verkligen roligt att man ibland kan få på gamla dar lära sig aimabilitet, men vid 60 år lönar sig ej stort mödan formera människor.

(Vid) den minsta förkylning är jag sjuk. Om Ni så gjort mig present af Hunnerstad hade ej stått ut som den ex-

¹ Armfelt, född Wallman.

² Meningen torde vara att Calle skulle komma och öfverraska (à propos). — Propos, Dieux: möjligen = »om Gud vill», »som det faller sig».

KARL GUSTAF ARMFELT (1751—1825).

Oljemålning af Ulrika Pasch 1777. Tillhör friherrinnan A. Schröderheim, född Armfelt.

cellensen åka på bondvagn. Jag tillstår för 4 dar slita så ondt, trettio mils course, det skulle vara en adventeur, det jag aldrig kan blifva.

Tack (vare) min vän har i sommar arrangerat att få ett Claver,¹ men det kostar hederligt och i år har jag en dryg depense, efter min salig mor ges en mässhake, hvit siden=sarge, guld och alla namn förgyllda. Bokstäfver, årtal, Runstorp. Den kostar vackert.

Din vän ödmjuke tjänare
Carolus.

Greta niger och alla de andra bedja om sin vördnad. Hälsa fru Frantson, Mamsell, Dina syskon.»

Åren 1811 och 1812 tillbragte Axel och Karl Armfelt i Sverige. De voro allt emellanåt hemma mellan möten och tjänstgöringar. Mors och systemns oro för älsklings=brodern Karl framgår af anteckningar i dagboken, t. ex. då Karl 24 sept. 1812 varit hemma 8 dar från Karlshamn: »Han var nu så rolig och beskedlig och frisk och *klok*. Gud välsigne honom och låte mig alltid få orsak vara nöjd med hans uppförande som *nu*, då vinner han allas vänskap och aktning. Gud vare hans hjälp och låte mig aldrig sakna honom, utan få glädje af *min käraste Karl*, som alltid varit god och fascil mot mig och ej föraktat mina råd, som alltid varit hans eget väl och *heder*. Gud låte honom komma snart hem med hälsan och göra mig glädje med sitt beskedliga uppförande. Guds hand ledsage och bevare honom i alla faror och frestelser, är min dagliga bön.»

Att ej behöfva öfverlefva sin mamma och sina kära bröder, liksom att ej behöfva lefva så länge, att hon blefve andra till besvär var en af Ullas trägnaste och varmaste böner. Stackars Ulla! Litet blef hon häri bön=hörd, ty hon öfverlefde alla sina syskon utom Axel.

¹ Jmfr. sid. 34, där excellensen Armfelt skrifver om att han »skickat ett claver till Norrköping».

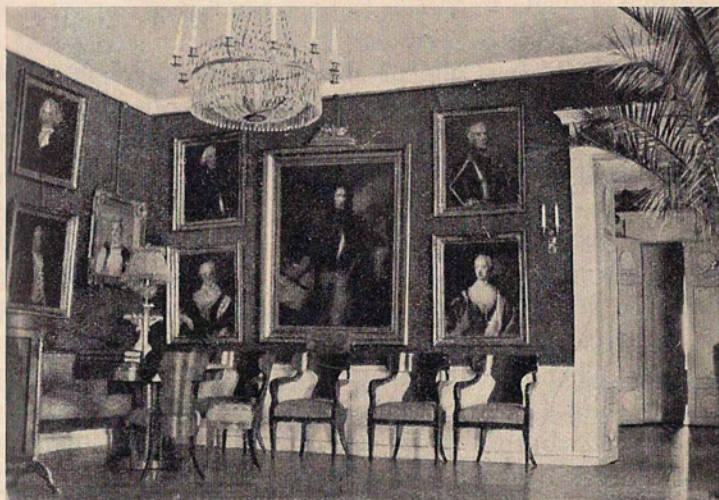
När Ulla nu mera ej fick personligen råka sin afhållne gudfader hade hon dock glädjen att till hans lefnads slut stå i skriftlig förbindelse med honom.

Efter det oroliga året 1810, då Armfelt lätt kunnat få dela Axel v. Fersens öde, lämnade han för alltid Sverige för att bosätta sig på sitt fädernegods fideikommisset Åminne i Finland.

Från S:t Petersburg d. 6 juni 1811 skrifver Gustaf Mauritz till Ulla Armfelt beklagande sig att Ullas bref till honom varit 6 veckor på vägen. Han ber henne hädanefter sända sina bref till Hoffourir I. R. Hedin i Stockholm, som alltid »är i relation med mig eller med min inspektor på Åminne». Han gläds öfver familjens tillgifvenhet och bevarar själf i »lifligt minne alla känslor, som tjäna till att försötma lifvets bitterhet och som kunna trösta oss öfver att lefva i ett tidehvarf, där lasterna utöfva med raseri sin förföljelse öfver alla dem, som ej svurit deras fana. — Af Calles bref från Runstorp ser jag, att Ni varit mycket oroliga, mina Bästa Vänner, öfver infama rykten och historier man utspridt på min sujet — likväl har intet annat händt mig än att man för *Politiska orsaker* eller *dikter*, *BAD* mig lämna Stockholm förrän jag ämnade. Att Adlersparres liga och dess löshästar som gen. Sköldebrand m. m. ställde till att pöbel af sämsta sorten gjorde min utaf att vilja handtera mig som Fersen, att dessa dumheter skrämde min familj så, att de påskyndade min afresa och att allt gick så väl, så att jag 6:te dagen efter att hafva lämnat Stockholm var i Åbo. — Du ser, min lilla söta Ulla! af allt detta att alla ilskefulla planer slagit felt. Och det som mer är, tror jag mig ej förlorat kronprinsens êstime på hvilken jag sätter ett högt värde. —

I din bror Carls fransyska bref var ej många fel. Vill han arbeta, så nog tar han sig fram med det snille naturen gifvit honom. Visserligen kan början se svår ut, men

dels formerar vidrigheter ungdomen bättre än medgång, dels finnas äfven botemedlen lättare i själfva tidpunkten af deras existence. Emellertid gör det mig ondt att veta honom i Stockholm med sin Stöfvel Blank och då min hustru reser, ingen dödlig att hålla sig till, ty min äldsta gosse lär fått afsked. Af Axel har jag äfven fått bref. Här skickar jag en lapp till svar. Hvar är han nu?

Salong på Äminne fideikommiss, tillhörigt grefve Carl Armfelt.
Med porträtt af C. G. Armfelt och två hans söner med fruar

Bästa lilla Ulla, fast ej i första draget det lyckats få en braf piga till ladugården, så låt ej découragera dig — 12 à 15 Rdlr i lön ger jag gärna äfven hvad du tycker i städja — ty att i en stor och tillväxande ladugård ha braf folk är angelägnare än att se på några riksdaler. Jag litar på din aktiva vänskap och lofvar å min sida att vara en god kommissionär ifall du vill nyttja mig. Männer härifrån vill jag dock ej åtaga mig att skaffa åt min ovän.

På kejsarens befallning kom jag hit den 7 maj och vet ej ännu, när jag kommer hädan. Likväl vore min när-

varo nödig på Åminne, där jag bygger och planterar. Min goda svägerska,¹ mitt enda sällskap, är bält sjuklig, och det oroar mig mer än mycket; förlorar jag henne, så vet jag mig ingen råd. I vinter flyttar jag hit för att på Åminne finnas ej hus att bebo den årstiden, och i Åbo är infamt otäckt och dyrt. Här kan man lefva för godt köp, men hushyra och ekipage äro en stor objet.

Min vördnad — — — —

G. M. Armfelt.

P. S. Gubben Calle på Runstorp har lofvat mig allt sort godt för dig och Carl, mais il faut tacher de lui plaire.»

I juli var excellensen åter på Åminne och skrifver d. 9 juli till Ulla, som skickat honom ett tacksägelsebref för det porträtt han sändt henne: »det fagnar mig att mina gravurer gjorde er plaisir, de hafva äfven den för tjänsten, att om person vore indifferent, artistens arbete likafullt ger värde åt taflan. Om Gud förlänar mig hälsan, så har jag all anledning att hoppas lugn i detta land — ehuru flera omständigheter ofta fordra min närvaro i Petersburg — där jag ej nog kan berömma mig utaf hofvet och alla andra. Vore nu en möjlighet att omgifva sig af älskade vänner och släktingar, skulle min lycka vara fullkomlig. Men ett sådant ideal finnes icke midt uti mänskliga eländet. Att jag icke fick träffa Carl i Stockholm var ledsamt — få nu se om han blir lieutenant sedan finska artilleriet blifvit flyttadt på Svea.

— — —

Anette är nu här och hjälper till med hvarjehanda. Snäll är hon och min inspektors son, som succederar fadern, ansåge sig braf lycklig att få henne, det är en riktigt hygglig gosse, men han har ej fanjunkarrang, som den hon så dumt förlofvade sig med, med hvilken hon

¹ Baron August Philip Armfelts maka Louise Taube på Wjurila, hvilket gods, liksom Åminne, var beläget i Haliko socken.

positivt kommer att tigga, då åter den här figuren blir väl behållen. Men i sådana saker håller jag ej utaf att blanda mig — i synnerhet i dessa tider då klokheten sällan blandar sig i giftermålsaffärer. —

En dag torde Finland ej blifva så afskyddsvärdt, ty här lefva vi stilla och veta icke det ringaste utaf någon slags tyngd eller besvärlighet från Regeringen.»

Redan 3 aug. samma år ha vi åter ett bref från Åminne och dess ägare, som säger om Ullas vänskapsbetygelser: »jag besvarar ej de granna uttryck af vänskap och erkänsla du skrifvit. Mitt hjärta säger mig att den förra hör mig till de droit, men mitt förstånd upplyser mig nog för att allt som har rapport till den senare är en hors d'œuvre, ty med bästa vilja i världen har jag aldrig kunnat göra något af värde för Eder, mina bästa vänner. Hvem vet om vi ej komma att råkas, ehuru jag aldrig mer sätter min fot inom svensk gräns.

Du är väl ej fastspikad i Småland, min söta Ulla och går det så i Finland, som det ser ut och som vår goda kejsare vill så blir väl detta land det lyckligaste i Europa — små utskylder, inga taxor, ingen rekrytering och i allt en faderlig omsorg för den fattige — — —.

Jag mår Gudskelof braf, jouerar af min gudomligt vackra Egendom, hvilken nu är tillökt genom köpet af ToppaJocky¹, som gör denna possession till ett furstendöme.

För momenten blir min njutning kort efter jag snart nödgas resa till Petersburg och där passera några månader, men snart blir jag med Guds hjälp min egen herre. Intet skulle fattas i min lycka om de vänner, släktingar jag lämnat i Sverige vore närmare. De som ljugit för kronprinsen, svärtat hederligt folk och sökt göra sin lycka på andras fall få allt sin lön i sinom tid. Jag tror prinsen redan insett *en hel hop sanning*. Men en viss vär-

¹ Toppa Jocky är en gård i skären med rika beten — behöfliga för Åminne.

dighet och egenkärlek tillåta ej att man tillstår det man har orätt. Adlersparren och hela dess infama liga har ej Sveriges, ej prinsens ära och väl till föremål. Deras enda plan är att styra och då de ej få det, vända de opp och ned på allt samt bruka alla medel som möjliga äro för att tillskapa confusioner och missnöje. Finge prinsen vara i fred och lämnad åt sitt eget hjärta och klokhet, så blefve ej allenast han, men ock Sverige lyckligt. Nu är redan mycket gjordt af det som man *kunnat undvika*, om ej visst folk haft sitt intresse där under. Tro mig, min lilla Ulla, den allmogen, som varit galen och stursk är mer oskyldig än *dem*, som hemligen uppstudsat dem och hålla sig bakom scenen, för att fly å propos eller begagna en lycklig utgång. Om krig från Ryssland är ingen fråga från denna sida. Kejsaren vill och behöfver hafva fred och mig tyckes som Sverige vore i samma ställning — — —.

Får jag lof, lilla söta Ulla att söka ut en man, hvilken per posten expedieras för att hit återvända med dig. Det vore charmant och här skulle vi försöka göra din tid *agréable*.

Anette tycks finna sig väl, men min tillkommande inspektor, som ej har uniform och porte d'épée faller henne ej på läppen. Stort och grannt skall det vara. Gud låte det ej sluta med tiggeri — — —.

Hade jag nu blott en *rask fogde*, då vore jag nöjd, kosta hvad det kosta vill, måste en sådan anskaffas från Sverige, ty här sökas sådana fåfängt.

Hampus Mörner behöfde bondkrig för att lysa med tapperhet, men allt har sin tid. Och seculum, i hvilket hjältar tillkomma som champignoner, lär vara inne.» — — —

Gustaf Mauritz skrifver bref på bref till Ulla. Den 17 sept. samma år skrifver han åter från Åminne och säger efter de vanliga vänskapsbetygelserna: »Jag mår Gudilof väl och finner mig oändligt nöjd och lycklig i min retraite. Landet, hushållning och embellissementer

roa mig. Men mitt öde var aldrig att få njuta i fred den sällhet jag känner och jouerar utaf. Återigen med flera courirer påjagad att infinna mig i Petersburg, afmarschera mina hästar och bagage om ett par dagar och jag själf sist om 12 à 14. Min Gud hvad det kostar på. Veta att man skall få ledsamt; gräl, gêne, stor depense och mycken afund — och detta utan ändamål, ty hvad jag för momenten kan uträtta för detta lands väl behöves mycket litet för att ändra i ett tidehvarf som detta . . . Måtte himmelen snart åter hjälpa mig i lugn och att än en gång slippa alla stora affairer, för hvilka jag hunnit få en gruflig aversion. Nog är det en stor Egendom jag åter lagt till Åminne, men med skuld och olyckligtvis i det tillstånd att mycket pengar skola nedläggas, innan man kan draga rätt nytta däraf. Men skog till tegelbruk och kalkbrott var en outhärlig sak. — Låter Gud mig lefva litet så skall det likväl gå.

Hur går det med Carl och hans befordran till 1:ste lieutenant? Om han vore det, så kunde väl ej blifva omöjligt att med fördel krängla sig in på ett af Smålands regementena. Med tiden skall väl kronprinsen lära känna, att folk gifves, som ehuru ej utsirade med stjärnor och medailler, ändå förtjänt dem bättre än de här figurerna, som för revolution fått dekorationer och aldrig luktat krut.

Jag önskar att Axel, som är i allt klok, äfven ville för att behålla sin egendom och till stöd för sitt namn söka sig opp en flicka som hade pengar — sådana finnas och äfven väl oppfödda. Måtte han väl försäkra sig om att kärlek då man söker hustru är den minst dugliga slagruta; estime och raison, detta höra till saken, och för till de bästa resultat.

Annette är utan alla opptåg. Snäll och litet fåfäng i klädsel. Hon har gjort alla ortens flickor här alldeles rasande och är deras moddocka. Sin hattask i Sverige

väntar hon på till nästa vår — och då tör väl efter någon tid garderoben bli mindre elegant.

Gubben på Runstorps arrangement, om han gjorde den så som *han sagt*, skall blifva för dig och din bror mycket förmånligare än du tror och gubben själf vet, var således helt tranquil och artig mot honom samt tacka för det du tror att han gjorde.

Skrifrummet på Åminne.
Med Bredas porträtt af Gustaf III.

Hedin skrifver, att han skickat dig för däjän det du begärt. Mätte hon nu väl komma öfver. Det kanske blir svårt nog på en så sen årstid. Det jag här behöfver är visserligen en duglig och drifvande rättare, men gamla soldater till på drifvare som jag ville hafva, hade äfven gjort min affaire. Men det är som f—n utgjort,

att ingen sådan som är beskedlig och behöfvande finns.

Få nu se om Louise får sig man. Det vore ej så rasande blott han hade något, ty ert jungfrustift är nog stort på Hunnerstad.

Som gammal fröken blir du, min söta Ulla, ändå alltid lika intressant och om ödet så skulle laga att du någonsin skulle vilja hafva en etablissement på Åminne eller komma hit, så vore jag högst enchanterad och ansåge det som en fête, men så länge

Gud bevarar din mamma lär sådant ej komma i fråga.» — — —

Den däja Ulla sände till Finland etablerades på den stora egendomen i skären som excellensen köpt till Åminne och där han skulle ha sin egentliga ladugård, emedan de goda beten, som saknades vid Åminne, funnos därute. Däjan kom emellertid full till Stockholm från Småland och underhöll sedan ruset så ordentligt, att man ej någonsin haft nöjet se henne rätt redig. Detta kunde ej glädja hennes nya husbonde, som från S:t Petersburg den 20 okt. 1811 skrifver, att han häröfver är högst olycklig och: »Jag hatar fylleri i allmänhet och förlåter ett qvinfolk *allt* i det närmaste, utom kärlek till starka drycker.» Annette skulle emellertid få resa till Toppa Jocky och ta reda på däjan. —

Om Ulla ville komma till Åminne: »Så finns väl ingen dödelig, som kan vara mera välkommen i mitt hus än min lilla cousine Ulla. — Era roteringar m. m. i Sverige», fortsätter Armfelt i samma bref, »böra falla sig dyra i dessa tider, ty Gustaf Adolfs krigsmandater kostade det riket lika mycket som digerdöden. Den olyckliga och galna varelsen är nu änteligen åter i Schweitz. — — Mitt humeur är ej braf, ehuru man visar mig all slags godhet och attention, men jag är riktigt ledsen vid affairer och stora verlden. Gösta, min äldsta son, är nu tjänstgörande i kejsarens generalstab och om ej fred blir med turkarna snart, så går han i slutet på året till den armén för att försöka sin lycka. — Din bror Axel är säkert sin familjs stöd, men min vän Carl, för den är jag litet ängslig, innan han får löpa hornen af sig. Emellertid blir det väl också braf.

Anette har jag nu låtit få flera hushållsdetaljer på Åminne. Hon är verkligen snäll och hela hennes uppförande så exemplariskt, så på hela orten är hon oändligt väl öfver allt. Men nästa vår lär hon fara utaf till sin

hallunk i Sverige, som skall supa och vara en liderlig gök efter hvad min hustru skrifver. Det är en stor dumhet hon gör, men han har inbillat henne att han blir fänrik, och gifta en officer är le non plus ultra af hennes lycksalighet. Min inspektor och en mycket hederlig präst hafva gjort sin kur, men förgäfves och jag hatar att lägga mig uti giftermålsaffärer.» — — —

Från excellensen kom på nyåret 1812 från S:t Petersburg ett bref med de vackraste, ömmaste nyårsönsknin- gar till Ulla och hennes anhöriga. Han säger att hans hälsa ej är god — ej är han sängliggande, men inte heller rätt frisk, »men hur skulle jag kunna pretendera annat efter allt hvad jag öfverlevat». — — —

»Jag vet alldeles ej hvad Anette gör med sitt giftermål», skrifver han, »godt namn och rykte har hon om sig på den ort hon vistas och braf och välmående friare tror jag icke fattas. Den Clarisse har ock sina capriser; det skall vara knifvarna till för att falla på läppen ehuru trasorna äro under blå rocken. Om du skrifver henne till, så predika om galenskapen i denna del. —

Du refuserar mig för alltid, men alltför aimabelt, min lilla Ulla att komma till Åminne. Det undrar jag ej på, ty lyckligare än du är med din familj kan du aldrig bli på något ställe i världen. Mätte den lyckan räcka. Nog var det roligt i början af mars förra året. Jag för min del väntar mig intet dylikt mer. Utom min äldsta son och småflickorna¹ är jag skild vid alla de mina. Gösta reser snart till armén och Gud vet när min hustru kan komma — emellertid tar hälsan utaf och åren nalkas.

Drängen hade jag gärna fått! Få se hvad fogden svarar. En rätt dräng på en egendom ger ton åt alla de

¹ Armfelts dotter med prinsessan af Sagan Vava och hennes foster- och adoptivsyster Mina Armfelt, hvilka små förtjusande barn excellensen alltid hade i sin närhet och ömt älskade.

andra, som nu gäspa och släpa fötterna efter sig, fastän de äro mycket mer lönta än i Sverige. Men sådan är finnens natur. — Om det blir krig, så gör otvifvelaktigt bägge dina bröder lycka, ty kronprinsen kommer att se officerarnas conduite ur andra synpunkter än kryperi och revolutionära tillgrepp. Att öfversten, den stela Stöfvel Blank har bornerat sin verksamhet inom Skogaholm är en lycka för hela familjen. En Narr, i hvad publikt ämbete han har, är alltid en ledsam sak för en hederlig släkt.

Sedan jag lagt ihop detta kom min lilla söta cousine Ullas bref. Är fogdens mening att komma i höst ser jag det gärna, låt mig veta hans villkor, mängd af familie m. m. så att allt kan arrangeras en conséquence. Om han är *driftig* och litet *sträng* ser jag det gärna, då är det hvad jag framför allt önskar, ty de fogdar jag i Finland får, äro bröder, cousiner, vänner med sina verkare och arbetare.

Det fägnar mig att Carl är 1:ste lieutenant. Han skall direkt adressera sig till kronprinsen och säga att han måste taga afsked eller söka utländsk tjänst. Jag tror att han hjälper honom. Axel är klok och hederlig. Med honom är ingen nöd. Det råd han gifvit Anette bevisar att han vill henne väl — det hon af ren barnslighet ej förstår. Gud välsigne och bevare dig min vän och Er alla. — Gref Lövenhjelm är hitkommen för att söka närmare förening rikena emellan.»

Nästa bref från excellensen till Ulla är skrifvet 7 maj 1813 från Polangen vid gränsen, där excellensen hvilade ut en dag från inspektionsfärder till Riga, Mitau, Libau m. m. »Fri en dag från visiter och gräl», ville han »däraf profitera för att göra sig påmind hos sin älskade guds dotter. Tusen tack min lilla bästa vän — — — och för de önsknigar som Du och de Dina göra för mitt väl. Men jag må få jouera af hvad lycka som helst, så blir lugnet ej min lott, som du ser. Nu åter inkastad på en

banan, den jag hoppades för evigt hafva lämnat, förestår öden, som äfven om de vore ärefulla kunna för evigt skilja mig vid allt det jag älskar här på jorden. Innan kort lära härar af flera 100,000 man, komma att stöta mot hvarandra. Öfver 100,000 fransoser äro redan öfver Weichsel och vår corps d'armée går i dessa dagar öfver Niemen. Måtte Gud styra allt till det bästa. Jag har i anseende till språket ej mottagit befäl öfver någon corps, men gör i det stället tjänst som kejsarens första generaladjutant och uträttar där och hvar dess befattningar.

Jag ser att det är Er bekant, mina Bästa Vänner, att svenska regeringen nu är braf ledsn öfver att ha gjort mig orätt och att jag haft den lyckan lägga glödande kol på mina fienders hufvud genom mitt oppförande. Häruti har jag i sig själf ej följt annat än mina principer, som icke af omständigheterna kunna förändras, men ödet har velat att jag skulle snart njuta frukten häraf, och detta hör till min vanliga lycka, då jag blir förföljd och förfördelad.

Jag talar ej om den lyckan, som träffat mig genom min ställning, både som finne och undersåte. Mitt fosterland njuter en oförliknelig sällhet. Inga nya skatter, inga rekryter, intet af allt det, som plågar andra land. Jag, öfverhopad af monarkens godhet och nåd, finner mig blott i den ställning att ej veta hur jag skall visa min lifliga erkänsla. Min hälsa var sämre då jag låg stilla i Petersburg än nu, då jag svälter ofta och fatiguerar mycket — får se hur det blir i längden.

Ja, min lilla söta cousine Ulla, nog hade du förtjänt att blifva det man kallar lycklig genom en god établissement, men kanske är det lyckligt i dessa tider att ej hafva hvarken man eller barn och att i visst afseende ej hafva vidsträcktare bekymmer än sin kassa.

Vore jag så lycklig att blott ha min egen varelse att sörja för, skulle ingenting oro mig.

Nu är min hustrus sort gjord; Kejsaren har, utom dess rang, gifvit henne en pension af 5,000 silfver rubel, äfven har han påtagit sig att sluta min process med Curländska familjen.

Öfverlefver jag denna senare affaire, så är min ställning lycklig på utkomstens sida och jag kan få följa min böjelse att hjälpa dem jag håller utaf.

Kommer jag väl ur detta krig och får blifva hemma på Åminne, så kan Carl om han vill vara klok öfverföra både dig och en af dina systrar på visite — pengar skall jag sörja för till resan. Du kan då själf få döma om, i händelse af din oförlikneliga Mammass fränfälle något af de ställen jag rår om, som äro byggda, skulle convenera en värdig stiftsfröken.» Efter nytt beröm öfver Anette och klagomål på däjän, prisar excellensen sin goda svägerska på Wjurila, men säger om brodern att »han är snål och ofta litet förryckt. Han tål ej ofta sig själf, än mindre andra». Excellensen »förstår ganska väl hur nyttig Axel är att hafva hemma för Edra affärer, men tiderna äro nu ej sådana. Föd nu beskedligt upp lilla Minna sedan gamla mamsell är död. Det är en reel tjänst att göra Axel».

Excellensens omsorg och ömhet om Hunnerstadsläkten sticker af mot hans känslor för släkten på Skogaholm, som dock bort stå honom ännu närmre, då Skogaholms ägare, chefen för Svea artilleriregemente Karl Armfelt, ej blott var hans fars kusin, utan dess fru Brita Wennerstedt också var hans egen kusin på möderne.

Till Karl Armfelt på Hunnerstad skrifver excellensen »att Stöfvelblank lämnat tjänsten var mycket artigt och väl för hela vår släkt och i synnerhet för dig. Jag har den idéen att han låg emot din lycka på allt sätt genom sitt satans pedanteri, som fordrar samma saker af en liflig ungdom som af en gammal karl. Mätte han nu med sin gemål njuta skugga och lugn på Skogaholm ostördt!»

Excellensen förmanar upprepade gånger Karl att beflita sig om franska språkets inlärande — »negligera det ej, fastän på semester hemma som en äkta morsgris». — Han slutar sina rader: »med en vänskaplig och faderlig förmaning: Akta dig för Spel, Giftas och Vérole — i öfrigt går allt an här i världen — men med dessa tre ting tar sig en fattig gosse sällan fram».

Om »gubben på Runstorp» skrifver excellensen till Ulla: »han förstår visserligen att jouera af lifvet, men är denna lyckan den enda människan kan hafva? eller fordras känslor och andras lycka? denna fråga till att besvara». Om Karl skrifver han: »med tiden blir han nog braf. Spel är det jag mest bäfvar för, ty att corrigera sig från den saken är ej lätt och kostar grufveligt — lön, pengar — ofta heder och ära».

Excellensens son med m:lle l'Éclair Maurice Clairfelt, gift med den vackra Emilie De Geer från Finspång led grymt af svartsjuka, och excellensen oroas ofta däröfver och glädes när, som nu, Emilie skrifver: »att Clairfelts dumma jealousy är förbi».

Han slutar detta bref, som vanligt, med varma ömhetsbetygelser och tillägger denna gång: »bed Gud för mig, ty det behöfs verkligen».

I oktober 1812 var excellensen åter i S:t Petersburg och skrifver därifrån till Ulla: »Jag har varit i en grym activité och därmed har jag hållit rätt braf ut, ehuru nya åkommor bevisa mig att åren taga ut sin rätt. Men i sådana tider som dessa, då det ej allenast är frågan om Altares och Troners existens och om hvar individs koja, får man glömma sig själf och alla lifvets agréments. — På ett par månader kan jag ej ännu återvända till armén. Finland gör en uppsättning af flera regementen och min närvaro är nödvändig för att organisera dem. Ehuru svårt och farligt allt sett ut genom fiendens tilltagsenhet och de fel våra generaler begått, så tror jag likväl att

världstyranuens timma är slagen och att han lika illa skall komma från denna härnad som från den spanska. Folket är så uppretadt af hans grymheter och i synnerhet genom föraktet för deras kyrkor och gudabilder, så att de anse alla destruktionsmedel för lofliga, blott de skada eller exterminera fienden. — Jag hade den satisfaction att träffa kronprinsen i Åbo. Han tvekade ej att visa mig de känslor jag som en hederlig karl förtjänar och denna hämnd på mina förföljare är måhända den största jag kunde taga. — — —

Min process hade blifvit slut, om ej detta krig mellankommit. Men nu är brist på pengar öfverallt och i Finland missväxt på köpet. Men kommer dag, kommer råd. Aldrig har finance-affairer grämt mig, ty jag kan vara nästan utan allt då det är nödvändigt — oppfödd i min sällig fars hus tills jag var 18 år, lärde jag känna att få saker äro verkliga behof. — — —

Att Anettes flicka blir väl oppfödd hos er är jag viss på. Anette står för hushållningen på Åminne och har vunnit min svägerskas approbation, som ej är lätt intagen. Hon kunde göra ett godt parti, men hon säger sig helst vilja vara ogift och för mig är det kanske bättre, ifall hon vill blifva stadig och beskedlig allt framgent.

Anmäl min vörnad för Din respektabla mamma och pussa alla Dina systrar på mina vägnar. Närvarande tor-des jag ej göra det, ty nu ser jag alldeles ut som alla porträtt af Hobergsgubben. Jag hör ej utaf att gubben på Runstorp ännu varit hos er. Han har många nya connaissances, som han gör mig beskrifning på i sina bref.

Maken figur att skoja omkring och krångla på bröllop och begrafningar har jag aldrig känt. Är Louise återkommen, utan att vara förlofvad? Bättre att lefva ogift än att förena sitt öde med fattiga eller dåliga sujetter.»

— — —

I december s. å. gläder sig excellensen åter i bref till Ulla att se slut på världstyrannens välde, då dennes härar nu snart i en månad dagligen fått stryk »och nu flyr han, tvungen att lämna efter sig artilleri och bagage med ett i grund förstört artilleri. Vet nu de andra makterna att begagna dessa händelser, då bör franska väldet snart vara till ända och då jag, fattig man, få komma i lugn. Ty verkligen säger jag då som Simon: 'nu låter du din tjänare få fara i frid'. Ingen skulle med mer nöje och af bättre hjärta omfamna Ulla på Åminne än jag. Stackars Calle, hans öde oroar mig! Och hur skall det kunna bli bättre i Sverige, när aldrig ett steg tages utan betalning af accord — — —.

Det fägnar mig att ni äfven i Eksjö fått roa er litet. Flickor, som alltid sitta instängda och skilda vid alla nöjen blifva sluteligen som torra vindruffvor söta, men sega. — — —

Att Axel formerat en solid och klok liaison är mig mer än kärt. — — — Tala ej om missväxt i Sverige. I Finland fingo vi ej åter utsäde och hade ej kejsaren skickat oss mjöl vore redan nu hela provinsen död af svält. Rofvor, potatis, böner m. m. allt frös bort. Ett sådant år finns ej i mannaminne. — Nå, gubben på Runstorp, som man säger gifter sig med Fredrika Kalling. Jag gissade väl han skulle sluta med att vara brudgum, blott han fick *det han sökte*. Han berättar mig, att hon har en tunna gull contant och *allehanda annat vackert*, men åt mig säger han intet om giftermålet. Nog hade jag préférerat att han tagit min lilla kloka och beskedliga cousine Ulla, då hon själf resolverat sig till denna uppoffring. — — —

1,000:de hälsningar till systrarna. Få de ej rika män är bättre vara som de nu äro — mindre rika, men *oberoende* af en karls nycker. Tack för alla kurer du är söt proponerar mig, — fred, lugn och mindre bekymmer skola blifva säkraste recepterna, utan dessa, hvad

kan väl medicinen göra! Om du kunde blifva en osynlig varelse, min lilla aimabla Vän, så ville jag likväl icke, att det blefve för mig. Jag håller af la présence réelle — besynnerlig då frågan är om aimabla damer. Vi hafva en grufvelig köld. Jag lider däraf mer än rätt och billigt är, men som de satans fransoserna ej må väl häraf, så tröstar det mig.»

ÅTTONDE KAPITLET.

Ulla och Gustaf Mauritz Armfelt till den senares död.

Under de år då bröderna, de älskade kära, kring hvilka alla hemmets omsorger samlat sig och för hvilka alla uppoffringar gjordes, ofta voro frånvarande på kommanderingar och fälttåg, gick tiden sin gilla gång i det gamla hemmet.

Sedan tjugotre år tillbaka, styrde och ställde där »mamsell», som matmoderns stöd och hjälp. Med van och säker hand ledde hon hushållet i goda som onda dagar. Hon hade fröjdats, lidit och vuxit samman med Hunnerstadfamiljen och lämnade därför stor saknad och tomhet efter sig, då hon d. 11 mars 1812 gick ur tiden. Ulla skrifver om »vår kära mademoiselle Dahlberg»: »Vi sakna henne rätt mycket, ty hon var en hedersvän för oss och Gud välsigne henne därför. Gud låte mig få en så lätt och stilla död som hon och att jag, om Gud vill, måtte få behålla mitt förstånd och ej vara länge sjuk och göra andra besvär önskar U. E. A.»

Detta år antecknar Ulla att hon börjat göra sina skor själf och redan gjort fem par.

Året 1813 ingick med krig för Sverige. Axel Armfelt, som öfver vintern varit hemma till huggnad och hjälp för de sina, måste den 9 mars bege sig till sitt regemente, för att med detsamma gå till Karlskrona, »och vi trodde det skulle bli krig», skrifver Ulla, »det var så ledsamt, Gud, som allt kan vända till det bästa, bevare honom

från alla olyckor och låte honom få med hälsan komma till oss igen är min dagliga önskan. Gud låte mig aldrig öfverlefva mina kära bröder önskar hjärteligen U. E. A.»

Dagen därpå, den 10 mars skrifver Ulla: »reste jag, Beate, Ebba och min kära bror Carl till Runstorp. Det var så roligt. Men den 13:de reste Carl till Stockholm, då var det så ledsamt. Jag har aldrig varit så ledsen och ensam, som jag då var.» Härpå följer nu i dagboken en hel sida med de ömmaste böner för den älskade brodern. Det hela, som vanligt undertecknad U. E. A.

Vid hemkomsten från Runstorp hade Ulla den glädjen, att i sitt hem få mottaga öfverstelöjtnant Clairfelt på genomresa till Pommern. Ulla skrifver att hon »håller så mycket af honom, för att han håller så mycket af mina kära bröder». Clairfelt hade ju också varit kamrat med Karl redan 1807 i Stralsund och varit fången med Axel i Ryssland, där de tillsammans genomlevvat mycket af intresse.

Under dessa krigsår fortlöpte korrespondensen mellan excellensen och Ulla som vanligt: Från S:t Petersburg 28 febr. 1813 skrifver den förre till henne — — — »Det är mig en hjärtlig fägnad, att ni alla må väl och ännu tänka på mig som dagligen blir en större krasslare, hvars humeur äfven börjar förfalla. Minnet är i synnerhet det, som till min stora förargelse, slår mig mest felt. Nog kunde jag i mångt och mycket glömma det framfarna utan all slags skada, men det som i mina detaljer dagligen förefaller exigerade bättre minne. Jag vet ej nu precis hur snart jag afreser till armén, men i medio nästa månad lär det väl bära utaf. Tack min lilla aimabla vän, för dina goda önskningsar för mitt väl. Jag vore väl bärgad med en åttondel af det goda du vill mig; lifvet börjar att ej mer hafva någon attrait för mig personligen och sanner»

ligen ej mera än mina rapporter med dem som intressera mig det fordra — — —

Sedan nu krigslyckan så gynnat kejsarens vapen så att krigstheatern är i Tyskland, så tviflar jag ej på att kronprinsen ju kommer att spela en betydande roll» — — —

Anette omtalas åter. Men fruktan för kurtis mellan henne och hans i Åbo studerande son Alexander, »hvilken är vacker som en dag och flitigt hälsar på i Åminne hos Anette» hyser excellensen nu ej längre. »Alexander är en stor courtiseur, men jag tror att hon är klok nog att ej falla i hans nät. Dessutom har hon nu en ganska stor détail. Jag var några timmar på Åminne och hörde ej annat än godt om henne. Er godhet mot dess flicka bör himmelen belöna, i synnerhet om hon blir ärbart och allvarsamt tillhållen att ej sväfva ut som en stor dam, hvilket nu är sjukan hos de simplaste flickor.

Om Axel blir lycklig i sitt giftermål, så bör vår glädje bli dubbelt stor, efter vi verkligen frälsat honom från en stor sottise.

Gubben på Runstorp är ändå rädd för brudstolen. Han skrifver att *dess respekt för den saken* är för stor för att nalkas det allra heligaste. Rask är han och som en Jerusalems skomakare reser han ännu omkring. — — —

Jag vet ej hvem som skref att Louise hade en väl mående friare, men ful — vore han beskedlig så gör väl figuren intet. Den vänjer man sig snart vid.

Min äldsta son är nu här. Han har fått en contusion i hufvudet, som gjorde honom döf, förmodligen går det öfver. Men vid hans ålder är en sådan evident ledsam. Mycket sjukligt är det i Petersburg. Folk dö som flugor. Årstiden är äfven högst gemen. Med ett ord, af alla de horreurer vi sett, borde vi tro att världens sista tid är kommen.» — — —

1813 d. 6 okt. är excellensen åter på det älskade Åminne. Han skrifver därifrån till Ulla »sin aldra käraste gud»

dotter» med många ömma ord som vanligt — — — »ehuru rädd jag bör vara för gamla fröknar Armfelt, efter all den förtret jag haft af mina gamla fastrar, så ser jag med mycken förnöjelse att du, min aimabla vän, möjligen kan utföra denna rôle, utan att göra jungfruståndets *anciennité* till en börda för människosläktet och samhället. En character som är lika stadgad som god, ett behagligt umgänge, ett ömt hjärta och ett godt hufvud äro egenskaper, som trotsa alla ödets nycker. Att se sig förvissad om den persons vänskap och tillgifvenhet, som förena dessa behagliga egenskaper kan ej annat än smickra en gammal gubbe, som nu dagligen bör afkläda sina *pretentioner* till *conquêtes* i alla slag.

Det var ledsamt att emaljen på de lappriörhängena var sönder, ty i Sverige lagas sådant med svårighet, men så mycket är det att den *emblème* af skröplighet, som denna *cadeau* nu bär, påminner tydligt gifvaren N. B. i *physiskt afseende*.

Ännu äro hvarken mina troppar eller jag *afmarcherade* till armén, men dagligen väntas order; vid mina år gör man ej *pojkkaktigheter* och *exponerar* sig, men sedan Moreau, som stod bredvid kejsaren, kunde af en kula mista sina ben, är ingen *précaution* för någon att tala om. Ske Guds vilja; Blott man slipper *pinas*. Att du gjorde Öfverste Reuterswärds bekantskap var mig oändligt *agréable*, det är en riktigt hederlig karl och säker vän. Sådana varelser har jag ej träffat många i min väg. — — —

På fred är icke att tänka förrän Bonapartes *carrière* är slut, den helvetiska varelsen kan ej trifvas i annat än blodbad och människoelände, men kommer Wellington väl öfver Pyrenéerna, så bör tigers process ej bli lång; fransoserna, — ehuru förnedrade de äro — förstå ändå att välja mellan eländen, Gud bevare kronprinsen blott i alla dessa farliga uppträden; på hans lif beror ej allenast Sveriges väl, men torde äfven hända Europas.

Det var en bedröflig tidning du ger mig om Hunderstad, att skulden på den egendomen årligen ökas med 1,000 Rdlr R. gs. Hur i Herrans namn skall det sluta? Då jag var hos er tycktes mig att hela arrangementen var så klok, så det borde bära sig. Visserligen äro egendomar nu tyngre än förr att hafva, efter jordbrukarne har all börda, då däremot köpmän och kapitalister aldrig kan riktigt taxeras. Du talar om Axels giftermål som det ej vore decideradt. Innan sin bortresa skref han mig likväl till, att han var förlofvad. Carl blir värre att få bröd åt, om han ej kan skaffa sig det med värjan i hand, ty solida démarcher af honom är ej att räkna på. Nog ser jag att min lilla cousine Ulla aldrig har mod att komma till Åminne, men som detta är ett af mina chateaux en Espagne och favoritslott, så är det aimabelt af Dig att ej förtaga mig hoppet. — — —

Änkemamma¹ slutade änteligen sina ledsamma dagar. Att hon ej af sorg förr dött bevisar att motgången ej är dödande. Dess galna son reser nu omkring för att visa Europa att han förtjänt sitt öde. Detta oakadt approberar jag ej revolutioner och revolutionister, dessa senares esprit duger ej i armén och deras förmynderskap i en styrelse kan aldrig vara staten förmånlig. Men i Sverige har alltid modet varit att något hvar sökte styra och att förmätenhet och en stor opinion om egen capacité förbryllar alla hjärnor.» — — —

Den 30 oktober skrifver excellensen ett nytt bref från Åminne, innan han återvänder till St. Petersburg. Efter vanliga utgjutelser uttrycker han sin oro för kronprinsens lif. »Mätte himmlen skydda honom! — — Om sina egna söner skrifver han: »att min son Gösta för sig väl opp hör jag af andra. Själf skrifver han aldrig. Ej heller den yngsta, som är fänrik vid lifgrenadiererna, men genom Clairfelt vet jag att denne pilten lefver.

¹ Änkedrottningen Sofia Magdalena.

Carl på Runstorp har visserligen mycket att göra med sina, och andras festiviteter — min hustru lär likväl ej kunna vara hos honom i anseende till Augustas¹ svåra sjukdom, för hvilken jag ännu är i en liflig inquiétude och som hindrat min hustrus återkomst hit medan jag var hemma. Få se hur hon nu i denna årstid öfverkommer. Det fägnar mig att Louise är bättre. — — —

Om du kunde skaffa *lindträdsfrö*, så gör du mig en stor förnöjelse. Här finnas lindar, men deras frö hinna ej att mogna. — — —

P. S. Anette ber om sin vördnad. Hon är mycket snäll och beskedlig men sjuklig och af en svag complexion. Här är också nog att göra för att få folket i rörelse och till riktiga begrepp i hvarjehanda. Finska envisheten är framför allt.»

Detta bref är det sista excellensen skref från Åminne till Ulla. Väl återkommen till Petersburg blef han allt mer lidande och ehuru hans längtan och hopp att återse Åminne var stort, fick han dock aldrig se det förverkligadt. Nästa bref är från St. Petersburg af 10 december 1813.

— — — »Alltsedan min återkomst hit från min course till Finland har jag varit sjuk, och ehuru bättre för momenten, kan jag ej tänka på att än på en tid lämna min kammare. En slags hetsig feber, som alla aftnar infinner sig, gör mig matt som en fluga. —

Kronprinsen är god som en ängel. Hvarken har jag nouvellér af Clairfelt eller Gösta. Det sägs att min yngsta son Magnus skall vara fången. Detta oroar mig mer än jag kan beskrifva. Här berättas att svenska armén skall tåga in i Holland. Denna årstid är det landet högst fatalt och luften osund öfver all beskrifning. Dessutom mycket fästningar och kanaler att gå förbi. Mätte det ej kosta

¹ Grefvinnan Piper på Engsö.

för mycket folk. Till dato har svenskarne sluppit för bästa köpet. — — —

Emilie har köpt Himmelstalund och är enchanterad af det stället, likväl ersätter det aldrig förlusten af Finspong. Augusta är bättre och min hustru lär vara på vägen hit. Jag begriper icke hur i denna årstid den resan skall gå. Också är jag riktigt inquiet. — Du har rätt, min söta Ulla, att vilja göra fruns på Wjurila¹ bekantskap. Det är säkerligen en af de första damer i vett och conduite som finnes — och hvars änglatålamod ej kan liknas vid andras än martyrernas.» — — —

Den 18 jan. 1814 är nästa bref till Ulla afsändt från Petersburg, där excellensen skrifver: »med liflig bedröfvelse ser jag att cousine Louise lämnat oss och detta världsliga. Hennes svaga bröst och de små åkommor som visade sig, gjorde att jag alltid befarade detta — hon är lycklig hon, min bästa vän! Vi hafva däremot måhända än mycket bedröfveligt och ondt att öfverlefva.

Jag har i 3:ne veckor varit sängliggande och 4 dar utan allt hopp, försynen ville ej att jag skulle så sluta ett lif, som nu mer är för ingen nyttigt och som visserligen jag ej regretterat. En grufvelig mattighet samt domning, som jag ej kan blifva utaf med, äro följderna af denna svåra sjukdom. Kölden, som är grufvelig hindrar och all framgång för convalescence.

Att Axel varit med ser jag af en bulletin, som talar om att Kronobergs regemente distinguerat sig. Men som han ej vidare nämnes hoppas jag han mår väl. Har Calle blifvit riddare så vet jag väl, att han ej blifvit det oförtjänt.

Måtte Gud bevara dem och alla våra släktingar och vänner. Ej har jag bref, men ett franskt ordspråk säger: point de nouvelles, bonnes nouvelles, och det är merens dels sant, ty elaka tidningar hafva vingar.

Det vore väl om kronprinsen finge godt slut med de

¹ Friherrinnan Louise Armfelt, född Taube.

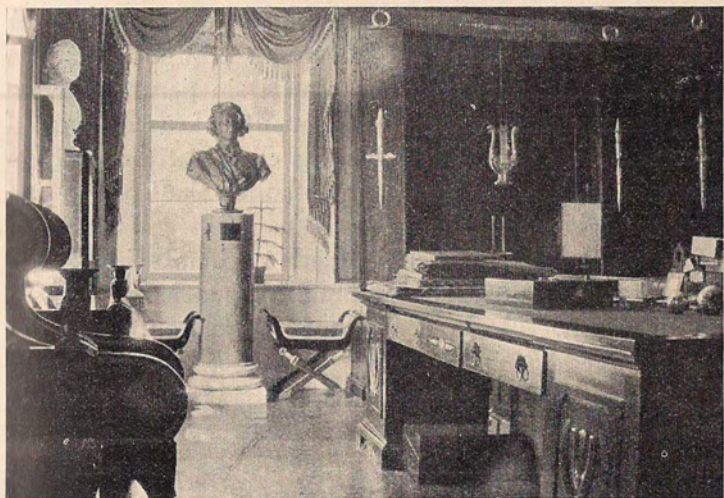

HEDVIG ARMFELT, FÖDD DE LA GARDIE (1761–1832).
Oljemålning af Breda. Tillhör Engsö fideikommiss.

förbannade danskarna. De hafva hittills varit ett hinder i våra operationer och gjort mycket ondt.

Jag kan ej finna mig uti att Axel skall betala ackord, då han minutligen spelar om lifvet. Sådant kan ju uppskjutas tills fredens lugn blir.

Min Augusta¹ är nu hyggelig nog. Dess mor, som

Biblioteket på Åminne.
Med Sergels byst af Gustaf III.

midt i December månad kom öfver hit postvägen, förde mig färska tidningar. Man skall hafva courage, för att företaga sådana courir courser. Ära var Gud att min stackars dotter blef frälsad, ty små ungar utan mor, hvart skulle det tagit vägen? Tack min aimabla vän för Din omsorg för lindträdsfröet. Nu har jag fått sådant på ett annat håll. Men om jag kunde få en beskedlig smäländska, som förstod sig på getter och ost samt litet ladugårdshandtering, så ville jag gifva ut mycket. Jag har köpt ett skogshemman, där jag ville etablera en sådan person. Ej för ung

¹ Grefvinnan Piper, född Armfelt.

skulle hon vara och alldeles ej lik den förra juvelen. På villkoren vore jag däremot ej noga. Att få en finska till att befatta sig med getter, som de anse vara djäfvulens adjutanter, är alldeles fåfängt. — Förlåt söta nådiga vän, att jag alltid plågar dig med gräl, men det casus, i hvilket min hushållning finner sig genom min frånvaro, gör att jag verkligen intet vet hur jag i ett och annat skall ställa till. — —

Annette har varit illa sjuk, efter hvad min inspektor berättar. Om flickan¹ blir allvarsamt oppfödd blir hon väl braf. Anettes största fel är att i sin parure vara fåfäng, men det hindrar ej att hon utan krus delar med pigorna arbete och aldrig spar sig eller är förnäm. Men hela min socken har hon gjort rasande i skallen med sina moder och sin klädsel.» — — —

Gustaf Mauritz Armfelt längtade alltid till sitt älskade Åminne och hoppades där finna hvila och frid för sin lefnads afton. Men det gick med detta hopp, som det ofta går med våra förhoppningar — det blef icke verklighet! Det blef honom dock förunnadt att få använda sin stora organisationsförmåga också på byggnadskonsstens och landthushållningens område på den plats, där hans efterkommande, led efter led, skulle njuta frukten af hans arbete.

I Magnus Wilhelm Armfelts ägaretid var Åminne och det två kilometer därifrån belägna Wjurila en egendom, som sedan delades mellan hans båda söner — Gustaf Mauritz och August Philip.

På Åminne var hufvudbyggnaden ett långt rödmåladt envåningshus. Det blef nu tillökadt med vidhängande stenflyglar, reveteradt och pryddligt inredt samt omgifvet af vackra terrasser och anläggningar. Landtegendomen förökades och kreatursskötseln ordnades i detalj, nya planteringar uttänktes att glädja ägaren, som dock sällan och kort fick vistas i det älskade hemmet.

¹ Anettes Minna.

Vintern i St. Petersburg var bister och klimatet osundt. Excellensen led mycket däraf. Han skrifver därifrån 24 febr. 1814 till Ulla: »Mina krafter återkomma icke och före sommaren blir det väl icke någon retablisement att hoppas för mig. Detta ställe, climat m. m. är mig emot.»

Han tröstar Ulla för uteblifna underrättelser från bröderna, som äro ute i kriget mot Napoleon och säger, att om någon olycka händt dem, så hade Clairfelt, som nyss skrifvit till honom, nämnt därom.

»Nu lära alla samtliga vara gångna öfver Rhensströmmen. Men likväl icke för att slåss, ty efter allt som i Frankrike förefallit och förefaller, bör ej freden vara långt borta. — — —

Tack för verserna, min aimabla vän. De äro rätt söta. Det är en talang jag ej kände Dig. Om Gud bevarar kronprinsen och han får återföra i Sverige ordning och skick, så bör det landet kunna bli lyckligt. Hans snille och hans mod skall alltid hålla de ärelystna i tygeln, som velat styra landet och därigenom åstadkommit så många enskilda som allmänna olyckor. — —

Nog begriper jag att Louise skall saknas bland Eder. När jag såg familjen samlad, hade ni en air af en skön kedja, från hvilken man ej utan stor skada kunde bryta en enda länk.»

Omigen klagar excellensen öfver den grufliga vintern »sådan som den ej varit i mannaminne. Jag, som hatar köld, är alldeles olycklig därigenom, så mycket mer som den betager mig all möjlighet att vara i luften och få nödig rörelse.

Jag skulle mycket önska», skrifver han slutligen, »att min aimabla cousine Ulla fick göra personlig bekantskap med min svägerska, då skulle dess rätta och stora värde komma i full dager. Hon är grufveligen sjuklig, hvilket bör tillskrifvas de sorger och de ledsamheter hon dagligen är ett offer för. Dess enda barn, en superb pojke, opp-

födder här under min vård, nog liknar det sig att blifva en karl, blott ej fadern får magt med honom och gör honom galen, som han är sjelf.»

Redan den 20 april 1814 har Ulla åter bref af sin gudfader i Petersburg, som säger: »utan att vara för döden, har jag nu snart en månad varit högst eländig och sällan kommit från sängen. Nu är jag änteligen på fötter, men så matt att jag ej utan hjälp kan komma från den ena stolen till den andra. Mätte sommaren anlända snart och jag komma till Åminne, ty utan värma, frihet och landtluft, är för mig intet hopp öfrigt. Doktorer och medicamenter uträtta intet. Det hela som är friskt af hela min varelse är hufvudet, också läser jag och skrifver så ofta jag det möjeligen kan. — — —

Nu är Svenska Armén i Flandern, men utan all activité tills vidare. Det är braf ledsamt för de unga karlar, som önskade visa sig och hade hopp att göra lycka. Min yngsta son har ej ännu sett annan eld än spiseelden, men däremot har den äldste varit med i alla märkeliga affärer, som se'n krigets början förefallit. Gud låte honom väl komma ur leken, ty sitt namn har han gjort ära. Man kan ej annat än vara nöjd med de allierades succès, men det oaktadt inser jag intet riktigt slut, så länge besten existerar och franska nation ej upphöjt sin röst och énoncerat sin vilja. Men det skall väl komma sedan man slutat négociera med Bonaparte.

I Kronobergs regemente mätte väl kriget skaffat något compani ledigt, så att Axel efter ackord reglemente kan erhålla ett sådant. Hans närvaro hemma och för Edra affärer blir i alla fall af betydighet. Din goda mamma har nog sträfvat här i världen och är icke mer vid de år, då man med lätthet mottager bekymrets bördor. Anmäl min vördnad till henne, och omfamna dina systrar hjärteligen på en sjuklig och högst ful gubbes vägnar — det är ej en cadeau att göra dem, men ondt och godt skall hållas.

Ack! min aldra Sötaste Vän, om du kunde skaffa mig en människa, som förstod sig på att sköta creatur, förnämliken getter och får samt göra ost. Hvad det vore för mig en stor tjänst. Men denna varelse skulle vara *känd af dig sjelf*, ej på andras rekommendation, ty utan sin *Savoir Faire* skall hon vara *ärlig*, efter hon kommer att lämnas på egen hand och under ingen direct inspektion.

Sådana varelser som Du, min lilla bästa vän, äro ej allmänna. Man skall söka med lyktor och bloss dessa tider för att träffa känsla och character. — — —

Penningbristen är här som i Sverige allmän. Här betalas vänner emellan 20 procent. Min stora process är nu slut, men på hela summan är icke mer än 9,000 Rdlr. utfallande, och himmelen vet när något mer kommer; finge jag blott ut hälften skulle jag kunna hjälpa med mycken lätthet och på goda villkor mina vänner. Kejsarens återkomst torde till en del kunna lifva mina pretentioner här.

Norge är krångel med, men mitt hopp är att allt kan i stillhet biläggas. Blir det omöjligt, så kommer Baggarna att plikta hårdt för sin dumhet, ty kronprinsens allierade äro färdiga att bistå honom efter dess önskan» — — —

Ännu i ett bref af den 13 maj 1814, där excellensen tackar för hågkomsten af sin födelsedag klagar han öfver sin hälsa. »Matt, svullna ben, sensible för luft och rörelse till den grad att man icke kunnat determinera min afresa till Åminne. Kölden är dessutom här som i januari med en förfärlig blåst, ej en droppe regn, utan är det af solstrålarne, som bortsmältningen af all snö opererats. — Nog har brunnskur varit ifråga, men goda mineralvatten felas äfven, i anseende till den interruption, som varit i alla commerciella relationer under dessa oroliga tider. Landet och landtluften äro i min öfvertygelse bättre än all medicin och alla mineralvatten.

Din Mammas sjuklighet oroar mig, ehuru de hemorroïdialiska krämporna ej äro så precis farliga. Deras plågsamhet kan ingen bättre än jag känna, ty det är grunden till all min sjukdom. Men med régime kan man bärga sig för svårare attaquen». — — —

»Det fögnar mig oändeligen att bref varit från Axel och att han vid armén återkommit i den activité, som passar för honom. Mycket var Kronobergs regemente berömdt för affären vid Glückstadt.¹ Besynnerligt att ej belöningar hörts utaf.» »Det var tid på att Karl fick medaljen. Längesedan var den förtjänt. Om ej han får kompani snart, bör han bort från artilleriet där han med en subaltern lön skall ruinera sig.» — — —

Svenska armén lär stannat i Brabant och således få de ej se Paris. Det var skada, ty nu är där glädje i himmelens sky. Den s. k. *stora mannen* tog en ände med *elände*, så där lätt är människan bedragen på det som är verklighet eller blott ser så ut.

Nog talar Runstorpsherrn om sin resa till Finland, men aldrig blir den utaf. Om Gud ger lugn och ro i Europa, så bör jag hoppas att någon af dina bröder kommer och hälsar på mig. — — —

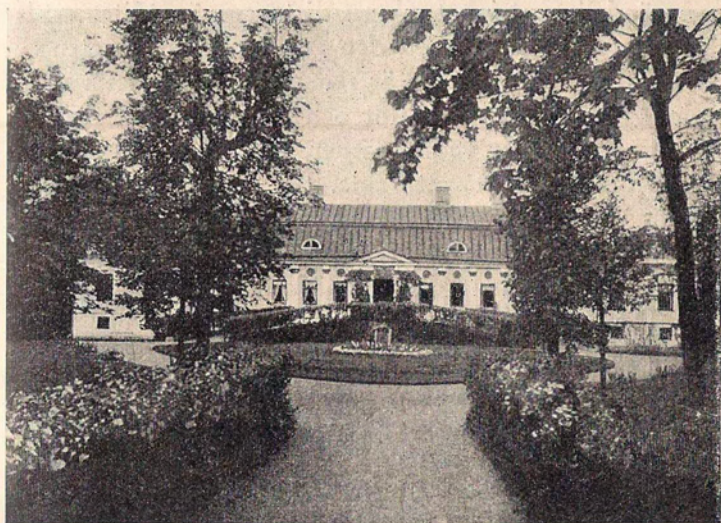
De hafva illuminerat för bittida i Stockholm och fögnat sig åt Norges förening, innan de visste hur det stod till eller gjorde hvad som genast borde göras. Men då kronprinsen är borta, är icke stort att förvänta af dem, som förestå affärerna.

Hans excellens Essen i Vennersborg har legat som i dvala, då han bort vara i full rörelse och förekomma i stället för att bli förekommen.»

Man har svårt att fatta huru den som med ett så lifligt intresse följer de stora, såväl som de små händelserna

¹ Axel fick sedermera en hederssabel, som minne häraf.

i större och mindre kretsar, var en döende åldring. Men Gustaf Mauritz Armfelts eldsjäl brann med en klar låga, äfven när den höll på att spränga det fängelse, i hvilket den lidande kroppen inneslöt den. Fåfång var all sommarlängtan till det kära Åminne. Själfva sommarens sol

Åminne, hufvudbyggnaden.

och värme kunde nu ej längre ingjuta kraft i redan domade lemmar.

Med svårighet kunde man föra den sjuke så långt från Petersburg som till hans nio fjärdingsväg därifrån belägna villa i Tsarskoe Zelo. Här hade han den glädjen att få mottaga flera vänskapsfulla besök af kejsar Alexander, efter dennes segerrika återkomst från kriget mot Napoleon.

Tre veckor före sin död skref han sitt sista långa bref till Ulla. Det följer här.

»Sarsko Zelo 9 fjerndelsväg från Petersb. d. 27 juli 1814.

Min lilla aimabla cousine Ulla.

För några dagar sedan hade jag den glädjen att be-
komma min Bästa Väns bref af d. 17 juni. Det har varit
ovanligt länge på vägen. — Jag har nu flyttat på landet,
med oändelig svårighet, ehuru distancen är så liten. Plå-
gorna hafva minskat, med den grufveliga mattigheten vill
icke aftaga. Luften, som är ren och god på detta ställe,
torde göra hvad ej doktor och medikamenter förmått,
och om det vackra vädret räcker, torde med Guds hjälp
någon förbättring stå att vänta. Emellertid är ej annat att
göra än att bemanna sig med tålmod. Skulle i höst jag
finna mig i stånd att tåla rörelsen af en vagn, så far jag
visserligen till Åminne, där min närvaro är absolut nödvän-
dig. Den starka hettan som var några dar, har i Fin-
land gjort en grufvelig ravage. En mängd människor
hafva sjuknat och dött och besynnerligen ungt folk. Jag
ser att i Sverige ni icke varit lyckligare. Jag har unge-
färligen brukat samma medel som din goda mamma för
hemorroiderna, men svafveln förorsakar hos mig blod-
störtningar, som man har svårt att få att afstanna. Du gör
väl mycket complimenter, min lilla söta Ulla, för din
skrifning m. m. så att jag blir helt ängslig. Du behöf-
ver hvarken hafva Voltaires concepter, eller Markan-
tis styl för att dina bref skola vara mig oändeligen väl-
komna. Fonden har alltid mer än formen varit mig om-
hjärtat.

Om Axel har jag inga precisa tidningar, men af Carl
som batterichef höres stora ting. Han har det skönaste
batteri man vill se, magnifika hästar, väl beklädd tropp
m. m. men hur han fått allt på den foten är en konstig
historia, som bevisar hans drift — men icke just en
medborgerlig noggrannhet. Emellertid har det lyckats
honom väl. — Gifve Gud att kronprinsen genom négo-

Sorpköftele Gifvande mig från Petenb. d. 27 July
1814.

Min älska älsklingens Ulla

För några dagar sedan, bad jag den glädjen att bekänna
min Värda Vänns bref af d. 17 Juley - Det var varit oerhört
sitt på vägen - Jag har en flyktigt på landet, med oändlig
righet, och distansen är så liten - Själens besvärlighet, men
den ganska mättigheten vid iakttagelse - Luftens som är ren och
god på detta ställe, till. göra tvivel i Sjukens och Medicinens
förmåga, och om det vandra värdet väcker, tvivel med guds hjälps
någon förbättring till att vänta - Enedlöst är jag annars att
göra, än att berömma sig med Tålmod - Skulle i tillfälligt
sinna mig i stånd att tåla svårer af en Vagn, så far jag visst
att minna, där min närvaro är absolut nödvändig - Den
Starka betänkan som var nägra dagar, jag i frid med godes och
gafvel. svaga, och många människor jag som Sjukens och
död, och besvärlig. mycket full; jag så att i Svag. St. i
varit lyckad - Jag har ungefärl. brukt Sanna med och
den Gode mannen, för Hemsviderna, men Sjukens förord.
Saker jag mig blod skitningar, som man jag varit att
hörsamheten - Du gör så mycket komplimenter, min älska
Söta Ulla, för din Skrifning m. m. så att jag blir helt ansjig
Du besöker tvärken. Jag som Valtarsen koncepter af Markanden
Styl, för att dina brev Skuta vara mig oändlig. värdet
fordom jag alltid men i formen, varit mig och besjättat -
Om det jag inga precisa tidningar - Men af

Excellensen Gustaf Mauritz Armfelts sista bref till Ulla Armfelt.

Tillhör friherrinnan Lotten Armfelt, född Hultin.

[illegible]

ciationer kunde få den galne prins Christian till folk och att ett krig i Norge kunde undvikas. — — Jag vet ej en fatalare krigstheater, där den största pultron i berg och bakom stenar kan stjäla lifvet af en braf karl, oberäknadt den brist, som är på allt och folkets ogenhet. Bevare Gud alla de våra, men utan oro ser jag icke den striden börja. Allt hade kunnat undvikas, om de som kunnat agera i rättan tid ej sofvit bort momenten — och *prévené-
nerat i stället för att blifva prèvenerade*. Men kronprinsen är för god och det kommer han och staten att plikta före.

Bonaparte har slutat sin rôle som en usling. Visserligen hade man kunnat handtera honom med mera rättvisa, men nu lefver han och samlar förakt, samt kastar på sina anhängare den skugga de förtjäna.

Min kejsare är en ängel nedstigen på jorden för att blott lyckliggöra. Han är en redlig vän af kronprinsen och kan ej hafva den minsta intérêt att störa Sveriges lycka — tvärt om — han har nog dem som behöfva att på andra håll efterses med attention — således är lugnet på denna sida en profit. I Frankrike kan ej de första åren blifva rätt tranquil, men då armén slutat sin jäsning, så skall det landet snart nog njuta sin fordna lycksalighet. ..

Jag är braf ledsn att Gösta ej for opp till Hunnerstad, det är en hederlig och slägtkär gosse, således måtte han icke vetat i Eksjö, att han var så när. Han roar sig så förträffligt i Sverige, så han icke ännu är hitkommen. Gubben på Runstorp är åter på sina resor. Sista brefvet jag hade från honom var dateradt Skogaholm. Han for då till Bystad. Hela den Bondeska släkten är han occuperad af framför allt. Jag tar dig på orden min lilla söta Ulla och så snart någon af Dina bröder kunna göra en resa till Åminne, så väntar jag dig dit, få nu se om du är kvinna att lita på. Man har sagt mig att flera capitainer vid Svea artilleri skola gå bort, skulle Carl se

sig dager att där få ett kompani, så borde han visserligen ej ändra destination, det är ett hederligt brödstycke. N. B. om han blir klok nog, för att däraf draga parti.

Skulle Gud hjälpa mig till godt slut i min process, så skall ni få låna 6,000 Rdlr banko och det på det viset att blott 5 % betalas i ränta och 2 % på kapitalet årligen.

Det är besynnerligt att ingen fattig käring skall finnas, som blott förstår sköta getter och göra ost på sitt vis, detta är allt hvad jag begär — ty dåja tror jag mig nu få från Österbotten. Men min get-établissement är en helt annan sak och ej när Åminne. Småland är således ett braf lyckligt land där ingen är i behof af den class folk, som mest pläga vara det. Anette, utan att vara på stället, kan ej reglera en sådan getekonomi. —

— — — — —

Glöm icke min lilla söta cousine Ulla den trognaste af vänner till döden

En ödmjuk tjänare G. M. Armfelt.»

För än man väntat kom dödsbudet. Redan den 19 augusti 1814 (fyrtyoandra årsdagen af Gustaf den tredjes revolution) kom det helt hastigt. Dock ej hastigare än att den ömma oförlikneliga makan, hans lifs goda ängel Hedvig De la Gardie hann komma in i sjukrummet, hann sluta den döende i sin trofasta famn och där låta honom andas ut ett lif, hvars växlingar hon med storartadt förstående delat och förljufvat.

Den 23 augusti ägde de lysande begrafningshögtidligheterna öfver Armfelt rum. Han jordfästes i finska kyrkan i Petersburg i närvaro af in- och utländska dignitärer. Allt var praktfullt ordnad.

Ett ryskt örlogsfartyg förde sedan stoftet till Åbo, där trupper paraderade, stater och kårer uppvaktade och ärebetygelserna voro sådana, att de hedrat en furstlig per-

son. I den samma år af Armfelt själf uppförda familjegravven i Haliko kyrka nedsattes kistan med kvarlevorna af denna Finlands lysande son och verkliga välgörare, ej minst genom den autonomi som hans inflytande förskaffade detta land, såväl som Polen.

Älskad och hatad, beundrad och afskydd i lika hög grad, hade han dygder som fel i ej vanliga mått och trollmakten i hans tjusande personlighet, det sagolika i hans öden voro enastående.

Mycket uppseende och mycken sorg väckte Gustaf Mauritz Armfelts bortgång ur tiden. Kanske sörjdes han, utom af maka och barn, af inga mera ömt och djupt än af ensamma fränder i Smålands undangömda bygder, dem han gladt och omhuldat på det mest oegennyttiga sätt.

Föga bekant torde den omtanke vara med hvilken denne aristokrat, på äkta gammaldags vis, omhuldade sina talrika familjemedlemmar. Han gick in i deras enskilda förhållanden, rådde och stödde dem så, som meningen var och forna plägseder bjöd ett caput familiæ och fideikommissinnehafvare att göra.

I flera afseenden var Gustaf Mauritz Armfelt en typisk representant för en gammaldags aristokrat.

Han tjänade sitt fosterland, men då han af detta försköts, gick han i tjänst hos en monark, som stod i mycket osäkert förhållande till detsamma.

Både hos oss och i Ryssland var det också mindre landet än monarken, som han tjänade och med varm kärlek omfattade.

I det hem excellensen Armfelt åt sig skapade på Åminne står ännu, i hans sonsons sons dagar, hans skriftrum orördt och på skrifbordet ligger samma penna framme, som excellensen begagnade. Allt tycks orubbadt vänta på den forne ägarens återkomst. Framför ett fönster tronar på sin sockel Gustaf III:s byst af Sergel

med följande af Armfelt författade vers, ingraverad på en platta:

»Än flyter denna tår, som vördnan helgat har
Med evig kärlek åt ditt minne,
Ännu inför din bild jag hviskar alla dar:
En gång skall ljus gå opp i hvart förvilladt sinne,
Och orättvisan sjelf förstå hur stor du var.»

Och på väggen öfver skrifbordet hänger Gustaf III:s stora härliga porträtt måladt af Breda. Öfver detta rum hvilar en reflex från tjusarkungens dagar, som gör intrycket oförglömmeligt.

NIONDE KAPITLET.

Krigsåren 1813 och 1814.

De trogna vännerna till Hunnerstadfamiljen: löjtnant Nordström och assistenten Fransson med fru äro personer, hvilkas namn ej kunna glömmas då Hunnerstad nämnes. Dessa vänner uppvaktade familjen på nyårsdagar och på födelse- och andra högtidsdagar. De deltog lifligt i allt som rörde Armfeltarnes väl eller ve och hörde, så att säga, till den yttre familjekretsen.

Axel hade år 1812 d. 19 augusti förlofvat sig på Strömsholm¹ hos assessor Engströms med Marie Sophie Engström.

Ulla skrifver härom att hon, Louise och Axel foro den 15 aug. till Strömsholm. »Det var en af mina roligaste dagar, då vi kom till de hederliga människorna, som är mina bästa vänner — assessor Engström och dess fru och Dora. De spelte då en liten alltför artig prolog för oss — — Det var svårt lämna våra goda vänner — — — det var en märkvärdig dag för oss alla, men mest för Axel och Sophie. Gud hjälpe och låte dem blifva lyckliga.»

Axel var i början af år 1813 sjuk i halsen och därför hemma i ro. Besök saknades dock ingalunda. Hans syskon med fröken Beate Sinclair voro ett par dar på Bruzaholm, och när Axel tillfrisknat började de vanliga nyårsbesökena och nöjena, hvaraf antecknas dansbjudning

¹ Ett gods mellan Grenna och Jönköping.

på Hunnerstad, då assessor Engströms med dotter några dar voro gäster där.

Den 2 febr. reste Axel med sin mor och de 3 yngsta systarne (däribland nu lilla Consa, som Conradina kallades, börjar nämnas) till Strömsholm, där gästerna firades med stor middag och bal dagen därpå.¹ Allt ibland antecknas att middag äts på Orraskog och äfven att »Calle och jag» gingo på besök till Franssons eller löjtnant Nordström. Dessa herrar gjorde mer än en reel tjänst åt de förnäma vännerna på Hunnerstad. Detta visas bl. a. af ett bref från Joh. Fransson där ödmjuk tacksägelse aflägges för complisanta skrifvelsen:

»Det är för min lilla person oändligen smickrande» skrifver denne, »att få äga herr barons och dess respectable familles vänskap och förtroende till hvars framgena bibehållande mitt yttersta bemödande skall vara att göra mig värdig.

Ömt deltagande i herr barons öden, väcker den så väl förtjänta befordran till capiten en ljuf känsla i mitt hjärta och hvartill jag får äran gratulera. Med den utmärkta bravur och kapacitet herr baron äger, skall visserligen de högre graderna på hjältarnes bana oförtöfvadt uppnås.

Om jag kan vara herr baron, som uti noga accuratess liknar sin vördade fru mor, till tjänst med försträckning af ett penningelån vid Michaelitiden, skall det blifva mig ett särdeles nöje. Fru friherrinnan Armfelt har redan sonderat mig i detta ämne och äskat 1,000 Rdlr Riksg. för herr barons räkning, men som mina borgenärer icke lämnat visst besked huru mycket de i höst vilja betala, kan jag ej utfästa mig att med säkerhet lämna större summa än 500 Rdlr banco; hvilket jag härmed får äran tillkännagifva.» — — —

¹ När eller hvarför Axels förlofning upphörde är okänt. Männe Axels senare förbindelse med Lena var orsak till brytningen.

Från Eksjö hade Axel Armfelt bref från löjtnant Nordström af innehåll: »Efter önskan och begäran är den mig i ärade skrifvelsen af den 29 sistl. aug. uppdragna kommissionen uträttad. Med posten i dag får jag till herr baron Karl öfversända de anordnade 100 Rdlr banco, som den hedersmannen Ekstrand (oaktadt någon svårighet för nu tillstötta betydliga utgifter) icke hade minsta betänkande vid, att mot den presenterade förskrifningen lämna. Huru roligt är det icke att vara négociateur åt den som har så god credit, men huru ledsamt att dessa pengar äro så illa använda — tids nog att tala därom en annan gång — godt att saken för det närvarande är hjälpt. På min tystlåtenhet han herr baron vara lika så säker, som på min alltid lika uppriktiga vänskap.

Som herr baron icke så snart har att vänta bref från sin nådiga mamma, så får jag fägna med den glada underättelsen att hennes nåd och samtliga herrskapet på Hunnerstad i söndags mädde väl. De goda hedersvännerna Fransson och jag med syster voro bjudna af hennes nåd till middag och eftermiddagen samt och synnerligen åkandes och gåendes till Orraskog på vanliga ystekalaset hos jungfru Anna Stina. Huru glada och nöjsamma äro icke dessa små samkväm, där alla täfla uti vänskap och förtrolighet. Och huru roligare skall det icke bli att få dem öka genom herr barons snara och herr baron Carls äfven förväntade hemkomst i höst och till vintern.

Vi skola då spela och skrika hojt, hojt, hojt utan bekymmer och bryderi för förlusten. — Hennes nåd yttrade någon ledsnad öfver att ej på några postdagar hörts af bref från hrr baronerna, och jag kunde därvid icke vara så uppriktig, som jag annars så gärna ville, men yttrade mig säkert tro att brådska till hemmarschen, som jag hörde i Eksjö förliden fredags i samma dag eller d. 6 med visshet berättas skulle ske, därtill kunde vara vällyckande och att bref dessförinnan visst expedieras, som

med nästa post vore att förvänta. Herr barons snara hemkomst önskas hjärteligen och förväntas med glädje af samtel. herrskapet och ej mindre af mig, som i alla skiften är

Uppriktig vän och ödmjukaste tjänare
S. Nordström.»

Bland Axels almanacksanteckningar läsa vi ofta om hur han och Kalle gått eller rott öfver sjön till Melby och ofta där i kyrkan (som var annexkyrka till Höreda) be-
vistat gudstjänsten samt sedan tillbringat dagen hos assistenten Fransson.

Vid fastlagens ingående antecknas: »surprise i vår kam-
mare med fastlagsris». Fettisdagen åt man sina fastlags-
bullar på det kära Orraskog.

Strax därpå kom uppbrottsorder. Axel mötte sitt kom-
pani i Ljungby och marscherade med det till Karlskrona,
där han fick godt kvarter hos handelsman Königson. Ena
kvällen souperade han hos öfverste Armfelt¹ och andra
kvällen hade handelsmannen värden stor soupé för 90
personer.

Den 20 mars 1813 embarkerade bataljonen på linje-
skeppet *Manligheten*, fördt af öfverstelöjtnant Pettersson.
I tre dar låg det till ankars på Karlskrona redd. Den 24:de
lyftades ankar »i guddomligt väder på samma gång med
öfver 100 segel». Den 26:te ankrade skeppet på Pertas
redd. I staden Gartz mottogs trupperna med illumina-
tion, hurrarop och — brännvin.

Öfver Stralsund och Greifswald anlände Axels batal-
jon till Stettin och sedan fick Axel vara med om mar-
scher fram och tillbaka i Pommern och Mecklenburg.

Han anställdes hos engelska generalen Lyon i Ratze-
burg för att utröna fransmännens och danskarnes styrka
och ställning i trakten af Hamburg samt de senares för-

¹ från Skogaholm.

hållande till de förra. Därpå blef han adjutant hos generalmajor Boye, åtföljde de svenska truppernas expedition till Hamburg med inryckning därstädes den 21 maj, öfver var fransmännens anfall mot staden natten därpå samt beordrades följande morgon som kurir till kronprinsen Karl Johan i Stralsund med rapporter om svenska expeditionens ankomst till Hamburg. En mängd pass från dessa färder finnes ännu i behåll.

General Boyes första bref till Axel Armfelt angående hans framtida användande som kurir är skrifvet i Wismar 15 maj 1813. Däri säger han »tack för underrättelserna af gårdagen. Jag hoppas icke sakna dem lika fullständiga, när omständigheterna därtill föranleda». — — —

Den 5 juni 1813 beordrades Axel Armfelt af generallöjtnanten och kommendanten öfver svenska trupperna i Mecklenburg baron Sandels, att från Wismar föra mademoiselle Georges Weimar öfver gränsen till Hamburg. Denna dam var kronprinsens älskarinna. Genom sin skicklighet i franska språket, sin pålitlighet och flera andra goda egenskaper var Axel en betrodd person, som man gärna använde. Hans präktiga skrifstil gjorde, att han äfven mycket fick syssla med skrifgöromål. Nöjen saknades ej heller mellan färder, exercis, strider och annat arbete. Särskildt besökte man ofta »spektaklet» i ena eller andra staden. Då Armfelt återkom från sina kurirresor med rapporter till kronprinsen blef han flera gånger bjuden till denne på middag.

En regelbunden brefväxling med mor och systrar samt andra vänner antecknas också noggrant i Axels almanackor, liksom hans glädje att träffa brodern Karl, Clairfelt och Magnus Armfelt. Han bevistade drabbningarna vid Grossbeeren och Dennewitz utan att vara med i elden, då, som vi veta, Karl Johan för att skona sina svenskar höll dem, så mycket möjligt var, därifrån.

Vid Glückstadts belägring och intagning hade Axel

dock tillfälle att visa sin duglighet och fick till minne däraf en hederssabel.

I oktober 1813 blef han — illa sjuk i nervfeber — af sin kår kvarlämnad i staden Coswig i Sachsen och då staden — som endast beskyddades af en svag rysk garnison — af en fransk kår intogs, af densamma i sin säng tillfångatagen. Men, som det blef för svårt att transportera en sängliggande sjuk, blef han kvarlämnad och återvann följande dag friheten, då ryssarne fördrefvo fienden.

Axel skrifver härom 13 okt.: »Gud ske lof att jag ej blef plundrad. Hade först order att, oakadt feberyrsel, afgå till Wittenbergs fästning, men fick slutligen generalens tillåtelse att kvarblifva. En faselig dag.» I slutet på månaden kom bättring, som dock ända till halfva december afbröts af sjuklighet, gikt i ena benet och halssjuka. Från trofaste vännen löjtnant Nordström kom, då han fått underrättelse om Axels sjukdom, följande bref:

»Markestad d. 6 dec. 1813.

Min egen älskade herr baron.

Efter så många ängsliga och oroande underrättelser om herr barons sjukdom och fångenskap, huru af hjärta och själ glad blef jag icke vid mottagandet och genomläsandet af de välsignade brefven från Zerbst som hennes nåd i sin stora glädje till deltagande tacktes skicka mig. Jag nämnde med flit d. 3:dje dennes, första dagen i mitt 62:dra år, lifligen påmind den grace och vänskap herr baron dagen förut, ett år sedan med öfriga nådiga herrskapet och vänner behagade visa mig.

Mätte jag, såvisst till min fullkomliga glädjes fullbordan! få se och omfamna herr baron — — —

Samma förhållanden och yttranden har varit och med en förtjusande glädje instämde de hedersvännerna i Melby, som jag i går var hos och ödmjukhjärteligen bad hälsa och gratulera till återvunnen hälsa och frihet. Med ömhet och

deltagande sörjer mera kännbart frun deras släktinge och vän capit. Carl Å. Sabelfelt, som af en kula stupade i Leipzig. Hans mor vore mer att beklaga, om hon ej hade arrangerat på sätt hon har för sin framtida bärning. Men huru olyckligt vore det icke om hennes nåd skulle få en sådan sorg, som med ett så stort hushåll på en tilltagande ålderdom behöfver biträde. Ja, Gud förskone henne därifrån, är hvad vi alla önska. Nog af att se en kär dotter sjuk och plågad. Med oro tänker jag på den goda fröken Louise. — Gud låte baron nu vara välkommen och frisk till armén — då får vi väl någon under rättelse om herr baron Carl. Säg honom att han rent af gör synd, som intet skrifver sin nådiga goda mamma till, som håller så mycket af honom, att ej nämna de stora pretentioner hon därtill äger. Det gör mig i själen ondt att se hennes nåd oroas däröfver. Hvad glädje i allmänhet öfver vår armé och de allierades segrar. Näst Gud vare vår dyre kronprins tack och pris därför. Gud bevare och välsigne honom och er alla säger af uppriktigaste hjärta

Er ödmjukaste trogne vän S. Nordström.»

Julafton anmärkes af Axel: »åt ingen gröt». Bättre lycka medförde nyårsafton, ty då heter det: »åt om afton gröt med kamraterna».

Medan Axel och Karl Armfelt följde svenska armén i Tyskland, kom sorgen öfver hemmet i Sverige. Därom läsa vi i Ullas dagbok: »Den 10 dec. 1813 dog min saliga kära syster Louise Charlotta Armfelt mig till stor sorg. Om det är Guds vilja, så önskar jag hjärteligen, att jag ej måtte öfverlefva någon mer af mina kära syskon.»

Genom arbete sökte man fylla tiden och döfva saknaden på Hunnerstad. »Den 13 januari 1814 började jag att spinna tågor till min säng. Gud låte mig få hafva hälsan och sluta det väl och fort» skrifver Ulla i sin bok.

På sidan midt emot antecknar hon: »Den 14 april 1814 slutade jag mitt tåggarn, som var 13 marker.¹ Gud ske lof jag fick hafva hälsan.»

»Den 28 sept. 1814 låg jag första gången uti min egen säng. — Gud låte mig få ligga där med hälsan och utan för många bekymmer och låte mig aldrig behöfva *flytta ur min roliga sängkammare*, som jag håller så af. Gud bevare min älskade mamma, som jag håller så af och låte mig *aldrig öfverlefva henne*. Gud bevara lilla mamma från sorger och låte henne få lefva och hafva hälsan, så är jag *nöjd* med hvad Gud behagar. Gud låte mig få dö här uti min kammare snart, önskar hjärtligen U. E. A.»

Ännu fler sorgliga utgjutelser finnas för detta år i Ullas bok: »Ack, herre Gud bevara mig från den stora olyckan att jag måste flytta hemifrån mitt vackra Hunnerstad, som jag håller så af. Gud låte mig få dö i min säng, som nu är ny.» — »Den 20 augusti 1814 slutade jag mitt möbeltyg, som var 64 $\frac{1}{2}$ aln», skrifver hon med de vanliga bönerna, som alltmer slutar med en önskan att: »aldrig göra andra besvär, utan kunna hjälpa mig själf».

Många bekymmer för bröderna i kriget, för affärerna hemma, liksom sorgen öfver systemns och den älskade gudfaderns död detta år, kunde ej annat än stämma sinnet sorgligt hos de ensamma kvinnorna på Hunnerstad.

Att också deras tribut till kriget kändes betungande finna vi af ett par anteckningar i dagboken: »den 13 mars 1813 for vår dragon till Pommern. Gud låte honom komma väl hem med sig och häst.» — — —

»Den 9 aug. 1814 reste vår dragon Hurtig med vår sköna Lillja, som vi höll så af. Gud låte honom få hafva hälsan och lefva och snart få komma hem både häst och karl. Gud styre nådigt allt till det bästa och bevare oss för alla olyckor.»

Ännu en sorglig utgjutelse från samma höst finnes i

¹ 1 mark lika med 1 ⌘ (Skålpund).

dagboken. Ulla klagar öfver människors bedräglighet och afundsjuka, »det har jag erfarit, de har gjort mig mycket ondt och stört mitt lugn, men jag är nu tranquil och tror att Gud är nådig och hjälper mig bara jag får hafva hälsan, så att jag kan vara nyttig för mig och andra och vara min välsignade mamma till hjälp. Nu har jag min kammare som jag vill, och så får han vara så länge jag lefver. Gud låta mig ej bli för gammal och någon till besvär önskar U. E. Armfelt.»

I Tyskland marscherade Axel från plats till plats, ofta i fotsdjup snö »med skoskaf», »med svullna fötter» och flera svårigheter. Han glömmet dock ej att 27 jan. anteckna: »lilla välsignade mammas födelsedag». Den 24 febr. gick regementet öfver Rhenströmmen och den 25 kom Axel i Köln på vakt hos kronprinsen, åt middag vid hans taffel och fick sofva i säng i sitt kvarter. Väl inne i nuvarande Belgien var han i Lüttich på flera spektakel och bjudningar, fick godt kvarter hos baron Biberstein i den lilla staden Tongres och hade trenne så angenäma veckor på slotten och hos societeten i trakten, att man väl förstår, hur han den 31 mars skref vid uppbrottet: »skildes ogärna vid mitt goda kvarter».

Den 3 april fick regementet i staden Löwen underrättelse, att de allierade intågat i Paris. Då »ringdes i stadens klockor och hölls väsen».

Den 6 april var regementet i »den stora staden Brüssel». Här besöktes muséer, spektakler m. m. Här råkade Axel Hartmansdorff och Clairfelt, men bäst af allt, den 30:de i parken sin bror Kalle. Bröderna »voro hela afton tillsammans och hade rätt roligt till kl. 12 om natten».

De första majdagarna råkades bröderna ofta. 3 maj åto de middag »i mitt kvarter», skrifver Axel. »Efter middagen en gudomlig concert med directeur Smith och

mina unga markisinnor. Champagne sparades icke. På aftonen kom H. K. H. kronprinsen från Paris.»

Den 4 maj var Axel ute och hälsade på sin bror, »och drack af alla saker, i hvilken ställning jag återvände till staden. Den 5:te paraderade alla svenska trupper för kronprinsen. Den 8:de déjeunerade hos generalen baron Boje, sedan jag först tagit afsked af mitt goda kvarter och af markisinnorna.»

Den 16 kom Axel efter åtskilliga excerciser och marscher kl. 4 e. m. »till slottet Haix till min bror — rätt rolig promenad i parken». — — —

»Den 18 fick veta att division skulle återgå till Sverige. Åt frukost med Calle och reste sedan ut till slottet Haix. Den 19 bröt batteriet upp från Haix. Jag följde med det till Tongres, då Karl och jag voro inne hos baron Biberstein och reste sedan till Maastricht, där fästningen besågs.»

»Den 20 kom order att 1:sta Kronobergs batteri skulle komma till Tongres. Regimentet kom kl. 2 e. m. Jag passerade hela dagen hos baron Bibersteins . . . 21 Gick kl. 8 om morgonen med 1:sta batteriet från Tongres. *Svår skilsmässa.*»

Efter att ha marscherat hela juni passerades Elbe den 29 juni.

Den 11 juli kom hans regemente öfver Rostock till Warnemünde, där tacksägelse hölls på stranden med hela regimentet, innan det embarkerade på linjeskeppet Gustaf III.

Den 15 juli ankrade Gustaf III utanför Älfsborgs fästning och dagen därpå gick regimentet i land.

Från vistelsen i *Brabant*, som det den tiden hette, ha vi kvar de bref bröderna Armfelt från slottet Haix skrefvo till sin mor. Brefven äro belysande för deras olika karaktärer, den äldres ärfd från modern och den yngres från fadern. Axel Armfelt skrifver den 17 maj 1814:

»Min nådigaste och välsignade mamma!

För min nåd. mammas bref af den 12 april, hvilket jag i Brüssel erhöll, får jag allra ödmjukast tacka. Aldrig kan jag nog tacka Gud, som uppehåller min välsignade mamma vid hälsan och för hvarje underrättelse, som jag därom får och som så hjärteligen gläder mig. Mitt sista bref var skrifvit ifrån Brüssel i april. Sedan den tiden har jag haft den glädjen att få råka Calle. Han var med sitt batteri inkvarterad på $\frac{1}{2}$ mil nära Brüssel under det vi voro där. Omkring en 8 dagar voro vi hvarandra så nära tillsammans och under den tiden var han flera gånger inne hos mig i staden och jag en gång med hans divisionschef ute hos honom på ett dundrande kalas, då han gjorde oss båda på $\frac{3}{4}$, så att vi knappt kunde rida in till staden. Han bodde då på ett vackert, men obebodt slott och hade en sådan glädje att få bjuda och traktera mig.

Lilla mammas bref har han riktigt fått efter kalasets slut, ty jag visste att dess innehåll skulle komma honom att bittert ångra sin stora försumlighet att ej skrifva, som jag så ofta äfven förebrått honom. Ganska hastigt kom kronprinsen tillbaka från Paris till Brüssel en afton. Dagen därpå, om jag minnes rätt den 5 maj, paraderade vi som voro i Brüssel för honom på förmiddagen och på eftermiddagen afreste han till Sverige — gaf ingen audience, så att det var omöjligt att få tala vid honom. — — — — Jag har erhållit tillåtelse att nu få resa till Calle på en 3 à 4 dagar och äfven då hälsa på mitt förra, goda och hederliga värdfolk i den lilla staden Tongres. I går afton kom jag till honom och blef helt förundrad öfver den prakt som omger honom. Lilla mamma kan tänka, att han bor på ett af de brillantaste slott i hela nejden, Det bebos af 3:ne ogifta grefvinnor af furstelig härkomst. Tärnorna äro unga, men fula. Trädgårdar och parken ibland de vackraste jag nånsin sett och Calle säger den kan préfés

reras för Finspångs. Allting går furstligt till. I går af-
ton började vi tillsammans på dessa bref, ty jag hade
föresatt mig att ej resa härifrån, förrän jag fått honom att
skrifva. Med största intérêt har han läst alla lilla mam-
mas bref till mig och efter hans kamraters vitsord varit
nästan förtviflad, då han läst lilla mammas sista bref, som
nu alltid ligger på nattkommoden vid hans säng.

Jag kommer ännu tillbaka, hvad denna trädgård är
vacker — grottor, eremitager, tempel omväxla och hvarje
gång jag ser någonting vackert eller intressant tänker jag
på mamma och systrarne och önskar dem här.

På spektaklet i Brüssel satt Hartmansdorff och jag i
en loge. Vi sade begge, att vi gerna skulle stå post vid
dörren om mamma och systrarna vore i logen — — —
Jag får äfven tacka lilla mamma ödmjukast för allt be-
svär med mina penningeaffärer. — — —

Jag hoppas ännu komma hem i höst. — — — Jag måste
omtala att Calle nu talar rätt bra franska. Jag blef just för-
undrad då jag hörde honom tala språket för första gången.
Hvad vi nu hafva roligt tillsammans kan ej beskrifvas.

Mamma lilla var så nådig och hälsa 1,000 millioner
gångar till alla systrarne och tacka syster Ulrika för sitt
bref. Äfvensom till våra goda och hederliga vänner på
Melby och Markestad, lilla Edla, Stina, Anders och Minna.
— Om äfven lilla mamma ville tacka Beate Sophie på
mina vägnar för alla besvär hon har med lilla Minna.
Men det är fasligt med hennes adjutanter — arrendatorns
gossar, som syster Ulrika skrifver om. Jag börjar nu på
att längta så hem och att få omfamna lilla mamma och
systrarne. Jag tror det är förgjordt med alla bref jag skrif-
ver till excellensen. Gud välsigne och bevare lilla
mamma. —

Det är bara inbillning det Calle skrifver om Fröken i
Tongres. — (det är det inte mamma lilla han är en sån
hypocrit). (Calles stil.)

Emellertid måtte försynen uppehålla och bevara min välsignade och goda mamma och syskon, så hoppas jag att den dagen ej skall vara långt borta, då jag personligen får uttrycka den djupa vördnad med hvilken jag lefver och dör.

Min nådigaste mammas lydigaste son
Axel.»

Karl Armfelt skrifver:

»Min välsignade nådigaste mamma!

Att ursäkta sig för ett fel blir alltid att förvärra detsamma och ännu mera då det intet kan excuseras annat än genom min lilla nådigaste mammas godhet, som är öfver allting samt genom hoppet, som lofvar mig att min nådigaste mamma är och alltid skall blifva öfvertygad om mitt oförändrade hjärta och känsla för dess person. För min nådigaste mammas bref tackar jag mer än millioner gånger, jag var hos Axel i Brüssel, då han fick detsamma, han ville intet lämna mig mitt bref, men jag smög det ifrån *kommendanten*, så att han intet visste af det.

Min ledsnad då jag fick höra att salig Louise var död kan jag ej omtala. Jag fick höra det af Calle Braun innan Axel visste det och jag bad honom prévenera och säga Axel det, ty vi skildes just åt samma dag och träffade intet hvarandra på flera månader — hon var visst lycklig, som slapp framlefva ett sjukligt lif, men det är horribla *nouveller* att få och som alltid lämnar en svår saknad efter sig.

Ack, hvad det var roligt att Axel fick också bli kvar, efter jag skulle bli kvar. Nu har vi träffats flera gånger.

— — —

En *agréablare* campagne än den jag denna gången gjort, kan jag nästan aldrig önska mig. Jag har fått vara temligen med och Gudskelof! oskadd sluppit undan, blott min häst, som vid ett tillfälle blef skjuten under mig af

2:ne mosquettekulor på en gång.¹ General Björnstjerna, som kommenderade då, visste ej att jag redan var utnämnd till medaillen, så att han också rekommenderade mig till densamma, men han har sedan lofvat reparera det genom rekommendation till något annat. General Cardell, som är chef för allt artilleriet, har visat mig mer än mycken godhet och låtit mig få vara med när det varit tillfälle och nu har han äfven för en 3 månader sedan afsatt min gamla batterichef och gifvit mig batteriet, så att jag nu commenderar mitt eget batteri, som är ganska agréabelt och dessutom ger mig mycket större aflöning.

Jag är nu inkvarterad på ett dyrbart slott. Axel kom i går till mig som var oändligen roligt. Jag var nyss kommen från den stora dinern och hade gått i mina rum och kastat mig på sängen och när jag då vaknade fick jag se hans ögon, som satt bredvid mig på sängen och såg så ondt på mig — jag vet aldrig hur jag skall kunna roga honom. Han hittade på allting, då jag var i Brüssel hos honom för att roga mig med och så mycke han har gifvit mig. I dag följs vi åt till Tongres (en stad) och där är en fröken, en alltför hygglig flicka, som är kär i honom och vice versa. — Ack Gud låte mig med detta bref träffa min lilla välsignade mamma och systrar —

Nå nu har Axel också skaffat sig en son, som heter *Tamino*,² så nu har han just önskebarn *Mina* och *Tamino*.

Min nådigsta mammas lydigaste son
C. Armfelt.»

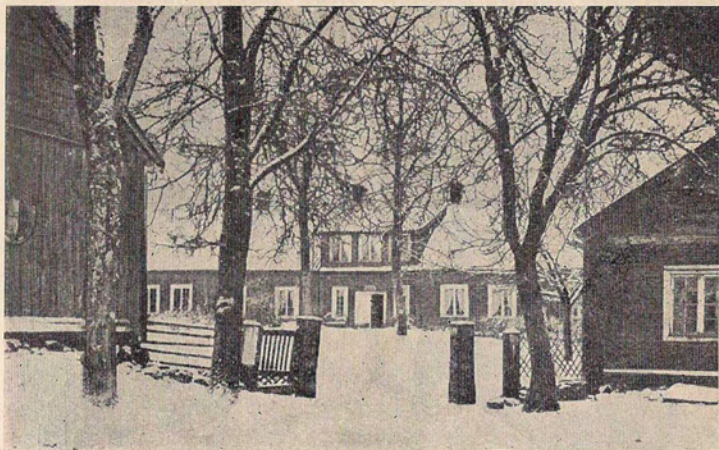
Då Axel från Aachen sände baron Biberstein ett bref med tacksägelser fick han d. 27 maj från Tongres ett synnerligen artigt och vänligt svar, som försäkrade om det goda minne som den svenske officeren hos sina vänner

¹ Vid Dennevit.

² En hund, hvars inköp och senare klippning Axel antecknat i sin almanack.

kvarlämnat och om de varma önsknings för hans väl som hela familjen med son och dotter hyste för honom.

När Axel Armfelt kommit med sitt regemente till Bohuslän, klagade han ej, som Maurice Clairfelt år 1807 i ett bref till honom gjort, att han nu kommit i »sill och varglandet». Armfelt antecknar upprepade gånger hur han »lögade sig i hafvet», hur han marscherade, rastade och

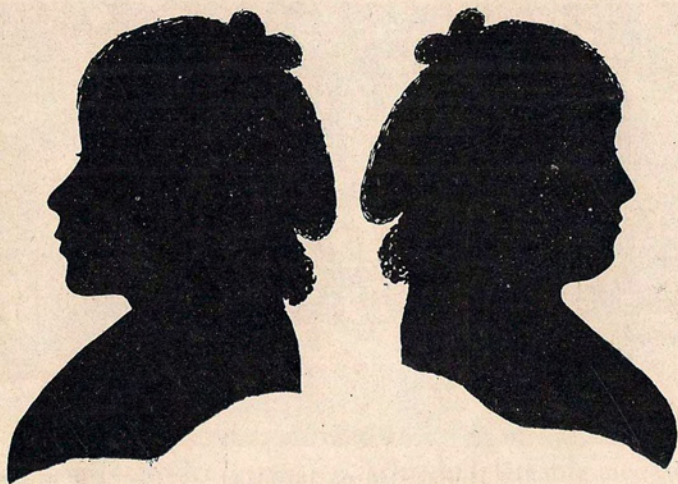

Hunnerstad på 1870-talet.

Efter fotografi.

skref i omväxlande regn och hetta. Den 3 aug. 1814 gick han öfver gränsen. Den 6 var han vid Fredrikshald och rekognoscerade fästningen. Den 11 var det affär vid Trogstad. Hit kom den 15 underrättelse om prins Christians afsägelse och en del af arméns hemmarsch. Den 22 kom kronprinsen till Trogstad och där paraderades och defilerades för honom. Alltibland annoteras bref till mamma och Ulla. En gång blef »Tamino arresterad». Af hvad orsak förmäler ej historien. Den 25 sept. kom från mamma bref med underrättelse om excellensens död, »som mycket oroade mig». Den 7 okt. firades kungens födelsedag med middag hos major Char-

pentier, då officerarne söpo sig fulla. »Jag kunde knappt gå hem.» Den 11 afpolletterades truppen till Fredrikshald. Den 25 oktober »fick jag första underrättelsen om Sveriges förening med Norge, hvarför vi brände 3 ljus vid souper». Den 14 nov. passerades svenska gränsen vid Swinesund. I slutet af november var truppen åter i Göteborg, sedan den marscherat på »djupa vägar i slask

Beate Sophie (1789—1862) och Ebba (1795—1860) Armfelt.

Silhouetter tillh. friherrinnan L. Armfelt, född Hultin.

och köld omväxlande». Sedan kompaniet blivit upplöst vid Ljungby, anträdde Axel resan till sitt »roliga hem», dit han anlände den 19 dec. efter 21 månaders bortovaro och »träffade min välsignade mamma och systrarne. Gud ske lof! vid hälsan.»

»Den 21 gick med Beate Sophie till Nyatorp till lilla Minna och sedan till Orraskog.»

»Den 24 kom Calle hem kl. $\frac{1}{2}$ 1 e. m. Ack hvad det var roligt.»

Nu blef det en glad jul på Hunnerstad, där Axels väl-

försedda julklappslåda öppnades till stor glädje för både gifvare och mottagare.

Och det var minsann inte småsaker Axel där samlat ihop till alla de kära i hemmet. Med sin vanliga noggrannhet har han antecknat både gåfvorna och deras värde!¹

Midt i all glädjen skar saknaden efter den älskade systern Louise som en sorgens ton genom Axels själ. En liten silkessjalett, som varit Louises, gömde han vid sitt bröst som en helig relik och bar den där, i trofast minnesgodhet, ända till sin död.

¹ Till mamma:			
1 svart klädning	12		
1 silkes sjal	13.30		
Ett silkeskläde	3		
Ett dussin knifvar och gafflar	6.12		
Ett annat kläde	1.24	36.18	
Till syster Ulla: 1 levantklädning		12.18	
Kalle: 1 väst tyg	2.12		
D:o ¹ / ₄	27	2.39	
Till Beate Sophie: 1 levant klädning	10.24		
Bomullsgarn	1.05.4		
1 ducat	4.06	15.35.4	
Till Ebba: 1 levant klädning	13.36		
Bomullsgarn	1.05.4	14.41.4	
Till Conrdina: 1 levant klädning	12.09		
Bomullsgarn	1.05.4	13.14.4	
Lilla Minna: 1 sitz klädning	5.12		
Örhängen	36		
1 katekes	12		
Till en kolt	2.92	8.44	
Till fru Brodin: 1 levantklädning		14.18	
Till assistenten: 1 dosa		3	
Till lieutn. Nordström: 1 västtyg		2.12	
Till Anders: ¹ / ₂ @ snus		24	
Nilssons flickor: ¹ / ₄ västtyg		27	
Till Ramberg: ¹ / ₂ dito		1.06	
Till syskonen nyårsafton för		6	
Summa banco 132 Rdlr 9 skillingar			

När Hunnerstadspannet juldagsmorgonen körde fram till Höreda kyrka blef det hälsningar och glädje bland menigheten, då hennes nåd med sina båda ståtliga söner och åtföljd af sina trenne yngsta blomstrande döttrar, skred fram mellan nigande och bugande rader. Kvinnorna kysste hennes kjortelfäll, som seden denna tid var. De äldsta gubbarne nego, men de yngre männen bugade på styfva nackar och ryggar. Axel hade, rörd och vänlig, goda ord för den ene och andre och räckte ofta sin hand till hälsning.

Den långa vackra baron Karl hade mer än ett skämt för den eller den gamla vännen. Han blinkade och nickade muntert åt alla vackra flickor och klappade gubbar och gummor på axel och hufvud.

Det var en glädjedag för hela Höreda socken, och denna julotta omtalades och beskrefs sedan under långa tider för barn och barnbarn, när vinterkvällarna skymde på och förde sagostämning in i de små grå stugorna i dessa ensamma bygder.

Den 29 var hela Hunnerstadsherrskapet på middag och bal på Skälsnäs hos Stålhammars och den 30 dec. »voro alla bönderna och torparne på hela Hunnerstadsgodset med hustrur och barn hemma till middagen. Alla grannarne bjudna till kaffe och soupè. Vi dansade till kl. 1, då hvar och en for hem till sitt», skrifver Axel.

I glädje och tacksamhet slutade året för Beate Maria v. Kothen och med bättre hopp än på många år mötte hon år 1815.

TIONDE KAPITLET.

Ulla på resor med Kalle på Runstorp.

I syskonkretsen stod Ullas plats nu tom, men hennes tankar sväfvade ständigt kring det älskade hemmet, dit brefven kommo och därifrån de gingo till henne.

I sorgen öfver excellensens död hade herren till Runstorp åter närmat sig släkten på Hunnerstad och då det för dem gällde att bibehålla hans gunst, måste Ulla försaka den efterlängtnade glädjen att få råka sina älskade bröder och i stället följa med farbror Karl Gustaf på en af hans vanliga rundfärder till släkt och vänner.

Ett bref från Beata v. Kothen af den 30 okt. 1814, innan sönerna hade kommit hem, förklarar saken.

»Mitt välsignade barn», skrifver hon till Axel — — —
»samt äfven låta dig, mitt lilla hjärta, veta min glädje öfver den välsignade freden! Herre min Gud den som kunde vara bönhörd att det nu fick blifva därvid och ej nu åter komma något annat faseligt uppå igen — — —
Får jag nu den nåden att se dig och Calle åter hos mig hemma med lif, hälsa och helbregda lemmar, så har jag mer att tacka den store Guden för, än jag stora synderska är värd, som bevarat er uti så stora faror. — — —
Hvad tycker du, att nu är gubben på Runstorp här. Kom i torsdag afton, hur länge han blir här vet jag ej — sörjer excellensen otroligt och ser själf så gammal och tråkig ut, så det är väl sista gången han är här. Han håller

ändå mycket af oss, talar nu så godt om dig och om Calle, som han håller mycket af, men är så ond för att han aldrig skrifver och det har han rätt uti. Han hade med sig alltför vackra sittser till klädningar åt mig och åt alla flickorna, han är ändå den enda af våra släkttingar, som frågar efter oss och kan göra oss ännu mycket godt, om han vill. Han talar ej nu så mycket godt om grefvinnan Armfelt som förr, så jag tror han ångrar det han gjort. Jag krusar inte för honom, ty det har jag sagt att inte mina omständigheter äro tillräckliga till, och han är sig så olik. På intet sätt så kinkig som förr, så att jag tror inte han lefver länge. Han slog ikring i går, då han satt och talte, så att det tycktes som om han ville be mig att få Ulla med sig hem på någon tid, det gör jag ganska ogärna, men skulle det åter komma ifråga, kan jag väl ej neka honom det på några veckor, ty om jag nu åter gör det, kan han bli så ond att han ändrar om det han ämnat både henne och Calle. Jag får nu se om han nämner det mera.

Ack herre Gud, om du får komma hem, så gläd mig med och låt mig veta hur snart du tror att du kan vara hemma — — — ty det är en sådan glädje för mig att gå och vänta därpå. Det är väl att du har din Tamino i behåll. Du skrifver, mitt lilla hjärta, och frågar mig om de pengar du har skickat hem räckt till dina räntor. Det har de visst gjort och blifvit öfver, som jag afbetalt på din skuld, Gud gifve mig den glädjen att snart få göra räkning med dig om alltsammans. Hur välkommen du blir behöfver jag väl ej beskrifva.» — — —

Ett par dar efteråt skrifver Ulla den 1 nov. till

»Min lilla bästa Axel!

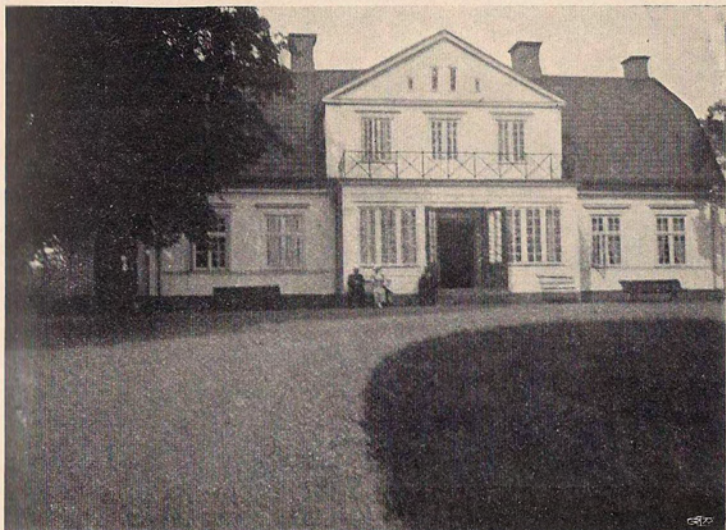
Millioner tack för ditt bref. Det är så roligt att du skrifver fransyska. Det öfvar mig nu så att jag kan explicera galant. Gud ske lof att du har hälsan, det är min

SOPHIE PIPER, FÖDD V. FERSEN.

Oljemålning af L. Pasch. Tillhör fröken Emilie Piper, Löfstad.

dagliga bön för dig, som väl är utsedd att bli vår hjälp. Mamma har väl skrivit om vårt främmande. Han är nu så god och aldrig försmädlig som förr, han berömde dig och sade: om Carl kunde skriva ett sådant bref. Han är nu så god på dig som oss andra, men om du svarar mig, så skrif så att han kan läsa det. Gud vare lof att jag nu får vänta dig, min lilla Axel. Om det är möjligt så

Runstorp i Östergötland.

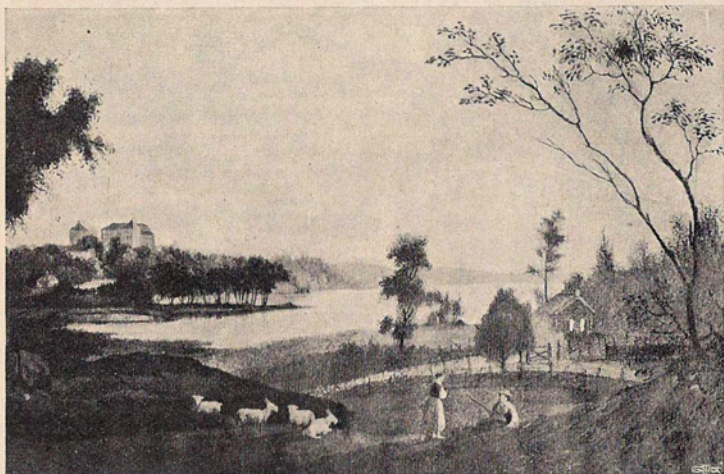
Efter fotografi.

kom denna månaden, ty annars får jag ej råka dig hos vår välsignade mamma, jag är nu en *fågel i bur*, som måste lyda förnufts lagar, men ej mitt eget hjärtas. Jag törs ej göra gubben emot, han är nu ovanligt artig mot mig i synnerhet och ger mig så mycket, men första dagarna af december måste jag skiljas vid min välsignade mamma och mitt roliga hem. Försynen har gifvit mig förmåga att finna mig uti alla händelser, men bara du ville laga så att jag får se dig, min välsignade Axel. Kom till Runstorp om ej annan råd blir, men för all del låt

ej märka dig annat än att jag är nöjd. Hans godhet för-
tjänar denna uppoffring.

Nu kom han in och jag får lof conversera. Gud väl-
signe dig med alla goda ting önskar din evigt tillgifna
U. E. Armfelt.

Systrarne är klämda, som nu ej få bruka sina hem-
seder. Ber hälsa dig millioner välkommen med din kära

Löfstad slott.

Målning från Sophie Pipers, f. v. Fersen, tid. Tillh. fröken Emilie Piper, Löfstad.

Tamiss. Farbror bad att jag nu skulle hälsa dig mycke.
Han roar sig åt *Mina*, är god mot henne.»

Ulla själf skildrar sin farbrors besök och sin resa med
honom på följande sätt: »Den 24 okt. 1814 kom min
lilla goda farbror Carl Gustaf Armfelt, som jag ej sett
på sex år. Det var mig en sådan glädje att se honom.
Jag har så mycket att tacka honom för, han har alltid
varit så god mot mig. Så var farbror här till den 8
dec., då reste jag med farbror från min lilla mamma, som
var allt påkostande. Bröderna skulle då komma hem

från kriget, som varit kommenderade sedan 1813 den 9 mars. Gud ske lof, de kom hem friska och glada till vår lilla välsignade mamma, som är all vår glädje — —. Nu i Guds namn började jag min resa den 8:de dec. 1814. Första dagen åto vi middag hos rådman Ekstrand (Eksjö), till Bona (gästgifvaregård) till natten,

Löfstad slott i Östergötland.

Fotografi.

den 9:de åt vi af vår resmat, låg i Säthalla, den 10:de åt vi middag uti Hestra, afton till Götvik till gref Mörsners, där var rätt roligt, grefvinnan heter Burenstam; jag spelte mycket. Om söndag den 11:te kom där visiter af deras grannar, vi var där till den 12:te, då for vi till Mantorp till öfverstelöjtnant *Gripenwald*. Där var en alltför rolig och hygglig mamsell, vi sjöng mycket och fick mycket äpplen. Alla var så goda och artiga mot mig. Den 14:de kom vi till Gerstorp till gref *Gustaf Douglas*, han tog emot oss med sin vanliga artighet. Han var en bland mina bästa vänner, där var en gref *Dohna* och en liten

mademoiselle, som skrattade jämt. Där hade vi så roligt, som man alltid har, när man råkar goda vänner. Den 17:de for vi till Linköping till middagen till Lejonshjems. Han är en af lilla mammas goda vänner och därför var han artig mot mig. Om afton kom vi till Runstorp, jag fick då mina rum på 2:dra våningen, som är så roliga, som hela Runstorp är. Allt var sig likt där som jag sett det, sedan jag var där första gången 1789. Gamla Greta, hushållerskan, var sig lik och farbror utan like god och artig mot mig, han är som en far för mig. — — — Carl kom då till Runstorp den 22:dra, for den 23:dje hem till lilla mamma. Axel var då allt kommen hem. Det var allt svårt för mig, som aldrig förr varit ensammen borta att sakna alla mina julafton, men Gud ske lof, jag visste, att lilla mamma mådde väl, och att försynen bevarat mina kära bröder från alla olyckor, men mest under krig.»

Julaftonen, som firades på Löfstad, beskrifves af Ulla sålunda:

»Jag fick af grefvinnan 8 alnar breda, svarta tyllspetsar, ett syskrin med alla småsaker uti, som hör till sydon, 3 alnar hvita tyllspetsar, ett fräs af tyll, en hvit ridicule med paljetter, ett par hvita handskar, sex alnar hvita sidenband, samt ett halsband. Af farbror fick jag 12 alnar röd taft, 10 alnar grön taft, 8 alnar engelskt tyg, 8 alnar sits, ett par silkesstrumpor, 6 alnar breda spetsar, ett par hvita och ett par bruna handskar. Af friherrinnan Clairfelt en ring, två flaskor eau de cologne, ett par handskar, en guldkedja, två alnar lång. Af fröken Modée en solfjäder, en sax och en pomadburk, af grefve Carl Piper ett par långa handskar och en almanacka. Jag gaf farbror en svart väst, rips. Alla var goda och artiga mot mig, men jag var så främmande, och uti all härlighet, som där var, saknade jag min lilla välsignade mamma och syskon och våra roliga ljus uti min kammare. Där var julklappar

från drottningen till grefvinnan och mycket magnifika saker, vi satt uppe till kl. 2. Juldagen var ingen främmande, annandagen kom von Schwerins, ryttmästar Wahlberg, major Kuylenstjernas. Dagarna passerades uti en jämn ordning, som var frukost kl. 10, middag kl. 3, té kl. 6, soupé kl. 9. Kl. 11 skildes alla åt och grefvinnan

Akvarell öfver salongen på Löfstad med Sophie Piper, f. v. Fersen,
Duc de Pienne och C. F. Piper.
Tillh. fröken Emilie Piper, Löfstad.

tog god natt. Där går till som på ett slott och vackra rum, man mår väl både natt och dag hos den söta, goda grefvinnan Piper, född Sophia Fersen. Hon visade mig en godhet utan like, som jag aldrig glömmer. Den 27:de varpade jag en väf som grefvinnan ville roa sig med att väfva uti en liten väfstol, som fick rum uti ett stort ljust fönster. Jag knöt solf och ställde den i ordning. Den söta, goda grefvinnan hjälpte mig. Så var vi och såg

den vackra parken, det var då så vackert väder. Löfstad är ett charmant ställe, som ett slott. Den 28:de var hela godset där på kalas och dansade. Vi såg på och det var rätt roligt. Alla dagar voro lika till nyårsdagen 1815.»

Från Löfstad for Karl Gustaf och Ulla Armfelt till Skogaholm, där de stannade i 14 dar hos generalen f. d. chefen för Svea artilleri Karl Armfelt. Denne skrifver härom till Axel Armfelt: — — —. »Din syster har ej kunnat haft roligt hos oss, ty min svärfader (general Wennerstedt) är dödligt sjuk. I förrgår reste Armfelt och din syster till Eriksberg. Jag ledsagade dem till Svennevad.» På Eriksberg bodde då baron Karl Bonde, som var systerson till Karl Gustafs fru F. U. Hildebrand (död 1785). Baron Bonde hade ärft de stora Hildebrandska fideikommissen efter sin ogifta morbror David G. H. Hildebrand. Hur långt rundresan ytterligare sträckte sig vet man ej af Hunnerstadspapperen. Säkert är att den för Ulla medförde minnen för lifvet.

ELFTE KAPITLET.

Axel och Karl bosätta sig.

År 1816 var Axel kommenderad vid arbetet på Göta kanal. Öfverallt där Axel Armfelt verkade var hans plikttrogna arbete framgångsrikt och vann erkännande.

Hans chef, generalen baron Elof Rosenblad, skrifver från sin gård Hofmanstorp 22 juni 1816 till honom; »Min kära Bror! Med fägnad och vänskapens känslor har jag haft äran mottaga din skrifvelse med förslag öfver din bataljon. Under ditt befäl måste allt trifvas och gå väl. Skulle D. K. H. Prinsarne nådigt vilja pröfva bataljonen ländertill din och regementets heder.»

— — —

År 1817 satte Axel eget hushåll på kaptensbostället Wirestadnäs i Kronobergs län. Hit medtog han som hushållerska moderns vackra kammarpiga Helena Sandström (f. 11 juni 1790). Denna Lena hade, enligt bestämd tradition i släkten, förklädd till karl, som kalfaktor varit ute med Axel »i kriget». Uppgiften härom är så bestämd, att den är svår att betvifla, ehuru den ej kan bevisas. Lena var utmärkt duglig och en bra människa, som mycket saknades af sin matmoder, hvilken brukade säga: »Axel har aldrig gjort mig så ledsen, som när han tog Lena ifrån mig.»

På Wirestadnäs styrde och ställde Lena både ute och inne, tog vara på allt och var en utmärkt husmor. Just

en sådan som Axel så väl behöfde, då han själf var så godhjärtad, att han gaf bort »kläderna på kroppen», om någon bad honom därom. I Tuneld anmärkes vid kapstensbostället Wirestadnäs att »majoren baron Armfelt där gjort stora förbättringar».

På Axels födelsedag d. 22 juli 1817 skrifver hans mor till honom från Hunnerstad:

»Mitt välsignade barn.

Då jag nu sätter mig att skrifva detta bref, så påminner jag mig denna dag för 32 år sedan, då du efter den stora Gudens behag fick först skåda denna världens ljus. Guds välsignelse vare öfver dig — — — och låte mig alltid få hafva råd och hjälp af dig uti alla mina andra bekymmer. Jag hade tänkt du skulle komma hem till oss i dag, men jag kan väl tänka du har att styra med ditt hö uti denna svåra och regniga väderlek. Här har arrendatorn äntligen fått in höet på västerängen, men eljest har de mesta ej fällt där något, hästhagen har de slutat att slå i Orraskog, men Anders och Jonas äro nu så gamla och trötta att slå, så att jag i söndags afton bad ihop på ett litet slätteröl alla i Markestad, torparna här och några till häromkring, gaf dem aftonvard och mat om afton, dricka och bränvin och de slog af mycket mer än halfva kajhagen — — —. Jag gjorde detta försök i år, för att se om jag tycker, det är bättre. Vi voro alla då i Orraskog och de åto på den lilla gården, och de voro alla så glada och villiga och kom dit flera än jag tänkte. Jag och barnen hade bara roligt, det skulle du också tyckt, om du varit med hemma. Calle sträfvar — emellanåt han är i Orraskog — med ålfisket och får mycket ål; de ålrefvarna med krokar till kostar honom öfver 12 rdlr, så hädanefter får han ingen styfver att köpa för. Det är nu så långt lidet i denna månaden och ännu hörs ingen pension af, så Gud nåde oss, det var väl både

den första gången och sista han fick det. Ja, min Gud, hvad det fattiga barnet är olyckligt, men att jag ej kan se, han själf oroar sig häröfver, som på visst sätt är både väl och illa, ty om han tänkte på sin framtid, så vore det att tänka på att gifta sig och hjälpa sig därmed, men det tror jag aldrig kommer uti hans hufvud — inga depenser gör han på något sätt, utan är så rädd att göra mig besvär med någonting, men så är det också förbi för mig att tänka mig någon glädje eller hjälp af honom, utan endast får påtaga mig hans stora skulder. — — —

Mitt lilla hjärta kom nu snart hem, jag längtar så efter dig. Jag tycker, det är så roligt få vänta dig hem, så låt mig veta, när du kommer. — — — Det är nu så vackert på detta välsignade ställe, men det står i Guds hand hur länge vi kan sträfva med att behålla det.» — — —

Karl Armfelt fick 1813 af kronprinsen guldmedalj för tapperhet i fält. År 1814 utnämndes han till kapten i armén. År 1815 blef han kapten vid Svea artilleri. År 1817 blef han på egen begäran entledigad med majors namn, heder och värdighet. Han hade då tjänat i 14 år och var 29 år gammal. Han fick dock tillstånd att som kapten åter ingå i armén vid Jämtlands fältjägerregemente, därifrån han år 1837 tog afsked med majors n. h. o. v.

År 1818 fick Axel svärdsorden och erhöll då från mor och systrar lifliga gratulationer: »Vår fägnad att få se dig som svärdsordens riddare uti avisorna kan du väl föreställa dig. Vi ha Gud ske lof den glädjen veta», skrifver modern, »att du mitt lilla hjärta! har längesen förtjänt den och kan således bära den med den största rättighet därtill. — — — Calle tycker det var så roligt att Du blef utnämnd på hans födelsedag.»

Hunnerstadfamiljen for i glädjen öfver Axels svärdsorden för att hälsa på i hans hem. Vi hafva i behåll ett bref som hans mor sände honom 4 aug. 1818 vid hemkomsten därifrån. »Tack mitt lilla hjärta för alla nöjda

och glada stunder vi hade hos dig samt för att du så på allt sätt sökte till att fägna och roga oss. Gud välsigne dig för all din barnsliga ömhet och godhet hvar med du alltid bemött mig. Det kostade på mig då jag skiljdes vid dig på Asa, men jag sökte till att cachera det så mycket jag kunde. Jag tänkte på Dig som fick lof resa om natten. I lördags kom Gottfried hem med Grällen, Gud ske lof utan någon skada, fast mycket slitet på munderingspersedlarna, som alltid blir stor kostnad att få i ordning igen. — — — Ulrika hade gjort så grannt och städat upp med tébord i förstu'n och så mycket bär af alla slag och blommor. Hon har haft så mycket att göra medan jag varit borta, och ställt så väl och beskedligt om allt, och hon berömmar Conradina också.

Jag kommer ihåg de vackra ställena vid Wirstadnäs och min lilla väg. Gud låte mig bara inte få höra någon olycka på dina vackra kreatur, laga bara att de ha vatten.

Nu ber jag dig hälsa Lena hon är väl nöjd att få hvila sig litet. Hon hade så mycket att göra, då vi voro där och gjorde det allt väl, stackare! Man kan ej begära mer af en sådan människa. Nu kan hon allt se efter din skörd att det blir gjordt i rätt tid, ty det förstår hon, bara du säger till att de lyder henne.» — — —

Axel och Lena hade tvenne barn: sonen Vilhelm (född 1817) och dottern Hilda (född 1819). Axels ömhet för moder och barn var så stor att endast hans egen mors afsky för ett »nedrigt giftermål» hindrade honom att legalisera denna förbindelse. Förhållandet utgjorde dock intet hinder för moderns välkomna besök i Axels hem.

Det heter så vackert i senare bref och tal inom Armfeltska familjen att från år 1817 kom Karl Armfelt som mors och systrars stöd att för alltid bosätta sig på Hunnerstad. Rörande Karls egenskap af familjestöd får man

härvidlag, som ofta annars, prisa försynens stora välgärning att vi så småningom glömma våra älskades fel och brister för att endast minnas det vackra och goda hos dem. Ty att Karl i många fall gjorde fullt så mycket bekymmer som glädje, huru de förra än förlätos och öfverskyldes, kan ej förnekas. Så skrifver t. ex. Ulla redan i juli 1810 till Axel: »Gud ske lof lilla mamma är frisk, men nog tär denna sista händelsen med bror Carl på henne och det är för hårdt mot den stackars Calle, men det är en underlig blandning uti hans humör och karaktär. Han talar så ofta om dig och tänker som vi alla, att du skall komma hem. Han är nu ute med sin ålref, som han är rätt lycklig med. Det är mycket besvär därmed, men det är så väl att han occuperar sig. — — — Det var så roligt på Orraskog i söndags, alla var så glada. Gamla riksdrotset¹ är nu så 'komod', men min nådiga tant är lika rask och nådig och nu är det så vackert. — Det är bra så länge lilla mamma är till, men sedan är knuten upplöst och kan ej bära sig. Jag har den olyckan att tänka långt framför mig. Om Calle hade hälften däraf. Det skall bli så roligt att få tala med dig. Jag har tänkt ut en plan för min framtid; om jag lefver efter lilla välsignade mamma, om du tycker om den. Tiderna kan visst förändra sig, men något ändamål skall man väl ändå ha för sig — jag som tänker så mycket.»

Karl var alltfört och hela lifvet igenom likadan. Snäll och god och nöjd, men ej att lita på, då frestelsen lockade honom hit eller dit. Därför var det i alla fall lugnast att ha honom inom familjekretsen älskad, stödd och till en viss grad öfvervakad.

Vid Kalles hemkomst 1817 skrifver Ulla i dagboken: »Gud bevare honom för alla olyckor och låte honom kunna glädja lilla mamma och bli en nyttig människa.

¹ Carl-Axel Wachtmeister till Trolle-Ljungby. Troligen då med fru gäst hos Armfelts på genomresa uppåt landet.

Gud styrke honom att kunna öfvervinna alla *frestelser* och allt som kan förvilla honom från ärans och dygdens stig.»

Hvardagligt var ju ej alltid lifvet i det kära hemmet. Födelsedagar, helg och andra bemärkelsedagar gjordes alltid så festliga som möjligt och särskildt voro den af gudade moderns födelsedagar tillfällen då hvar och en ville göra sitt bästa.

Som exempel på huru dessa dagar firades anföres här ett bref till Axel Armfelt från en viss Tolff. Brevet lyder: »Händelsevis ha vi kommit att påminna oss att hennes nåd, fru friherrinnan Armfelt i morgon fyller sina 66 år. Och då vi supponera att den dagen mötes af herrskapet med glädje, som herrskapet visserligen ärna på något sätt ådagalägga för sin nådiga mamma och kanske ärna på något sätt göra hennes nåd en artig surprise, så ville jag och min lilla gumma ödmjukast utbe oss den äran att däruti få deltaga.

Poeten Jansson, som lika ödmjukast anhåller om det samma för sin del, har utarbetat några för ändamålet passande, i mitt tycke rätt vackra verser, som kunde afsjungas men om herr baron icke onådigt upptager mitt ödmj. förslag, så anhåller jag ödmjukast att herr baron vore nådig och bestämde med några ord, med budet, herrskapets arrangements och tider — och sättet — när och huru vi finge komma. På morgonen bittida vore kanske det bästa. Om någon surprise skulle bli möjlig.»

TOLFTE KAPITLET.

Hunnerstadfamiljens aflidna vänner och anhöriga.

Detta år miste Hunnerstadherrskapet en af sina trognaste vänner, hvarom Ulla skrifver: »Den 17 febr. 1821 dog en af mina bästa vänner, som varit vår granne i Markestad nu 34 år. Kom dit, då jag var 1 år. Han har varit vår rådgifvare uti allt både sorgligt och roligt och alltid visat oss en faderlig vänskap, och var han en så hederlig och oklanderlig människa som det är möjligt vara. Ack, käre Gud, om jag kunde med så mycken ära genomgå min värld, som vår hederlige vän löjtnant Nordström.»

Äfven under de följande åren skedde stora förluster i den närmare vänkretsen på Hunnerstad. Vi följa Ullas anteckningar:

»Den 2 juni 1825 dog åter en af våra bästa vänner herr assistenten Fransson. Han var född den 22 dec. 1743. Han var en ärans man, han var verksam för sig och sina likar. En trofast vän, fri från afund och förställning. Svårt är att finna hans like.»

»Den 7 juni 1825 behagade Gud åter taga en god vän ifrån oss, herr rådman Sven Ekstrand. Han var född den 18 mars 1753, han var en hjälpsam god rådgifvare, vänfast och redlig mot oss. Nu sörjer vi mycket, men Gud, som allt förmår, kan utse någon, som blir vår hjälp i hans ställe.» — — —

»Den 28 sept. 1825 dog min kära farbroder Carl G. Armfelt, han var född den 20 sept. 1752.»

Hunnerstadfamiljens grafkor under altaret i Höreda kyrka hade länge misshagat den myndige prostens Svensson i Höreda, som ansåg detsamma ohälsosamt och olämpligt på denna plats. Vid ett tillfälle, då både Axel och Karl Armfelt voro frånvarande och okunniga om den ut-

Taflor upptagna ur Armfeltska grafven vid likflyttningen

E. B. = Eberhard Bildstein. B. C. = Beata Clerck.

Tillhöra friherrinnan L. Armfelt, född Hultin.

lysta sockenstämman, lyckades han genomdrifva ett beslut om de i grafven förvarade likens utflyttning på kyrkogården och den gamla grafvens igenmurande. Karl hann dock komma hem till den söndag, då kungörelsen härom skulle från predikstolen uppläsas. Han infann sig i vanlig tid till gudstjänsten och förhöll sig lugn och stilla till dess prostens från predikstolen började läsa upp den förhatliga kungörelsen. Då rann sinnet på den länge, ståtliga officern. Plötsligen reser han sig upp i sin bänk, marscherar fram mot predikstolen knyter och ristar, under vredgade åtbörder, näfven mot herr prostens, samt

fortsätter med rungande steg mot dörren, som han häftigt öppnar och smäller igen.

Om själfva likflyttningen skrifver Ulla:

»Den 9 och 10 juni 1828 flyttade alla våra kära anhöriga från sin graf ut i kyrkogården här, som di varit uti sedan en 100 år tillbaka. Det var general Clerck med fru, general Bildstein med fru, baron Clerck, baron Bildstein, min salig pappa, min salig mormor, fröken Bildstein, min salig syster, fröken Clerck. Det var påkostande för oss att flytta dem.

General Clerck, som anlagt Hunnerstad, har byggt grafven, den hederliga, kloka människan. Tiden hade ej verkät hans förvandling helt och hållet. Det var så roligt si di änglavarelserna med den ömmaste vördnad och erkänsla för allt det goda di lemnat min välsignade mamma. Mätte vi kunna lefva så, att vi komma till dem uti Guds rike. Med helig vördnad välsignar jag deras stoft. Ske din vilja min Gud. Jag är nöjd med hvad Du beslutar öfver mig, endast jag äger Din nåd och saligen får skiljas hädan. Skulle det vara Din vilja, att jag får hvila mina ben hos mina kära vördade anhöriga är detta min innerliga önskan. — — — Min kära bror Carl var hemma och bar dem alla till sitt hvilorum.»

TRETTONDE KAPITLET.

Beata Maria v. Kothens frånfälle.

Något mer än ett år efter grafflyttningen afled Beata Maria von Kothen, och härom skrifver Ulla i sin dagbok: »Käre Gud, att du beslutat att jag skall i denna lilla bok, uppskrifva min kära, vördade lilla mammas död, som timade den 10 dec. 1829. Ack förlåt mig min klågan min nådige Gud, Du som ser min hjärtans sorg. Jag vördar Din vilja. Men som min vördade mor var allt för mig, öfverallt hvad jag svaga kan säga. Nu är all min glädje förbi. Store Gud hör min ödmjuka bön: Tag mig från denna usla världen snart, att jag fick dö på mitt kära hem snart, som jag håller så hjärteligen af och slippa att flytta förrän de bär mig hädan. Gud bevare mina kära bröder och låte mig ej vara så olycklig och öfverlefva dem. Ack min välsignade mamma, min sorg och saknad är lika hela min tid, Herre Gud öfvergif mig icke, var mig nådig och tänk på mig till det bästa — öfvergif mig icke uti min svaghet — hör min ödmjuka bön min kära nådiga Gud, och låt mig snart få komma till min välsignade mamma, det är min dagliga bön och hjärtliga önskan! Ack min välsignade mamma.»

Beata M. von Kothen hade för länge sedan skrifvit sitt testamente och beställt om sitt hus, och det på ett sådant sätt, att hennes ande fortfarande skulle, så att säga, lefva

kvar bland barnen och fortfarande leda dem och styra hemmet. Vi uppteckna här hennes efterlämnade:

»Underrättelser för mina barn efter min död.

Som jag nu efter den stora Gudens behag, fått lefva tills jag nu är i mitt 60 år och således finner, att denna min höga ålder påminner mig, att det med hvar dag lider till min dödsstund, hvilken kanske kan vara mig nära, eller också den store Guden förordnat för mig att jag skall hinna till hög ålder, det jag lämnar uti Guds behag och vilja att göra med mig som honom tackes, allenast Herre Jesu gif mig af Din nåd, tålmod, styrka, tro och hopp på Dig, uti allt hvad Du min stora allsmäktige Gud uti Ditt visa råd förordnat för mig att motgång och bedröfvelse uti denna världen öfvergå skall.

Till alla mina kära barn, som mig öfverlefva, vill jag lämna denna lilla efterföljande underrättelse, huru de, om de vill ärfva mina välsignelser, skola efter min död förhålla sig.

Det första som jag på det högsta förmanar er till är sämja och enighet, ty utom det kan ni aldrig lefva någon stund nöjda, och med godhet och sämja kan man öfvervinna alla svåra omständigheter. Det andra jag förmanar er till, antingen I bli gifta eller lefven ogifta. Uti allt ert uppförande vara anständiga och vandra på dygdens väg och ej låta några villfarelser förleda Er till farliga och förnedrande gärningar och därmed befläcka er heder, som är det förnämsta ni har att värdera i denna världen. Och att ingen af er, mina välsignade barn gör sig olycklig med att gifta sig med någon nedrig, som ej är passande för Er och därmed gör sina andra syskon, som äro måna om både Eder och sin egen heder, sorg och vanära. Samt som det förnämsta jag hoppas Ni gör afseende på att ej därmed oroa mig på min döda mull, som Ni alla så väl känner i all min tid haft afsky för odygder och

nedrigheter och lät mig ej dö därmed att jag födt något barn till världen, som uti detta fall ej skall efterfölja min förmaning.

Detta lägger jag nu på allas Edra samveten och den af Er som gör mig emot och ej uppfyller dessa mina förmaningar ålägger jag inför den store Gudens ansikte svara mig på den yttersta dagen.

Den store allsmäktige Guden, som har allt i sina händer, vet om jag på detta mig så kära underskrifna hemvist, får sluta mina dagar, så är min vilja, mina välsignade barn att ni skola göra min begrafning uti den största stillhet. Min klädsel ligger här i detta papper. Ingen skall tvätta min döda kropp, som är ren nog åt maskarna och att multna i jorden, utan det stora lintyget skall tagas utanpå det jag dör uti, och detta lakan lägges sedan öfver mig. Nattmössa, handskar och strumpor ligga här äfven, och är jag på detta välsignade ställe, vill jag stå uti den kammaren min salige käre Armfelt och mina andra kära anhöriga stått uti. Men ingen klädsel i rummet, mer än lakan för fönsterna. Min kista skall endast vara svart, utan vidare grannlåter och inga ringar behöfs, utan den kan bäras endast med grofva, starka handdukar, som tagas inunder och lät ej många gå och beskåda min usla, döda kropp. Och min död skall endast uti avisorna annonseras släktingar och bekanta. Endast i bref till Runstorp, om Armfelt där lefver, och till Skogaholm samt Åbylund. Om mina välsignade gossar äro hemma skall de bära mig till min bår och bjuda dem de tycker, bara så många som kan hjälpa dem att bära ut mig, och de skall bjudas endast till en liten frukost och att följa med till kyrkan, där mina gossar skall blifva kvar efter och ställa, att jag kommer i mitt hvilorum — och mina torpare skall bjudas att bära mig till kyrkan där mina gossar med dem de har med sig bär mig in uti kyrkan, där jag sedan vill stå uti min graf hos mina andra kära anhöriga eller om

grafven då ej är till, vill jag stå där mina andra kära anhöriga bli flyttade.

De obetydliga lösören, jag lämnar efter mig, vill jag att ni mina välsignade barn skall ärfva lika och att silfver, sängkläder och linnekläder skall af kloka män, helst en häradshöfding, delas uti lika lotter och lotta därom, då hvar och en har rättighet däraf själf sälja eller behålla, hvad ni behagar — och af min fasta egendom, om jag kan behålla någon deraf till min död, har jag det förtroende till mina välsignade gossar, att de så delar med sina systrar, att de för den store Guden kan försvara det. Skulle jag, fast med mycken skuld, kunna behålla detta mitt välsignade hem till min död, så vore min önskan, att ni mina välsignade barn, som intet hemvist har och de som äro ogifta kunde så ställa er hushållning, att ni kunde behålla detta underskrifna mitt så kära ställe, och blir det omöjligt för er att kunna göra det, så i Jesu namn låt er kunna få ställa för er, att ni får väl betaldt.

Skulle jag hafva några bönder vid min död, skall de äfven bjudas att bära mig. De af mina döttrar, som vid min död äro ogifta, skall i alla saker hafva sitt förtroende till sin äldsta syster Ulrika och låta henne råda sig i allt, som jag sett, och de själfva bör finna, vid alla tillfällen vill dem väl och som råder dem till det, som är klokast och bäst.

Äfven skall mina gossar hafva ömhet och omvårdnad om dem af sina systrar, som vid min död äro ogifta. Och som min kärlek är lika stor till er alla, och jag lefver i det hopp, att den store, allsmäktiga Guden ej öfverger er efter min död, utan hör mina ovärdiga böner för er alla, så ropar jag nu och alltid om hjälp och bistånd för er alla uti hvad nöd och bedröfvelse ni kan komma uti och förgät aldrig Gud, som kan hjälpa uti allt.

Nu i Jesu namn lämnar jag er i Guds hand. Granska ej detta papper, som jag skrifvit uti största enfaldighet

och välmening och som ingen af mina kära barn vet om eller hur jag skrivit detta, så vill jag, att de efter min död, hvar för sig skall läsa detta, för att kunna rätta sig därefter och efterfölja min vilja. Och som det är skrivet så okonstladt och utan alla regler så vill jag ej att andra skola se det, än ni alla mina välsignade barn och jag gör mig nu det hopp, att ni ej uti något mål gör mig emot, utan att allt blir efter min vilja. Och om den förmågan blir mig betagen, att jag på mitt yttersta intet kan tala så lämnar jag er här alla mina välsignade barn! mina välsignelser öfver eder både i tid och i evighet. Och Gud låt oss af sin nåd efter detta lifvet få träffas i himlens härlighet och jag där får säga: »Herre här är jag och barnen, som Du mig gifvit hafver» och med detta hopp och förtröstan lägges jag i grafven.

Alla mina välsignade barns hulda mor

Beata M. von Kothén

Hunnerstad den 4 Dec. 1814.»

I bouppteckningen¹ se vi att huset var ganska rikt på många olika silfverpjäser, liksom på tenn, malm, mässing och koppar. Af sistnämnda metall voro diverse tillbehör för brännvinsbränning. Denna tid florerade allmänt den s. k. husbehofsbränningen.

Sängkläder och linne fanns i mängd. Bland möblerna fanns en myckenhet speglar, skåp och sängar med omhängen, äfven af siden m. m.

¹ Den fasta egendomen bestod af Hunnerstad $\frac{3}{4}$ mt. frälse-säteri och två hela mantal säteri rusthåll med underlydande 5 stycken torp samt motsvarande augmentränta af krono-skatthemmanet Boarget 1 helt mt. i Hults socken.

Frälsehemmanet Markestad mellangården 1 mt. Frälsehemmanet Markestad södregården $\frac{1}{2}$ mt. utjorden Orraskog och torpet Ulfhemmet.

Frälseräntan af skattefrälsehemmanet Hästerum 1 helt mantal i i Tvetå härad och Nässjö socken hörde ock till Hunnerstad.

Alltsammans värderadt till 9,783 Rdlr. och 16 skillingar banco.

FJORTONDE KAPITLET.

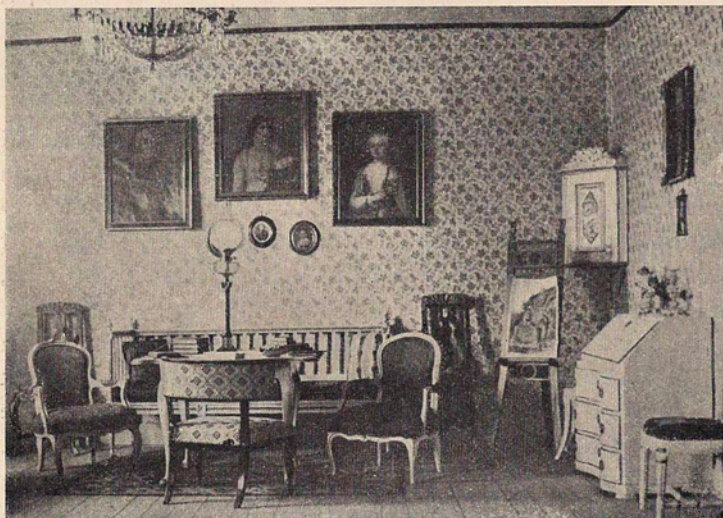
Syskonen på Hunnerstad.

Sedan begrafning och arfskifte voro gjorda, beslöts att de fyra ogifta systrarna och bror Karl skulle behålla och bebo Hunnerstad. Axel var ju redan bosatt på Wirestadnäs och yngsta systemen Conradina hade år 1825 gift sig med stadskommministern i Eksjö Karl Johan von Melen, af tysk adelig ätt.

På Hunnerstad var godt om utrymme, så att hvar och en af syskonen hade sitt eget hem. I ena flygeln var kök och bostad för tjänarne. I flygeln bredvid bodde Beate Sophie. Midt emot bodde Ebba och bredvid henne Karl. I stora huset bodde Ulla och där intogs måltiderna och idkades sällskapslif. Man satte alltid ordet syster och bror framför namnen, men nog hände det i hastigheten att »syster Ulla» blef »str' Ulla» och att det äfven blef »syster Karl» i stället för »bror Karl». Hvar och en af systrarna hade sin hushållsvecka, som alltid började så, att den afgående systemen på lördagskvällen med vissa ceremonier öfverlämnade nycklarna, lagda på en utsirad bricka, till den tillträdande. Hvarje måndag vägde Ulla ut veckans brödförråd till hushållerskan. Ulla hade gårdens hundar och Ebba dess talrika kattor i sin vård och sitt sällskap.

Arbetet med gårdens skötsel hade syskonen noga fördelat sig emellan. Beate Sophies efterlämnade almanacks-

anteckningar visa hur hon nedkallade Guds välsignelse öfver de mest intima tilldragelser i deras husdjurs lif: såsom öfver suggans modershopp, gåsen som lades på ägg och kalkonungarna som kläckts ut. Med åren tilltog syskonens originalitet i allt högre grad, men med alla sina till det löjligen gränsande egenheter, voro de dock värddade för sina många aktningsvärda egenskaper.

Salongen på Hunnerstad före 1913.

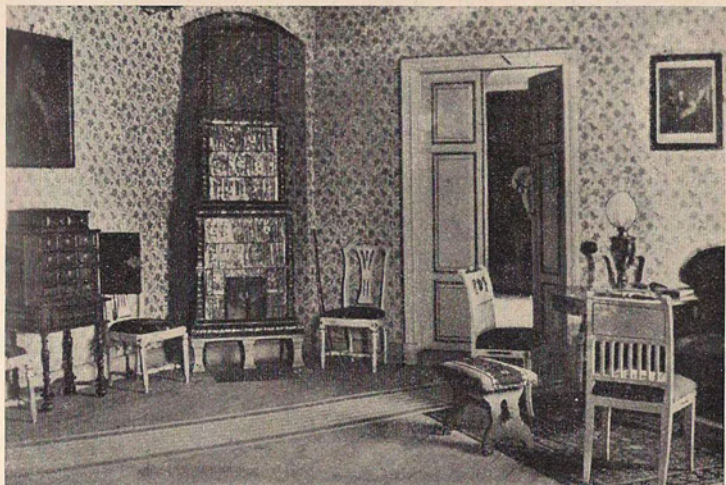
De båda sidoporträtten föreställa Wilhelm Armfelt och hans fru, född v. Gertten.

Att spara och släpa för att kunna behålla hemmet — det öfver allt älskade — det var hela deras lifsidé. Och när tiden gick och hemmets bestånd blef allt mera tryggadt, då hade vanan blifvit den herre, som hade makten på Hunnerstad.

Den herre, som härskade öfver hjärtana på Hunnerstad, det var däremot bror Karl. Aldrig har en lång, ståtlig herre med fina manér blifvit mera beundrad och upppassad än han blef. Skulle han t. ex. bada i sjön Solgen — och baron Karl tyckte om att »löga sig» på brödernas

vanliga »badareplats» där — då eskorterades han af sina gamla systrar, som placerade sig bakom buskar och stenar för att vara till hands, om någon fara skulle påkomma.

En gång fick den eskorterande systemen se grefvinnan Taube på Ryningsholm komma åkande och hann springa upp efter Karls hatt, som hon kastade till honom ro-

Hörn af stora salen på Hunnerstad före 1913.

pande: »bror Karl, bror Karl sätt på dig hatten, så du kan hälsa, när nu grefvinnan Taube kommer här förbi».

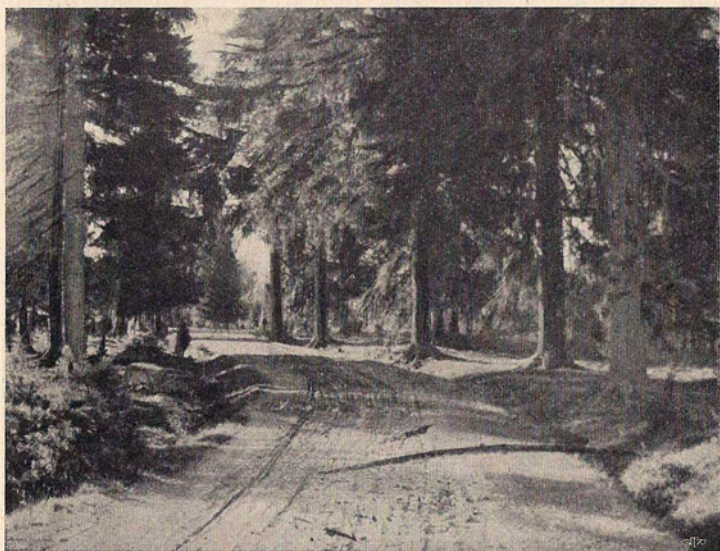
När syskonen inviterade hvarandra på kaffekalas sändes bjudningsbrefven på trådar mellan deras olika hem.

Enligt moderns testamente sågo syskonen upp till str' Ulla samt lydde och vördade henne i råd och dåd. Så länge de lefde, samlades de på moderns födelsedag i det gamla hemmet, för att där fira hennes minne och man kan säga att modern andligen lefde ibland de på hennes vilja till det yttersta aktande barnen.

På det lilla berget vid sjöstranden nedanför Hunner-

stad hade syskonen en spireaberså, där de brukade sitta om sommarkvällarna i hängbjörkarnas skugga och njuta af utsikten öfver vattnet på ena sidan och den gamla gården på den andra.

Om söndageftermiddagarna gingo de, som fordom, med sin lilla kaffeattiralj till Orraskog, där två rum voro af

De stora granarna vid Hunnerstad.

tagna för deras räkning, och där de nu gladdes att åter genomleva gamla kära minnen. På ömse sidor om skogsvägen till Höreda stå ännu kvar en samling jättegranar, under hvilka de Armfelt ska syskonen tillbragt många glada och goda stunder. Granarna hafva hvar och en sitt särskilda namn. Den ena heter generalen och den andra generalskan. Där finns också både adjutanten och trumslagaren uppkallade. Det var som om allt på Hunnerstad hade ett lefvande väsen, som kärleken väckt till lif.

Fröknarna skydde hvarken möda eller något slag af

arbete, då hvardag var öfver gården. Men de kunde också vara fina och de kunde göra hejdundrande kalas, när helgdag var inne. Det var en sägen i trakten att från Hunderstadkalasen — som dock voro sällsynta — kom man ofta hem vid mindre god hälsa än man farit.

FEMTONDE KAPITLET.

Axels giftermål.

Snart efter moderns död gifte Axel sig med sin Lena. Ett minne af denna förbindelse finnes ännu i släkten, möjligen sydd af Axels då tioåriga dotter Hilda, som hennes »mästerprof» i skolan. Då Axels bröllop firades först d. 2 Dec. 1830 kan nämligen knappt någon annan än hans barn sålunda förut hafva hugfäst en ännu ej legaliserad förbindelse, ty den s. k. »märkduk» inom glas och ram, som vi äsyfta, bär årtalet 1829.

Öfverst står alfabetet och siffrorna i rader. Därunder äro trenne runda ringar där initialer sitta inom blomslingor. Se motstående fotografi.

De äro uttydda:

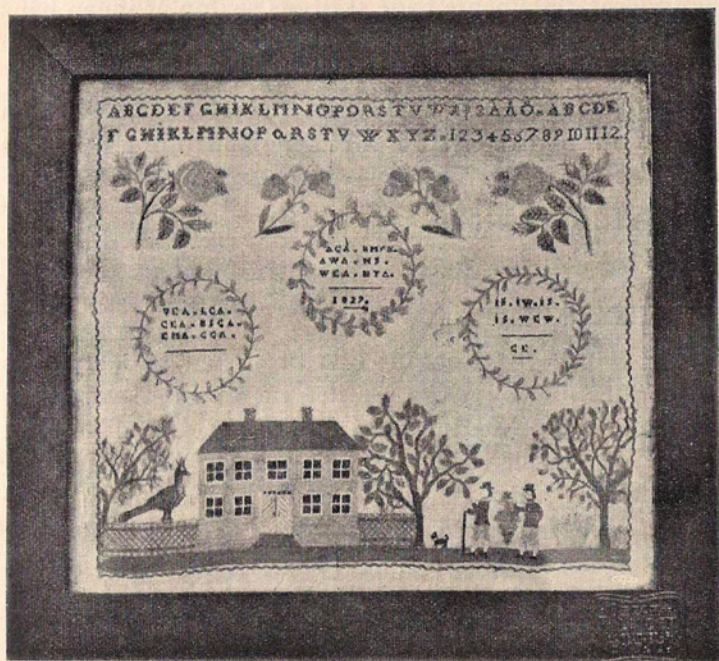
N:o 1.	
Adolf Carl Armfelt	Beata Maria v. Kothen
Axel Vilhelm Armfelt	Helena Sandström
Vilhelm Evert Armfelt ¹	Hilda Theresia Armfelt ¹
1829	
N:o 2.	
Ulrica Eleonora Armfelt	Louise Charlotte Armfelt
Carl Evert Armfelt	Beate Sophie Armfelt
Ebba Maria Armfelt	Conradina Christine Armfelt

Den tredje ringens initialer utmärka troligen Helena Sandströms syskon.

Huset, som är utsydt nederst på taflan, föreställer Axels och Lenas hem. Den med krona utsirade påfågeln är

¹ Axel Armfelts barn kallades dock före vigseln Arnfelt.

troligen en bild af mannens adelskap, liksom de bibliska spejarne, som bära den stora drufklasen till hemmet, utvisa husmoderns välsignelsebringande verksamhet. Hunden, som går före drufklasebärande, betecknar naturligtvis den trohet, som utmärkte kontrahenternas sträfvanden och samlif inom det gemensamma hemmet.

»Märkduken» från Hunnerstad.

Tillhör friherrinnan L. Armfelt, född Hultin.

Efter vigseln, i slutet på 1832, fick Axel och hans hustru ännu en son, som efter farbror, far och August Armfelt i Finland döptes till Carl Axel August. Axel Armfelt hade under sin dyrkade moders lifstid varit sliten mellan kärleken till henne och till sina barns mor samt sina plikter i hemmet, där han kände sig lycklig och nöjd och hade en utmärkt hjälp, både inom och utom hus, af

den duktiga och kloka Lena. Det är inte svårt att fatta striden inom honom och hur djupt han skulle lida af att handla mot sin moders så kraftfullt och hotfullt uttalade fordran på lydnad, då det gällde att ej ingå giftermål med »någon nedrig». Å andra sidan låg hjärtats och pliktens väg i full samklang tydlig för honom.

Moderns testamente hade skrifvits sexton år innan hans barn voro födda och innan hans förbindelse med Lena blifvit i lifvets pröfningar befast.

Som ett bevis på hur varmt Axel höll af sin lilla dotter anföres här ett bref till henne, innan hon hade rätt att kallas Armfelt. Brefvet lyder:

»Lilla Hilda Theresia Arnfelt.

Virestadnäs.

Mitt söta hjärta.

Tack Hilda lilla för ditt lilla bref, som så hjärteligen gladt din lilla Pappa, efter det var så väl skrifvet och du har hälsan. Mätte Gud unna mig den glädjen att med hälsan få återse dig och din lilla mamma — som jag dagligen ber Gud om, så skall du väl sedan på några veckor slippa att sakna Pappa i hans kammare. Det var roligt få höra att din lilla grå höna värper så bra. — Dockan, som fröken Ebba lofvat, skall jag visst ta hem med mig. Jag längtar nu så mycket efter att få slinka med min lilla fästemo och pussa henne och skickar henne på förhand en liten puss. Gud välsigne och bevara min lilla söta flicka.

A. W. A.»

Axel skref till sina närmaste släktingar och vänner bref om sitt giftermål med Lena och fick flera gillande bref till svar. Hans gamle chef, generalen baron Elof Rosenblad skref: »Genom ditt giftermål har du fredat ditt samvete och kommit i tillfälle att göra dina barn lyckliga

samt lefva en lugn ålderdom.» Han tillägger: »de stunder Du fägnade mig med din härvaro voro upplifvande för mig, som alltid påräknar dig som en kär vän och trogen kamrat. Gifve Gud att jag lefde den dag, då jag kunde göra dig en reel tjänst.»

Fränden Karl Armfelt på Skogaholm skrifver mera cirkeladt och mera svårtydt. Sedan han beklagat sin sjuklighet, som hindrat snarare svar, talar han om, hur han »med största högaktning minnes Din salig fru moder». Han omnämner äfven sin »hustrus correspondens med Din äldsta syster» och glädje öfver att Hunnerstad kunnat behållas af syskonen: »Gud gifve Eder välsignelse, så går det!»

»Hvad kära brors giftermål angår så, om jag haft 2ne barn med en person, hvilkens opfostran passat till min, hade jag visserligen gift mig med denna person, ty alla kvinnfolk äro lika skapade här i världen; det ankommer om deras sätt att vara passar till dens uppfostran med hvilken hon skall dela lifvets bördor; jag känner i Wermland en lieutenant Ugglå, som gift sig med en riker inspektors dotter, som har fått en vårdad opfostran och är rätt hygglig. Det förnämsta är att Du gifver dina barn en god opfostran att de kunna blifva nyttiga medlemmar i samhället.» —

Efter detta orakelsvar öfvergår brefskrifvaren till skildringen af sina egna barn. Hans äldste son Gustaf är nu ryttmästare och gift med »en aimabel och vacker hustru Marianne Åkerhjelm». De andra tre sönerna äro också officerare och ha sin hemvist på Skogaholm. Året 1830 hade varit dåligt för järnkonjunkturerna och till på köpet varit missväxtår, så att »jag fått köpa mycken säd, på det ingen af underhafvande måtte svälta».

»Min kära hustru är sjuklig och jag känner ålderdomen nalkas med stora steg, men lycklig make och far tillbringar jag lyckliga dagar i kretsen af en kär maka och

välartade barn. Mätte du min bästa Bror ock med det försynen tilldelt dig lefva lycklig och nöjd.» — — — —

Från Storvik och Kimito i Finland ha vi ett bref från excellensens broder August Armfelt oändligen fint och tätt skrifvet och uttryckande många intresserade och varma känslor. Bland annat läsa vi däri: »Jag gillar min cousins engagement och finner skälen ganska gällande: *vous avez agi selon conscience*; njut lyckan i kretsen af er familj och må den alltid utgöra er glädje och ge er tillfredsställelse. För den complaisance att anteckna mig som fadder till lilla Carl Axel August och att nämna honom efter mig, aflägger varm tacksägelse och önskar min gudson så fullkomlig sällhet, som kan existera i pröfningens värld och samma önskan göres för dess syskon! Ja — min cousin er lyckliga ställning fägnar mig och hvilken tillfredsställelse att själf varit sin lyckas smed och att väl hafva vandrat sin väg». — — — — Hvar gång jag är på Wjurila, besöker jag den vackra familjegravven vid Haliko kyrka, där stoftet af mina oförgätliga föräldrar, min broder, mina fyra barn och ett barnbarn hvila och dit stoftet af min respektabla svägerska grefvinnan Armfelt, som dött i Stockholm, kommer att transporteras.

Jag önskar, att min kusin Karl Evert måtte hafva lycka i sin ekonomi på Hunnerstad och alla år få 15de kornet. Än vidare önskar jag, att han fullgör sin föresats, att gifta sig med en förmögen, hygglig, vältänkt och söt flicka, ty han är nu snart 44 år, och har ingen tid att förlora. »*Le célibataire est à plaindre, car il ne peut pas jouir de la vie.* — — — — —

Rågen kostar 14 à 15 Riksdlr tunnan och stiger allt högre; missväxten var kännbar förlidet år, dock ser man inga tiggare. Arrangementen äro goda allestädes. — — — — Utan att ha orangeri på Wik, som på Åminne

och Wjurila, har min hustru de vackraste blommor, som pryder salen och förmaket och ger den bästa odeur. Nu åker jag ut med en trafvare, hvar dag mouverar jag mig.»

Axel hade sålunda underrättat sina närmaste om det steg han tagit och lefde lycklig med maka och barn i förhållanden, som genom gemensamt och klokt arbete tedde sig allt gynnsammare för den lilla familjen.

År 1833 lämnade Axel Wirestadnäs och tog fideikommisset Stensnäs i Ryssby socken på arrende.

Då familjen lämnade sitt första hem, fingo de af sin pastor där, icke blott det varmaste tacksägelsebref för all godhet de visat och all trefnad de beredt honom, utan ock i flyttningsbetyget det vitsordet att.»detta herrskap med sina gärningar visat sin religion och härutinnan varit ett föredöme för församlingen».

I Axel Armfelts anteckningar finna vi att det var den 19 okt. 1815 som han »ingick en viktig förbindelse, som jag har att tacka för många glada stunder. Mätte densamma, om det är Herrens vilja, förljufva mina återstående dagar — och Gud bevare min älskade hustru och mina kära barn.»

Troligen betecknar detta datum fattandet af beslutet att med Lena dela sitt lif. Hur länge bekantskapen dem emellan förut fortgått är ej känt. Af Axels egna anteckningar vet man dock att den älskade Lena var 25 år gammal då förbindelsen knöts.

SEXTONDE KAPITLET.

Armfeltska släktingar i Finland.

Bland de många vedermälen af kejsar Alexanders nåd som excellensen Gustaf Mauritz Armfelt, efter sitt öfverflyttande som rysk undersäte till Finland, fick mottaga var äfven värdighet som rysk-finsk grefve. Ej allenast hans barn och barnbarn fingo ärfva grefvevärdigheten, utan kejsaren gaf honom äfven tillåtelse att till greflig värdighet adoptera sin ende brorson Magnus Reinhold, sin syssling Gustava Vilhelmina Charlotta Armfelt och hennes adoptivsyster Adelaide Gustava Aspasie Armfelt.

Den sistnämnda var excellensens dotter med prinsessan af Sagan. Med sin adoptivsyster fick hon, — då möjlighet därtill fanns, — alltid vistas hos sin far. Hon var ett förtjusande lifligt och skönt barn. Begge barnen liknade små änglar och voro excellensens glädje under hela deras uppväxt. På Wjurila gård bodde excellensens broder August och hans älskvärda hustru Jeannette Taube, som af excellensen högt värderades och som, då han var frånvarande, hjälpte honom med alla arrangementer på det två kilometer därifrån belägna Åminne.

Detta herrskap hade af fem barn blott ett vid lif, sonen Magnus Reinhold, som var farbroderns älskling och som, i enlighet med dennes önskan, år 1825 äktade hans dotter Vava, i hvars tjusande personlighet han var mycket förälskad. Vava — känslig och temperamentsfull

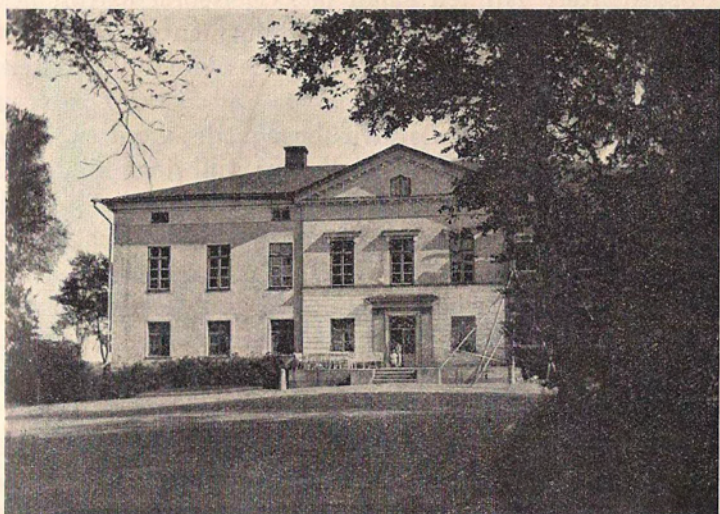

AUGUST PHILIP ARMFELT (1768—1839).

Oljemålning af Breda. Tillhör grefvinnan O. Wasastjerna, född Armfelt.

— tog däremot den afmätte och noggranne Magnus Reinhold till make mera af pietet för den dyrkade faderns minne än af böjelse.

På Wjurila hade paret Armfelt-Taube byggt ett stort ståtligt stenhus. De lämnade nu denna vackra bostad och gods till den nygifte sonen och dennes fru.

Wjurila i Finland.

Själftva flyttade de till Wik på ön Kimito i socknen af samma namn halfvägs mellan Salo och Åbo. De båda familjerna besökte ofta hvarandra, ty tre timmars landsväg eller något mera i roddbåt ansågs ej alls som särskildt besvärligt denna tid.

När August Philip Armfelt — kejsarlig rysk kammarherre och generaladjutant — år 1839 afled, utgick med honom den friherrliga ätten Armfelt i Finland.

Hans son sände sedan faderns vackra guldputschaft eller signet med det friherrliga Armfeltska vapnet till sin gamle vän baron Karl Armfelt för att denne, liksom förre

ägaren, skulle bära det på sin urkedja. På signetet är följande inskription fint graverad: »Detta signet har från år 1791 i London till år 1839 tillhört August Philip Armfelt, som sistnämnda år den 29 augusti slutade sin jordiska bana å sin sätesgård Storvik, såsom dåvarande siste friherren af detta ädla namn inom Finland.»

Sedan Karl Armfelt sändt tacksägelsebref härför, fick han från sin sysslings son, f. d. löjtnanten vid Moskowska gardesregementet grefve Magnus Reinhold Armfelt, ett bref, dateradt Strassburg.

Magnus Reinhold Armfelt begagnade Contrexevilles brunn i Vogeserna och skulle nu tillbringa vintern i Strassburg, för att vara i närheten af brunnen nästa vår, och äfven för att låta sina söner begagna läroanstalterna i denna stad.

Han hade rest sjuk från Finland och sjukdomen förvärrades i Stockholm. »Oaktadt anlitaandet af de celebraste läkare, (om ej törhända genom dessa) har min hälsa småningom försämrats, så att jag länge varit sängliggande.»

Grefven skrifver i de ömmaste ordalag om sin »alltid saknade fader» och glädes att Karl Armfelt ej försmädde hans obetydliga föräring.

»Då jag tillät mig att göra dig denna present, min egen hedersbroder, visste jag att detta öfverensstämde med min salig faders önskan.

Från mina lyckliga och obekymrade barnaår bibehåller jag i tacksamt minne den godhet och släktvänlighet med hvilken jag då omfattades af dig, min hedersbroder. Från denna tid daterar sig den varma tillgifvenhet jag alltid känt för dig och din omgifning. Lifligt för mitt minne står ännu den vackra artilleriofficeren med schakon prydd af de korslagda kronorna och den svarta crinièren, som jag då — en alltför påhängsen släktinge — mer än ofta besvärade med mina besök. Vår promenad

till djurgårdsteatern, exercisen på ladugårdsgärdet m. m. glömmar jag ej.

Onkel Axel påminner jag mig äfven som krigsfånge, då han besökte mina föräldrar på Wjurila, men jag var då mycket yngre. Sedan dess har den mellan dig, din saliga fru moder och min salig fader uppkomna correspondensen (och som han haft godheten meddela mig) på det högsta väckt mitt intresse och liksom återförnyat en bekantskap, som varit mig dyrbar. Det lika innerliga och vackra, som sällsynta familjeförhållande, som alltid ägt rum mellan Dig, min gode broder, din fru moder och dina syskon måste alltid af den känslofulle högsaktas och beundras och mig tyckes att inga välönskningar finnas närmare att uppfyllas, än de som påkallas af denna åskådning. Lifligt föreställer jag mig den trefnad som råder på din egendom och uti din boning. Under sådana auspicer kan förhållandet ej vara annorlunda». — — — —

Om brefskrifvaren rest landvägen hem skulle han varit glad få besöka släkten på Hunnerstad, men troligen sker hemresan sjövägen öfver Lybeck och då måste han försaka denna glädje! — — —

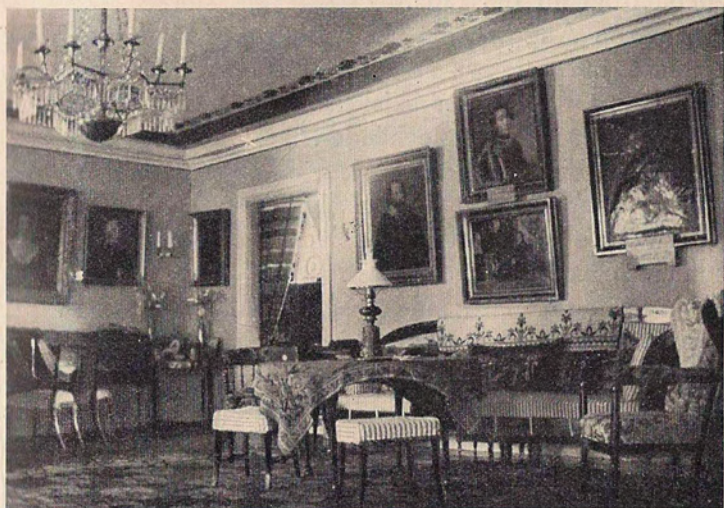
»Detta är min sista utländska resa. Jag har fått nog af dessa länder. Ju äldre man blir, ju mer lugn behöfver man, ju mer besannas det gamla ordspråket: 'Hemmet är dock bäst'. Emellertid vågar jag allt framgent smickra mig med hoppet att en dag få mottaga dig, min gode broder, på mitt Wjurila i Finland. Jag har visserligen intet grännt eller egentligen nöjsamt att bjuda på — men en dylik resa borde ej vara dig ofördelaktig — en förströelse — ett annat land — redan kanske litet olik Sverige i seder, ställningar och förhållanden — några släktingar med hvilka bekantskap kunde göras eller förnyas — skulle dock möjligen äga något behag med sig — och en sommar är snart passerad.»

Nu kommer redogörelse för de finska Armfeltarnes förhållanden. Det anmärkes om excellensens yngste son Magnus Vilhelm (den s. k. Masen), som efter skilsmässan från sin första hustru, från Sverige återflyttat till Finland och ingått i rysk militärtjänst, sedan han i Sverige varit generalstabsofficer, öfverste, kabinettskammarherre och adjutant hos kungen — att detta i sanning var att gå tillbaka. »Det måtte vara påkostande för honom att klä den gröna rocken med röda kragen, sedan han så länge prydt sig med den ljusblå — men — hade han ännu ett år stannat i Sverige, hade han ej kunnat lämna landet på annat sätt än en Willebrand, en Boye, en Arnell m. fl. och jag tackar Gud att så ej skett. — Ännu har ingen Armfelt, mig veterligen rymt för skuld från något land; också uppmanade jag honom att taga sitt parti, innan det blef för sent och såg derför med nöje att han tog det. En förmögenhet af 150,000 riksdaler har han emellertid uppätit och har numera *intet* öfrigt. —

Hans begge äldre bröder hafva stigit till höga ämbeten inom Ryssland. Gustaf är generallöjtnant och guvernör i Helsingfors samt prydd med så många crachaner, som rymmas på rocken. Alexander är minister — statssekreterare för storfurstendömet — den första plats i vårt land och närmast kejsaren af alla ämbetsmän, dessutom kammarherre, geheimeråd och dekorerad. Gustaf har också förstört hela sin förmögenhet, men är lyckligtvis rikt gift. Alexander är bättre hushållare och åtnjuter öfver 40,000 rubel årligen af kronan för sin plats, utom många förmåner såsom ett fritt hotell, ved, upplysning, en del betjäning m. m. Systemen i Sverige (Augusta Piper) är äfven pensionerad af vår kejsares enskilda handkassa. Du vet nog att äfven hennes enskilda förmögenhet har försvunnit genom inblandning med hennes aflidne mans. Oss emellan nämndt är hela denna branche af familjen

mer eller mindre fallen för misshushållning, ett fel som torde gått i arf från De la Gardierna.

Hvad mig beträffar är jag endast landthushållare och som sådan bosatt på min kära födelseort, där jag äfven hoppas att en dag i lugn få sluta mina dagar. Tidigt gift, har jag redan stora, nära fullvuxna barn. Min äld-

Rattula gård. Salongen.

Porträttet öfver soffan föreställer excellensens far.

ste son är 18 år gammal, 2ne söner och en dotter har jag dessutom. Min egendom Wjurila har jag redan under min salig fars ögon något arronderat och omskapat, men mycket återstår här ännu att göra. Jag nödgas bl. a. bygga betydligt.

Min mor, som bedt mig oändligen tacka dig för din hugkomst och framföra sin hjärtliga hälsning till dig, min hedersbror och din kära omgifning bebor en nätt och mycket vacker egendom i Kimito socken, benämnd Storvik och under hvilken dessutom hörer Gesterby egendom i grannskapet däraf.

Som possessionat äger jag dessutom sysselsättning genom en mindre välbyggd egendom i grannskapet af Åbo, en stadsgård därstädes och min hustrus stora egendomar i Ryska Karelen, innefattande närmare en hel socken (250 hemman), men som, Gud nåde oss! ger mycket mer förargelse än penningar. Allt är där på rysk fot och går ytterst trögt att omskapa.

Min son August, som skall bli *endast landthushållare* kommer om ett par år att mottaga förvaltningen där, som genom en särdeles skickelse hittills varit uti otrogna och t. o. m. förstörande händer.

Där har du, min egen gode vän, en sann, ehuru ofullständig framställning, af vår familjs ställning i Finland. Jag bör då tillägga att Gustaf Armfelt disponerar Åminne, numera egentligen hans hustrus (en engelska med pak-tum) egendom. Alexander äger Rattula, som Axel Piper fick med sin hustru (född Ehrenroth) och sålde till honom för 120,000 rubel. Han är nu (Alexander nämligen) omgift med en ryska, född Demidoff. Magnus eller Masen har naturligtvis intet annat än sin lön 2,500 à 3,000 rubel. Han bor i Helsingfors och är s. k. beständig ledamot i finska krigsdomstolen.

Jag har nu, min gode broder, uppehållit dig alltför länge med dessa insipida rader, slutar därför och anhåller hjärtinnerligen att uti din dyrbara, af mig högt värderade vänskap, få vara nu och framdeles innesluten.

Ombedjande min vördnads anmälan till mina goda tanter har jag äran med den hjärtligaste högaktning och tillgifvenhet samt den ömmaste släktkärlek framlefvat.

Min ärade och hedersbroders ödmjukaste tjänare
M. Armfelt.»

Magnus Armfelt återsåg aldrig sin fädernejord, ty knappa 2 månader sedan han skrifvit denna sin släkthistora, afled han, endast 44 år gammal, under sin vistelse i Strassburg.

Hans hustru Wava gifte året därpå om sig med sina söners informator den 14 år yngre Johan Aug. v. Essen af Zelle. Bröllopet ägde rum i Söderköping, hvars brunn och badanstalt under dess dåvarande läkares, doktor Lagerberg, spira lockade till sig patienter både från in- och utlandet.

Paret bosatte sig sedermera på Rauhalinna i Finland, som grefvinnan Wava då inköpte. Det är ett förtjusande ställe en mil från Åbo i skärgården.

Hennes äldste son fick Wjurila och hennes dotter Hedvig gift 1851 på Rauhalinna med baron Wrede fick Wik. Nu äges Rauhalinna af Wava Armfelts sonson Eric.

SJUTTONDE KAPITLET.

Svenska Armfaltar utom Hunnerstad.

Excellensen Armfelts moder hette Maria Katarina Wennerstedt (f. 1728 d. 1803). Hon var dotter af presidenten Karl Gustaf Wennerstedt (d. 1778) på Skogaholms stora bruksegendom i Nerike. Excellensens moster Ebba Magdalena (f. 1730 d. 1802 på Runstorp) gifte sig med öfverstelöjtnant Reinhold Armfelt och blef mor till den här ofta omtalade »Calle på Runstorp».

Skogaholm förskönades och utvidgades betydligt af dessa systrars broder, generalmajoren Gustaf Philip (f. 1732 d. 1815). Som han ej hade någon son öfvergick Skogaholm till hans äldsta dotters, Brita Karolina, gift med generalmajoren Karl Armfelt (f. 1764 d. 1846).

Det är denne cirklade och regelrätte herre som hans frände Gustaf Mauritz kallade »Stöfvelblank». Men alltid voro ej hans stöflar damm- och krutfria, t. ex. då han med regementet Royal Suédois låg utanför Gibraltar och fick en och annan kula i kroppen under belägringsstriderna. På äldre dagar hade han mera tillfälle att i lugn njuta af tillvaron på det ståtliga Skogaholm, ehuru de gamla blesyrerna nog gjorde sig påminta, hur väl de än sköttes med »fontaneller» och däri, enligt tidens sed, inlagda ärter.

Karl Armfelt sålde år 1833 Skogaholm och flyttade till Örebro.

Släktens minne är ärofullt fästadt vid sockenkyrkan Svennevad.¹ I detta vackra ljusa tempel ha rokokon och empiren båda sagt sitt ord, utan att störa det helas skönhetsverkan. I kyrkans kor, under väggarnas hufvudbanér och anvapen, stå »tolf behagliga länstolar och tolf tabu-retter». Armfeltska och Wennerstedtska vapen med lång inskription i stenstil pryda orgelläktaren till minne af

Carl Armfelt (1764—1846) och hans fru Brita Wennerstedt (1776—1835).

Efter miniatyrmålningar, tillh. friherre C. G. Armfelt, Kulla.

dess båda släkter, som nästan helt bekostat kyrkan, hvilken invigdes 1786.

Excellensen Armfelt skänkte till kyrkan en dopfunt och en dyrbar silfverbål för densamma. Funten är ett konstverk af

rang och nästan unik. Den är prydd med Armfeltska vapnet och danska elefanterordens kedja.

På en stenpelare i kyrkan finnas minnestaflor öfver generalerna Vilhelm Wennerstedt och Fromhold Armfelt (f. 1721 d. 1797). Denne Armfelt var karolinen Karl Gustafs tolfte son och far till Karl Armfelt samt vapenbroder med Wennerstedt.

Excellensens föräldrar bodde på sin egendom Åminne i Haliko socken i Finland, hvilken gård de stiftade till fideikommiss för äldsta sonen. Fadern, generalen och landshöfdingen öfver Åbo län Magnus Vilhelm dog 1795.

¹ Svenska Turistföreningens årsskrift 1911.

Hans goda och verksamma änka inrättade både skola och fattighus i sin socken. Vi meddela här ett par bref från Gustaf Mauritz till den ömma modern.¹ I det bref som troligen skrefs omkring 1799, då Gustaf Mauritz lämnat Ryssland och vistades i Preussen skrifver han:

Fromhold Armfelt. (1721–1797).

Fotografi af oljemålning, tillh. frih. C. G. Armfelt, Kulla.

»Min nådigaste och allra käraste mamma.

Det var länge sedan jag sist hade bref och min oro var stor, då jag ändtligen i går fick min nådiga mors gracieusa skrifvelse — ära vare Gud att hälsan är dräglig, att humeuret och hjärtat lider af bedröfveliga tidningar är naturligt, men kan man i denna världen annat för-

¹ Tillhöriga friherrinnan Anna Schröderheim f. Armfelt.

vänta. Det oroar mig hjärtligt att därtill ha varit en orsak — min bror låter mig känna det, men Gud nås! nöden har ingen lag, och mänskligheten förlorar ej sin rätt. August, som i ett godt hem har mat och ved för sig, hustru och barn, kan med filosofiens och all möjlig metaphysiquen dömma öfver oss som ödet, efter en svår

Skogaholm.

Efter akvarellmålning af Brita Armfelt f. Wennerstedt, tillh. frih. C. G. Armfelt, Kulla.

och brydsam vandel, satt i dépendance af omständigheter och människor som äro, än sämre än dessa och det slutligen efter 40 års ålder och med en sjuklig kropp. Jag beklagar mig ej öfver allt detta, men alla dagar, alla händelser gifva anledning till nya betraktelser — till ny upplysning.» — — — Brefskrifvaren klagar öfver dålig väderlek. I den grufliga kölden kostade en famn ved, sågad och inlagd 20 Rdlr — öfver allt elände och jämsmer i anseende till krigets dyrtid — »och Preussen är ändå det enda land som har fred.»

Genom bedrägeri af en viss herre i Stockholm var Arm-

feltska familjens elände »au comble», men genom hjälp från Armfelts mor återgafs den lif och existence. »Gud välsigne och uppehålle ma chère mère, utan henne vore vi från Sverige utan allt hopp och all resource — det ha vi af dyr erfarenhet lärt känna.»

Armfelt skrifver att han af nöden tvingas söka sig bröd utom Sverige för att kunna éduca sina barn. »Det känns påkostande, men hvad skall man göra då Svea Hofrätt, Reuterholm & C:o upphäft sig till en ny *providence* för mig och de mina, ehuru jag visst ej i mitt hjärta erkänner dessa afgudar» — själf måste han för sin dåliga hälsa genomgå en kur i Carlsbad, men hans »Hedda och barnen resa till Åminne, för att glädja en mor, som utom allt annat godt och alla andra bevis af ömhet 2:ne gånger gifvit mig lifvet.» Lifligt skildrar han sin blifvande saknad af hustru och barn och skrifver om sin hälsa som han hoppas finna bättring för. — — »Gud bevare, uppehålle och välsigne min nådiga mor är min och de minas dageliga och enträgna bön. Amen.

Dess lydigaste son Gösta.»

Efter denna vinter i Berlin och sommarkur i Karlsbad och sedan Armfelt s. å. fått sin dom i Sverige upphäfd, tilldömts äran och återfått alla rättigheter och värdigheter, skrifver han år 1800 till

»Min nådigaste och ömt älskade mamma.

Ännu ett år och början på ett nytt seculum finner oss åtskilda, men hoppet som aldrig helt och hållet öfvergifver människan, tyckes befästa sig att detta olycksöde skall snart taga en ända, och att jag innan kort får inneslutas i en oförliknelig moders famn och tryckas till det bröst under hvilket jag legat. Himmelen, af hvilken vårt enda goda är att förvänta, uppehålle och bevare min egen goda mamma och låte detta år blifva ett glädjeår efter

en så lång och så hård sorgetid — Jag hoppas innan kort vara på vägen, en mera fatal resa än den mig förestår kan ej existera, i synnerhet som vintern, på hvilken jag hoppades i anseende till vägarna, tycks alldeles ej blifva allvarsam — beständiga regn och blåst förstör i stället för att förbättra. Gudi vare lof att min hälsa på en tid varit tämligen braf — vissa plågor som aldrig öfvergifva mig, är jag så van vid, så att de ej på minsta vis falla mig svåra, då jag likväl är viss på, att om en annan droges därmed, han ej lämnade sängen. Men intet är mera sant än att vanan är halfva naturen.

I Liffland,¹ hos min svärmor och släkt, ämnar jag ganska kort uppehålla mig, i Petersburg högst 14 dar; således kommer hastigheten af min resa an på hur jag står ut med fatiguen. Det blir visserligen svårt för min lilla Magnus att skiljas vid mormor och komma durch med främmande folk — men mina ungar hafva, som judarna, fått vänja sig vid landsväg och värdshuslefnad ifrån födelsestunden. För att kunna bibehålla mitt sinneslugn måste jag undvika mycket af hvad i fäderneslandet kan förefalla, jag vill ingen ondt, förvissad att den högste Guden en dag skipar en fullkomlig rättvisa, men att så länge jag lefver de låta mig vara i fred, det är ej att hoppas. Jag har hållit mig undan och ganska stilla, blandat mig i inga affärer och sett världen som en verklig filosof, det oaktadt har tusendetails historier blifvit skrifna till kungen, andra till kejsaren och det blott på de orter jag lefvat som jag njutit den rättvisa min vandel och mina principer förtjänat. Jag vill intet hafva, äger ej mer en gnista ärelystnad, kanske någon resentissement öfver hvad som öfvergått mig. Men jag är människa och det jag lidit har ofta varit öfver höfvan, således bör det förstås mig. — — — Barnen må Gudilof väl. Alexander behagar allmänt och cajoleras af alla, så det blir Gud-

¹ På Kolk hos grefvinnan M. C. De la Gardie, född Stenbock.

nås ej farmor allena som låter honom få fram sin vilja — Gud bevara mina ungar. På dem är hela min åldersdoms glädje byggd och all den timliga lycka jag kan hoppas njuta. Allt hvad jag gör här i världen ännu, allt besvär jag gifver mig, är blott för deras skull. Mina behof och mina désirer äro ringa. Adieu min lilla nådigaste mamma, under resan skall jag låta höra utaf mig och väntar i Petersburg tidningar från den bästa af mödrar.

Med oafslätlig sonlig vördnad och kärlek har jag äran framhärda min nådigaste mammas lydigaste

Gösta.»

Armfeltska Skogaholmsgrenen fortlevver ännu i en enda ättling, en sonsons son till generalmajoren Karl Armfelt, baron Gustaf Armfelt, som gemensamt med sin moder, Lotten Cederbaum, äger hennes fädernegård Kulla i Odensvi socken af Tjust härad.

I detta vackra hem förvaras många släktminnen af Wennerstedtar och Armfeltar, däribland det friherrebreff som Fredrik I år 1731 utfärdade för generalen Karl Gustaf Armfelt (se sid. 21). I detta på pergament, många sidor omfattande dokument, som prydes af Armfeltska vapnet i färger och som är försedt med svenska riksvapnet i en vidhängande förgylld bulla, uppräknas alla Armfelts bedrifter och berömliga gärningar, gifvande en ypperlig karaktärsbild af den tappre karolinen, hvars lefnadssaga och särskildt hans tag öfver norska fjällen i trohet, mannamod och plikt-känsla öfverträffar många mera kända och mera berömda hjältars stordåd och uppoffringar.

På nordöstra sluttningen af sjön Roxen ligger det vackra Runstorp. Excellensen Gustaf Maur. Armfelt fick af dess ägare, vår bekante »Calle», löfte om denna gård för sin yngste son Magnus Vilhelm — gemenligen »Masen» kallad. Detta löfte var orsaken till att Masen

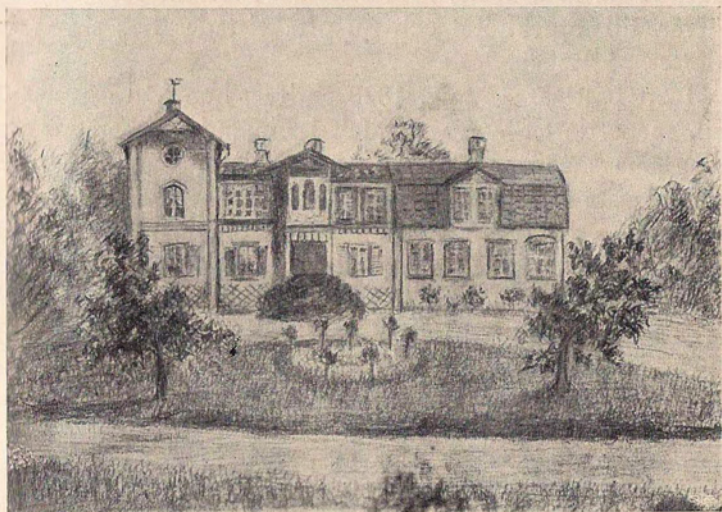

MAGNUS WILHELM ARMFELT (1797—1878).

Oljemålning af S. Lind. Tillhör friherrinnan A. Schröderheim, född Armfelt.

stannade i Sverige, då hans båda äldre bröder med fadern öfverflyttade till Finland. Då Calle år 1825 afled öfvertog Masen Runstorp för s k. vänpris.

Nära Runstorp låg det ståtliga Löfstad. Där härskade då den förtjusande Emilie De Geer som husfru. Hon hade i första giftet haft Masens halfbror Clairfelt

Kulla.

Efter ritning af frih. Jozefa Armfelt, f. de Pomian.

till man, men skiljt sig vid honom för att gifta sig med Karl Fredrik Piper. På Löfstad ha de på flera sätt besläktade Armfeltarne alltid haft ett andra hem, hvilket de med sin esprit och sina talanger ofta bidragit att göra angenämt för ägarne. På Löfstad slutade Karl sina dagar. På Löfstad tillbragte Masen och hans maka Adélaïde v. Stedingk många glada sommardagar. Största delen af vintern voro de i Stockholm, han som kabinettskammarherre och hon som statsfru hos kungaparet. För deras små söner Magnus och Vilhelm voro vintrarna i

Stockholm och vistelsen på slottet, då de fingo leka med småprinsarne Karl, Gustaf och Oskar, efterlängtrade.

En annan resa, äfven den full af fröjd, var det stundom återkommande besöket hos »faster Augusta» — grefvinnan Piper på Engsö. Där hade de hela den glada kusinskan och där råkade de sin farmor, den nu åldrade Hedda de la Gardie, som efter Åbo brand 1827, flyttat öfver till Stockholm och nu ofta vistades hos sin enda dotter på Engsö.

I ett bref¹ af 28 aug. 1828 skrifver hon från Engsö till sin mans dotter Wava Armfelt i Finland och berättar om sina små sonsöner, som hon kallar »Masgubbarne». Om den yngste säger hon, att han är »un des plus gentils enfants que j'aie vue». Hon vet ej om han — »le tout petit masgubben» skall bli lik sin äldre bror, men hon önskar ej att han skall få »autant d'esprit que lui, car il n'en sera que plus difficile à élever». Hon ville ej »pour un empire faire l'éducation de l'ainé, han är mycket förklyftig et ches les parents il aura toujours trop d'admireurs».

Farmodern älskade att i sitt hem samla barn och barn — barn omkring sig, tills hon år 1832 slutade sitt växlingsrika lif.

Då baron Masen och hans fru snart skildes åt och den senare år 1835 gifte om sig med greffe Athanase d'Otrante, son af Napoleons ryktbare polisminister, lämnade Masen hofvet och flyttade helt till Runstorp. Från sin despotiska hushållerska Mina Bohman och sitt ledsamma hem flydde han ofta till det gästvänliga lifliga Löfstad. Snart såg han sig af ekonomiska skäl tvungen att sälja Runstorp och flyttade år 1841 öfver till sina bröder i Finland.

Nu gällde det för »Masgubbarne», som delat sin tid mellan fadern och modern — dels i den senares Stock-

¹ Tillhör friherrinnan Schröderheim, född Armfelt.

Magnus Armfelt (1826–1897).

Fotografi i egyptisk domaredräkt, tillhör friherrinnan A. Schröderheim, född Armfelt.

holms hem, dels på hennes mans egendom Nygård i Tjust — att välja fosterland.

Yngre brodern Wilhelm följde fadern och Mina Bohman till Helsingfors, men den fem år äldre Magnus, som redan var student, ville ej lämna sitt fosterland.

I Finland antog Masen den grefvetitel som kejsar Alexander tilldelat hans fader och dennes afkomlingar. Snart fick också Mina Bohman, genom gifte med sin husbonde, grefvinnetitel.

Af excellensens afkomlingar fanns nu endast Magnus kvar i Sverige, där han ville vara svensk baron hellre än rysk-finsk grefve. Hans föräldrar trodde, som många andra denna tid, att: »sedan Napoleon vore död, skulle inga krig mera uppkomma» och därför fick ej sonen bli militär likt alla sina förfäder. Därför »skändes han» enligt sina egna ord, »som en hund». Hans briljanta hufvud, som farmodern redan upptäckt, då hon som barn fann honom »plein d'esprit», hjälpte honom ypperligt igenom de förelagda juridiska examina. Som auditor vid sin fars gamla regemente, hästgardet, fick han dock vara med militärerna och det som domare.

År 1874 lämnade han Sverige och bosatte sig i Egypten som ledamot af den internationella domstolen i Alexandria. Många voro dock besöken i Sverige och Finland.

År 1897 afled i Sverige — dit Magnus Armfelt med sin familj år 1892 återflyttat — denne siste manlige telning af äldsta Armfeltska grenen. Rikt begåfvad, både på hjärtats och hufvudets vägnar, med lifligt sinne och solskenslynne, var han en verklig ädling, som hvart han kom spridde trefnad omkring sig och förde tankarna tillbaka till den charme, som omstrålat hans farfar och dennes tidehvarf.

ADERTONDE KAPITLET.

Anette Wistrand, hennes dotter och vidare öden.

Axel Armfelts dotter med Anette hade på 1820-talet blifvit gift med en bonde vid namn Jonas, hvilken arrenderade en liten smålandsgård och genom tilltagande dryckenskap gjorde lifvet mycket bekymmersamt för de sina.

Anette hade efter sin återkomst från Finland, varit nere på Hunnerstad, där hon tycks ha funnit hos Axels syst-rar vänliga känslor och aktning för sin person, särskildt hos den mest betydande af dem — Ulla.

Sin kärlek till Axel Armfelt och sin ömhet och med-känsla för »sitt olyckliga barn» glömde aldrig Anette. Då hon faktiskt afvisat flera goda giftermålsanbud, kan man förmoda, att en hel del löst eller dåligt prat om henne saknade grund.

Axel tycks vid tiden för sitt giftermåls ingående ha till en f. d. väninna Louise Sundbeck — kammarjungfru hos friherrinnan Rehausen, född Bulkeley — återsändt ett minne, som han fått af henne och som han kanske någon tid burit som berlock.

Det bref hon sänder honom som svar är så typiskt för hennes kammarjungfrubildning och de synpunkter hon

äger samt det skvallerprat, som bildar hennes lifssfär, att det här intages.

»Stockholm den 17 mars 1833.¹

Min nådigaste baron.

B. kan ej föreställa sig så öfverraskad jag blef vid emottagande af B. nådiga skrifvelse, när jag kände igenn B. namnteckning, mer hant jag ej se för momangen. Jag hade aldeles slagit ur mina tankar att ärholla någott svar sen dett drog så longt på tiden, ock efven för en annan orsak, men som jag ej riktigt ville tro — ock *nå* tror jag dett als icke, för om dett vore sanning tvifler jag ej på att B. velat underretta mig derom, emedan B. mycke vel vet att alt som befordrar B. lycka ock sellhet på dett högsta intressera mig — den nyheten är att B. låtit fengsla sig med *Hymens Rosen Boijor*, som dock ej sellan hafva sina behöriga *törnen* ock i sådant fall trodde jag, att B. ej hade hvarken tid heller tanke öffrig för en så obetydlig ting som jag är. — — — Den lille *klenoden* har jag efven haft äran att mottaga. Hvad *tiden* och *resan* jort för obehaglig åverkan på hans sköna utseende — han tyck

¹ Några förklaringar behöfva bifogas.

»A. W.» betyder Anette Wistrand.

Den »smäländska trotjänaren» var Axels hederlige kalfaktor, som med fasa och afsky såg en stockholmsk kammarjungfru af lättare sort bekanta sig med hans afhållne unge baron.

»Baron Bengt» var en baron Oxenstierna, som 1833 gifte sig med den 35 åriga fröken v. Stedingk, syster till baron Magnus Armfelts första fru.

Förbindelsen mellan grefve Piper och Henriette Widerberg blef aldrig med vigsel bekräftad och redan före 1834 upplöst, då grefve Piper gifte sig med fröken Sophie Ehrenroth i Finland.

Anette Wistrand, hvars duglighet var synnerligen framstående och väl känd af Armfeltska släkten, blef ombedd att ordna hushållet på Eka. Detta gods i Enköpingstrakten ägdes af baron Axel Oxenstjerna, bror till grefvinnan Alexander Armfelt och till förutnämnde »baron Bengt».

tes jöra en tyst klagan på sin egare att han ej fott beholla sin sköna bostad som Berlock. — — — — —

Icke sade jag att A. W. ingott några förbindelser, utan jort en skön bekantskap men som ej är af den natur att den kan bli befestad med hymens band, emedan han endast är en yngling och ej mer en S. M. adjungt så att dett ej kan vara sekert att icke han också kan komma att jöra en *kullerbytta* före Pastoralexamen, ock numera skogar *susa* och *Böljor brusa* emellan dem, för han är i Falun, emedan dett alltid är di stackars *akademiskiutshestares* lätt att aldrig få bliwa länge på ett ställe, å på så longt holl är dett ej lett att beholla *Herrana* troгна. Men hvarför har B. upplöst alla band med henne ock störtat alla hennes liufva förhoppningar för framtiden som just tycktes blomstra på nytt efter sista möte och med dettsamma förstöra min tillemnade *vikinga* eller *Piligrims*=ferd. Jag är qvar hos samma Friherrinna som förr, lefver tyst och mår vel och har mitt mesta nöje i att lesa som vanligt i synnerhet Romantiserade Historjemålningar, hvaraf jag nyligen haft en som mycket behagar mig nemligen Den sista friseglarn. Om jag på någott sett utom att dett besverade B. för myckett kunde bli underrettad om B. ej lest den, så ville jag mycke jerna skicka B. den. Uti den förekommer en sådan der smålensk trotienare som den som var så oppskremd för mig. Lefver han enn och hur mår han. — Jag tenkte att få se B. namn bland Herrar fulmegtigas af krigsbefelet, som nu äro församlade her, men förgeves. Äfven tenkte jag ner vi reste hem från Skåne just vid den tiden ner konungen öppnade Göta kanal att jag skulle få se B. på vegen för vi mötte så monga af B. Regemente. Jag tenkte att fråga någon af dem om B. varit med vid Canalen, men orden dogo på mina leppar ner jag betenkte att vi hade Grefve Wachtmeister till *kusk* för Frih. som satt med mig i Wangen hade jort ingenting för hon förstår ej annat en engelska. Nesta sommar kommer vi vist

att resa till Skåne igenn, dett tycker jag ej myckett om för dett är ett otrefligt land men som Gref. Wachtm. är bosatte der för bestendigt så kan dett ej undvikas för han är en af Frih^s mågar. Känner B. någon Herr Aschan som har Bruk i Småln. Han är her i stan att velja sig en maka och dett segs med sekerhet att han jort ett skönt val nemligen mamsell Zakrisson en mycke vacker å hygg^z lig flicka. — — —

Förlåt min nådigaste Baron att jag aldeles glömt dett B. endast bad mig om några ord ock jag deremot tagitt sidor, men dett gick så fort å lett så papperet blef fullt i största hast, ock jag hoppas på B. godhet att förlåta att jag tagit mig den frihet att pladdra för mycket, men dett är också en del af mitt nöije att göra dett med penⁿan för då är dett ingen som disputerar med mig. Men när man ej talar oftare en vart siette år så är dett naturligt man har mycke att sega å mycke mer en hvad som kan rymmas på en paperslapp.

Med största höggaktning har jag äran att teckna
A. L. S.

P. S.¹ Var nådig och förlåt att vermen kom för nera papperet för jag ville ha så fort torrt.

P. S. Ack så ner hade jag glömt att tala om att Baron Bengt är en gift man. Han hade sitt Bröllopp för ett par vickor sedan han har jort ett underligt val för han har tagitt en hustru som är *fattig, ful* och *elak* och som han ej har mycke sielf så måste hans ägtenskap ej bli af dett liufva slaget. För folk med erfarenhet af den ägta sellheten påstår att kärlek ej är nog att lefva utaf. Och Grefve Axel Piper har ändå jort *bettre*, han har förlofvat sig med en bedagad *acktris* mamsell Widerberg, mycket namnkunig för kärleksaffärer med di flesta Herrar i Stockholm. Han har varit till två prester för att få dem att vara

¹ Brevet är brändt i ena kanten.

med på förlofning så som vittnen, men ingendera har velat öfvervara en sådan dem emellan, då har han blifvitt ond ock svuri att han ville jörat dem förutan ock så har det gått för sig, å dett skall vara ett fasligt stort vite utsatt dem emellan hvilkendera som först bryter sitt löfte. —

A. W. kan jag helsa ifrån. Hon mår bra och är kanske vid Eka nu för ner hon sist skref till mig sade hon att B. A. bett henne så mycke att komma å hielpa honom att få sitt hus lite i årdning. —

Jag är den andeliga kärlekens å *venstra sidans skulle jag sega Mercur*, för alla Bref går öffer mitt påstkontor för att undandraga dem nyfikenhetens blickar. Var gång B. är så nådig och underrättar mig om sin fortfarande helsa och velmåga jör B. mig ett verkligt nöje emedan jag alltid är så glad att höra dem vara lyckliga som jag högacktar — jag önskar B. en bestendig velgång
ock utbeder mig B. nåd och ynest A. L. S.»

Med Anette hade Axel Armfelt senare en rätt vidlyftig korrespondens, hufvudsakligen om hennes dotter och dotterbarn, hvars öden mycket oroadde henne och som hon efter sin lilla förmåga understödde. Som hon i sina bref äfven beskriver sitt lif och lefnadssättet i allmänhet i ett par svenska stormanshus, anföra vi här utdrag ur dessa bref.

»Nyköping och Lagmansö 16 jan. 1836.

Jag var helt förundrad, att se ett bref från baron, som ej skrifvit på så länge. Då jag ej fick svar på mitt bref, trodde jag, att baron föresatt sig att ej skrifva mer och då gjorde jag samma föresats, ty den som ej bryr sig om mig, bryr jag mig aldrig om, undantagandes mitt olyckliga barn; för henne är och blir mina känslor alltid desamma.»

Anette Wistrand, som haft ett eget litet hem, blef genom baron Magnus Armfelts ouppfyllda löfte i afseende på pension, jämnte flera dylika besvikelser, nödgad att taga sig en kondition, då de styfrar hon kunnat spara och den pension hon alltjämt uppbar af grefve Alexander Armfelt ej räckte till hennes underhåll. Hon kom då till baron Falkenbergs på Lagmansö och skrifver härom:

»Nu har jag varit här i två år som husmamsell, har allt som finns i huset om hand, skall ta' emot främmande, servera allt, såväl vid bordet som alla andra serveringar, göra alla sylter, alla sorters légumer, alla finare thébröd samt bakelser, vara med vid herrskapets brygd, ansvara för linhäckling och alla väfnader samt garnbyke. Jag skall ge fram allt som skall vara för köket samt bordet, breda alla smörgåsar till frukost och middag, som ibland går till 100 och ibland öfver. Jag har hand om mjölkkamaren och emellanåt skall jag sy och vara inne som sällskap hos friherrinnan. När jag nu tillägger det grufveliga springet upp och ned i trapporna, som mycket kostar på mitt dåliga bröst, så tror jag att det är nog för en människa vid mina 49 år. Få se hur länge jag står ut, oaktadt jag är hos den mest hederliga familj som finns i världen, och jag är af dem, som alla här, så utmärkt väl bemött. Vid bordet äter 8 barn och en fosterdotter, 1 guvernante, 2 informatorer, 1 bokhållare, så med mig äro vi 15 personer, utom främmande som beständigt äro här. Baron är en utmärkt hederlig, god och förståndig karl och hans friherrinna en mycket god och söt människa, men klen, så hon tar sig ej af det ringaste. Hon är syster till general Stjerncrona, en af döttrarne här är gudommeligt vacker, mycket söta och väl uppfödda äro de alla, snälla i språk och musik. Här är ett muntert och lifligt hus, så vore jag yngre och mitt lynne mindre tungt, så skulle jag visst finna mig, helst de tycks vara mycket nöjda med mig. Jag får ej heller någon behållning af

min lön, ty med julklappar och allt går det ej till mer än 100 banko och jag sliter endast ut skor för 20 Rdr. på året. Jag har hvarken ledigt söndag eller hvardag. Här är förfärlig åtgång på allt. 6 L^{te} kaffe och 6 à 700 ^{te} socker om året och allt annat i samma proportion och ändå lefs här inte öfverflödigt, allt är så ordentligt och allt sker på minuten. Gifve Gud, min Minna hade liknat mig i det afseendet att bli en duglig människa. Hvad skulle det blifvit af mig om jag varit ett pjåk som ingen-ting kunnat.

Nej, nu vill jag ej längre uppehålla baron med mina intressen. Jag glömde allt annat, än det jag skref till en *gammal god vän, som åtminstone fordom önskade min välgång.*

Baron och friherrinnan har i vinter firat silfverbröllopp och hade då stor bal.

För 14 dagar sedan voro vi samtliga härifrån på silfverbröllopp hos major Nordenstolpe, gift med gref Claes Mörners dotter Eva. Hvad tiden går fort! Det var rätt roligt se de hyggliga människorna, som lefva så lyckligt tillsammans. Och gref Claes Mörner, som varit på Hunnerstad! Genast vid sin hemkomst, skref han till sin dotter och bad henne säga mig, att han varit på Ryningsholm och Hunnerstad och att fröknarna bad hälsa mig. Han beskref noga, hur där var, och det gjorde honom mycket glädje att se fröknarna Armfelt och att det var mycket nätt, men att han funnit fröknarna mycket föråldrade. Den gode hederlige gubben, han ber alltid i sin dotters bref hälsa mig och hans grefvinna har jag haft flera de mest vänskapsfulla bref af; om det finns en ängel på jorden, så är det hon. Baron var nu så god och säg mig, hur är det med Minna, jag skickar 2 Rdlr banco till psalmbok och katekes till lilla Anna-Lisa. Om hon läser snällt, skall hon nästa år få till en klädning — — — — —

I nästa vecka skall vi ha vår vanliga nyårsbal för om-

kring 120 personer. Om man slapp ha en sådan mängd gäster kvar öfver natten och dagen därpå gick det väl an. För mig är det då omöjligt att då akta sig för förkylning.» —

I april s. å. ha vi ytterligare bref från Anette, som däri säger till Minnas far, att hon »oaktadt mina mångfaldiga göromål och det hvimmel af människor jag är uti dagligen, hvarje timme på dagen, tänker på mitt barn. —

Här har i vinter varit obeskrifligt med främmande och baler med öfver 100 personer och flera festiviteter. Friherrinnans bror, general Stjerncrona, har varit här med hela sin familj sedan december. Han är den hyggligaste människa man kan se och vara med, så oaktadt jag för dem haft mycket besvär, tycker jag det blir tomt efter dem, ty jag har blifvit af dem, likasom af alla som umgås här, ofantligt väl bemött.

Jag önskar mången gång att baron, som flera af mina ungdomsbekanta, skulle se med hvilken aktning och vänlighet jag är bemött af de förnämsta familjer, äfvensom af mina likar, så jag äger åtminstone den lyckan i världen, men jag har också bjudit till att såväl med mitt uppförande, som i duglighet, sökt göra mig förtjänt däraf och kan jag väl säga att få människor vid min ålder, mellan 50 och 60 år, kan svara för en sådan plats, som den jag har. Det är den gode Guden, som bistått mig och gifvit mig styrka och förmåga att kunna vara nyttig för andra, om jag ej kunnat vara det för mig själf. Måtte jag kunna vara rätt tacksam därför och aldrig förgäta det myckna goda Gud mig gjort hafver och alltid vara nöjd med min lott. Jag har mer än många gånger haft bevis på att Gud aldrig förgätit mig. Jag sörjde mycket för denna vintern och tänkte jag skulle ta döden på mig med ett så förfärligt jäktande, men Gud ske lof jag har ingen dag varit sjuk, fast mycket trött och det skulle äfven en ung varit.»

I juli s. å. skrifver hon ånyo till »Min alltid lika goda baron» och tackar för hans efterlängtade bref. Hon oroar

sig för friherrinnans hälsa och önskar kunna hjälpa hennes klena bröst samt tillråder ett besök hos Kisafrun, som är öfverallt omtald som ovanligt snäll. Hon skall skaffa och sända hennes adress. Hon tackar för att baron omnämner alla sina barn. »Jag intresserar mig så mycket för dem. Jag vet ej hur det kommer sig, men det är alltid något mera vänskapligt, som närmar mig till dem än till andra, fast jag aldrig har och kanhända aldrig får se dem. Gud gifve dem allt godt och att de uti allt måtte göra glädje åt sina föräldrar, ty ingen sorg är så frätande, som den man får af sina barn. Af barons bref ser jag att min Minnas ställning är på lika dålig fot som den varit har, och det gör mig ledsen. Likväl får jag säga att hennes sista bref var rätt förståndigt skrifvet. Hon beskriver arrendevillkoren. Det skall vara god åker och godt bete.» — — — — —

Minna hade tagit en skolmästare till sig för att han tillsammans med sex andra barn skulle lära hennes lilla Anna Lisa att läsa. »Minna själf är ju ute med pigorna på arbete, utom de stunder hon lagar deras mat.» Minna ville att modern skulle flytta ned till dem och lofvar eget rum m. m. Det var Anettes innerliga önskan att komma ifrån det »stojande världslifvet» och »i enslighet uppoffra sina återstående dagar för sitt barn». Hon är dock rädd för sammanlefnaden med Minnas man och den långa obekväma resan. — »Jag som är van att resa bekvämt.» Hon begär Axels uppriktiga råd i denna sak. »I juni 1839 är mitt år på Lagmansö slut», skrifver hon och berättar att hon ej orkar vara där längre, »ty samma höst kommer general Stjerncronas hela familj dit och skall vara där ett helt år.» Det är ett underverk att hon hållit ut så länge med en så tröttsam befattning. Vidare fröjdas Anette i sitt bref att barons hälsa är så god. Hon ber honom dock vara försiktig med badandet, drickandet af 3 glas vatten till frukosten och att vid sina år gå 3 mil

om dagen. »Att så forcera sina krafter gör att de snart nog kunna bli slut och kom ihåg att baron har många att lefva för.» Till slut tackar hon för allt som baron gjort för Minna. Om Minna och hennes man ej visat skyldig tacksamhet, vill Anette nu dubbelt tacka. Hon finner det rätt och vackert af Minna att söka öfverskyla sin mans fel. — — —

»Mätte friherrinnan vara frisk. Jag längtar att se Eder båda innan jag dör, men ske härutinnan, som i allt Guds vilja och glöm ej» — så slutar hon — »en uppriktig vän
Anette.»

Ett P. S. underrättar »att 'Doktorinnan i Kisa, Linköping' är tillräcklig adress på denna fru, som gjort stora underverk. Det har varit hos henne folk från utrikes orter. Bland dem en rik engelsman som hon kurerat. Skrif till henne och beskrif noga friherrinnans plågor, så vet hon nog något, som hjälper. Jag har så brådtom.»

»*En sympatikus mot mask*» beskrifves sålunda i ett af Anettes bref:

»Man tagar det fina af smedslagg, som blir på skurlådan, då man skurar knifvar, näml. det som blir på remmen, tre knifsuddar och blandar uti en liten god pannkaka, hvilken ätes då den sjuke lägger sig, men han får ej veta hvad det är. I tre kvällar skall en sådan pannkaka ätas, de 2:ne sista dagarne af nedan och den förste af ny. Försök nu denna kur, som har hjälpt många» ber hon.

Af grefve Alexander Armfelt uttog Anette år 1838 sin sedan trenne år innestående pension. Hon berättar, på tal härom, för Axel Armfelt att grefve Alexander i två år rest mellan Petersburg och Baden-Baden, där hans sjukliga grefvinna för sin hälsa vistades med de 3 äldsta barnen, hvaraf äldsta dottern var en fullkomlig skönhet. »Jag har aldrig sett ett vackrare barn» skrifver Anette, »men också har hon de vackraste föräldrar man kan se.»

Baronen dröjde emellertid med att besvara Anettes bref och hon är ledsen däröfver ock skrifver att så skulle hon ej gjort om Baronen bedt henne om råd och hjälp. »Mätte ej sjukdom vara orsak till tystnaden» — — — — —

»Grefve Axel Piper tar nu emot sin stora egendom själf mot afträde till sin moder, ty hon skulle haft Engsö i 2 år efter sin mans död på samma vilkor, men hon bor kvar till de hinna köpa en trefflig bostad åt henne» berättar Anette.

Minnas tröghet och liknöjdhet gjorde att Anette numera förlorat lusten till det goda uppsåt hon haft att flytta till henne. Som Anette alltid innerligen ber Gud leda alla sina beslut, ser hon i Axels och Minnas visade likgiltighet en vink att hon ej bör tänka på denna uppoffring.

I ett P. S. berättar Anette att hon fått anbud på en plats hos grosshandlare Ekhoﬀ i Gefle, »den rikaste köpman i hela Bergslagen» med 200 Rdlr banco i lön. Trots den lockande lönen antogs ej anbudet, »då jag alltid haft stor motvilja att bero *af en gammal knarrig änkring* som jämnt talar om sin salig hustrus förtjänster». Anette skulle dock varit värdinna i hans stora hus med full disposition öfver folket. Hans enda 7-åriga dotter, som gick i pension, skulle vårdats af Anette, som haft att ordna allt, men ej själf lägga hand vid något. Ekhoﬀs syster, grefvinnan Sköldebrand, som är hofmästarinna hos prinsen, »var det som ville ha mig dit, men det skulle skett strax på hösten och fast jag ej här är stadd, kunde ej min heder tillåta mig att lämna denna aktningsvärda familj utan att ha någon i mitt ställe, således blef det ej utaf som var väl, ty jag hade ej lust.»

När Axels svar på Anettes båda bref äntligen kom, erkände han, att det var hans friherrinna som påmint honom att skrifva. Hon får också lifliga tacksägelser därför af mottagarinnan, som skildrar sin svåra långvariga sjukdom i rosfeber och den goda vård hon erhållit. Hon

beskrifver julafton, då hon »bars i sin länsstol in i salongen och satt som en hamn i ett soffhörn för att deltaga i den glädje, som om julen alltid är rådande här. Jag önskar baron kunnat se med hvilken ömhet och noggrannhet jag blifvit vårdad af dessa goda människor; den kan endast ses och ej beskrifvas. Jag kan ej tänka på att lämna min befattning här, så länge jag ser någon möjlighet att sköta den.» — Hon tackar för de goda råd Axel gifvit henne att ej flytta till Minna och utsätta sig för allehanda bekymmer och svårigheter. Hon förordnar om sin lilla kvarlåtenskap till förmån för sin stackars dotter och hennes slarfvice man. Hon upphör aldrig att längta efter att få återse sitt barn, innan hon lämnar denna jorden, men inser på samma gång att denna önskan aldrig kan bli uppfylld. Hon tackar för barons godhet att vilja se henne i sitt hus och så få sin önskan att personligen lära känna friherrinnan uppfylld, öfvertygad att denna då skulle få en bättre tanke om henne och att de troligen blefve rätt goda vänner. »Ack, om jag fick en månads ledighet till att resa ner i sommar och hade råd därtill, men till den resan gick väl hela min lön åt.» »Låt mig veta om baron kan ta reda på mina bref. Då jag börjar tänka på Minna, blir jag alldeles förbryllad i mitt stackars hufvud och skrifver och stafvar alldeles rasande.»

På fyra år har Anette nu ingen pension fått af grefve Alexander, som genom sina ständiga resor är svår att nå med bref. Inte en gång hans syster, grefvinnan Piper på Engsö, visste hvar han vore.

Tusende gånger tackas baronen som åter hjälpt Minna och hennes man. »Ack, så olyckligt att hon skulle bli gift med en så dålig karl!» — — — »Hade hon haft en bättre man, hade hon blifvit bättre. Jag kunde ej tro att hennes öde skulle bli sådant, då jag lämnade henne från mig. Hon var ett så vackert och förståndigt barn, och jag ville ha allt så propert och nätt åt henne. Nu

är hon en sådan *bondlolla*, nedgräfvnen i smuts och dåligheter i flera afseenden.» Det skulle så mycket smärtat modern att se Minnas elände, att hon är nöjd förskonas därifrån. Hon erkänner det rätta uti att Minna aldrig förtalar sin man eller beklagar sig och ber baron om ursäkt att Minna svarat hans bud sturskt. Hon sänder henne linne m. m. under barons adress och ber honom styra om att Minna efter hennes död får det lilla hon lämnar efter sig.

Den stackars Anette sänder Minna mer pengar, än hon har råd till: »i anseende till den plats jag innehar får jag noggrannt tänka på min klädsel, och min lön svarar ej däremot.»

År 1840 beslöt sig Anette, ehuru med sorg öfver skilsmässan, att lämna familjen Falkenberg och antaga ett godt anbud på annan plats. Arbetet på Lagmansö var för ansträngande för hennes krafter. Ett hus med gäster, som stannade i åratal, där baler och teaterföreställningar, jakter och picknicks aflöste hvarandra, fordrade yngre krafter vid styret. —

En god vän, i samma lifsförhållanden som Anette, hade fått uppdrag af fru Michaelsson på Schebo bruk i Roslagen att bedja Anette öfvertaga hushållet där. Endast herre, fru och en liten 3 årig dotter, utom Anette, skulle äta vid herrskapsbordet. Anette skulle regera öfver hushållerska, kökspiga och 3 andra pigor. Där fanns en betjänt dessutom. »Högst sällan främmande, emedan där ej finns grannar. Du skall efterse hushållningen med bak, brygd, ljusstöpning m. m. göra eftersyn i ladugården, som skötes af en däja och 2:ne pigor, hvilka hafva stat» — skrifver Anettes vännina.

»Frun är en söt, god, mild, kärleksfull varelse och patron den bästa husbonde samt ordningsman som finns — häftig, men älskad af alla, som hafva att göra med honom. — Rådgör med ditt goda herrskap och gif mig ett bestämdt

svar till 8 juni, då fru Michaelsson kommer hit. Lönevillkoren äro 100 Rdlr och presenter, allt efter belåtenheten — — —

Adieu min goda redliga vän. Jag beklagar dig innan du nu tar ditt beslut, emedan vi hafva båda två ett dumt hjärta, som fäster sig vid personer, så all rubbning är grymt svår.

Glöm ej din gamla vän Hedda Löfdahl.»

År 1840 på sommaren reste Axel Armfelt med hustru och dotter till Stockholm och då gläder den stackars Anette sig öfver att damerna, som aldrig sett hufvudstaden, där skola se och njuta. »Jag är ledsen att det skall regna så mycket», skrifver hon 15 juli från Lagmansö »det förminskar mycket det nöje herrskapet annars hade af sitt vistande i Stockholm. Jag undrar om fröken Ulrika är med. Var god, och näst min vördnad, säg henne, att jag har i ett lifligt minne alla de glada stunder vi haft tillsammans, äfvensom all den godhet hvarmed hon alltid omfattade mig. Ack, om vi hade fått träffas en gång till i världen. Jag är ej mera i något afseende att känna igen. Den mångåriga erfarenhet jag har af världen, har gjort mig till en helt annan människa, än jag fordom var och smickrar jag mig med det hoppet att fröken nu inte skulle finna mig så otreflig att vara med.»

Då Anette genom Axel sänder en låda med presenter till Minna och hennes familj, lägger hon in ett litet paket, som hon ber fröken Hilda vara så god hålla till godo med. Hon sörjer att ha varit Axels familj så nära, då de voro i Stockholm, och ändå ej ha fått träffa dem.

Fin och prydlig ville Anette, nu som alltid, vara. Hon skildrar i bref till Axel den nya uppsättning i sin garderob hon gjort för flyttningen och det präktiga svarta siden till klädning och förkläde hennes kära broder i Köpenhamn gifvit henne, liksom mössor, band och spetsar — breda och moderna — som svägerskan sändt.

Anettes första bref från Schebo innehåller så mycket af intresse att vi här taga in det i sin helhet.

»Norrtelge, Schebo den 20 dec. 1840.

Min goda bästa baron!

För brefvet af den 6:te dennes får jag hjärtligt tacka, ehuru dess innehåll vara mera bedröfligt än glädjande, det var en ryslig marknadsfärd baron gjorde och det var oförlåtligt af den karlen att köra så oförsiktigt, nog får baron kännning af den brytningen i sidan vid alla omskiften af väder. Jag kan ej utan rysning tänka därpå, ty det hade kunnat gått ännu olyckligare, — och min stackars Minna som varit så illa sjuk, hvad det gör mig ondt om henne, stackars barn, som skulle komma i världen för att i flera afseenden ha svårigheter. Ack, om jag kunde hjälpa henne så som jag önskade, och får jag be baron emottaga min hjärtliga och mest förbindliga tacksamhet för sin godhet att besöka henne under sin sjukdom samt tänka på hennes vård — och äfven till friherrinnan ber jag baron vara god och framföra min tacksägelse för dess godhet att skicka Minna mat, evigt är jag förbunden för hvarje godhet som bevisas Minna, hvars belägenhet är beklagansvärd. Gifve Gud jag i något kunde förbättra den, men den lyckan är mig ej unnad.

Barons resa var visst dyr, men då rätta ändamålet vanns med den, så får man ej se derpå. Nu skall jag beskrifva min resa från början till slut. Afskedet från Falkenbergsska familjen var ganska påkostande å ömse sidor, ty jag var uppriktigt afhållen af dem — då jag hade lämnat allt hvad jag haft under min hand till friherrinnan, fick jag en mycket vacker ring af henne. På ringen var en plåt i fason af ett kuverteradt bref och inuti brefvet låg barnens hår, ombundet med olika färger af silke. Detta var ett artigt minne af dem som jag så mycket värderar. Den 15 okt. reste jag från Nyköping på ångfartyget Gri-

pen till Stockholm i sällskap med en grefvinna Sixten Sparre och 2 dess döttrar, ofantligt hyggliga. De voro så artiga och vänliga mot mig och lämnade ej mig på hela dagen. Grefvinnan var en gammal bekant sedan jag var på Eka. Kl. 7 på afton kom vi till Stockholm, då genast en lakej från grosshandlar Michaelsson var emot mig för att hämta mig och följde mig till grosshandlaren, hvarest jag skulle bo. Han är bror till brukspatron och bor vid Skeppsbron i den gentilaste våning man kan tänka sig. Jag bodde der som en *Dam* och blef obeskrifligt väl af dem emottagen samt bemött under de 2:ne dar jag var i stan. Jag åt hos dem och sista middagen, den 17:de, dracks der min trefnads skål vid Schebo i det bästa champagne jag någonsin har druckit. Samma dag på afton var jag bjuden af dem och med dem på konsert, hvilken gafs på operan och var mycket vacker. Från Schebo hade jag emot mig i Stockholm brukspatrons kusk, hästar och vagn, samt en bondvagn för mina saker. Den 18:de kl. 7 på morgonen reste jag från Stockholm, hade på vägen 2:ne ombyten af brukets hästar emot mig, så oakadt det var 9½ mil var jag kl. 6 på afton vid Schebo, och som vagnen stannade hälsades jag med hög röst af brukspatron själf, som på trappan tog emot mig och bad mig vara mycket, mycket välkommen. I slutet af första trappan möttes jag af den lilla sötaste fru i världen, som tog så vänskapligt emot mig, som hade jag varit hennes syster — och vi var första afton som hade vi varit gamla bekanta. Men mina känslor då jag steg ur vagnen kan ej beskrifvas och det svåra intryck som alltid inträdet i ett främmande hus medför — det är ej så lätt att öfvervinna. Jag bad innerligen Gud att nästa flyttning skulle ettdera bli i grafven eller till ett eget litet hem, en flyttning är alltid svår, men ännu svårare vid min ålder, men Gud ske lof som beroende kan jag aldrig önska mig bättre än hvad jag nu har. Både brukspatron och dess fru äro de

godaste och hederligaste människor man finner att vara med, och jag är bemött och ansedd i deras hus som en vän, men ej som beroende, och de göra allt för att jag skall trivas. Jag har två mycket trefliga rum, mycket nätt och väl möblerade och mattor öfver båda golfven och allt så bekvämt, som jag kan önska mig. Utsikten från mina rum är åt hela bruket och sjön som går alldeles under fönsterna, här är obeskrifligt vackert. Schebo är det största bruk i hela Roslagen, här är 2 stångjärns hammare, valsverk, masugn och kvarnar och smedjor förutan all ända. Det ser ut som en liten stad, här är mycket att bese som är märkvärdigt nog för den som ej sett ett stort bruk förr. Patron har blott haft Schebo i 3 år. Det kostade i inköp något öfver 6 hundra tusend, men det är 3 bröder som har del uti det, men den äldsta dör säkert ogift, så blir det blott 2 som delar en så stor förmögenhet. Här är mycket hyggliga grannar, men mest af dem tycker jag om brukspatron Arvidssons. Jag har varit med herrskapet dit till middag och där var så trefligt och mycket vackert måtte där också vara om sommaren.

Nu menar jag att jag har gjort en utförlig berättelse om allt och hoppas jag att baron däraf finner att jag ej är ansedd som en *vanlig husmamsell*, och jag önskar baron skulle sett med hvilken heder jag skildes från Lagmansö, och hur vänskapligt alla de förnäma grannarne där omkring tog afsked af mig. Jag har, sedan jag kom hit, haft de mest vänliga bref från friherrinnan och frökarna Falkenberg, hvaruti de säga sig sakna mig och jag saknar också dem, fast jag i flera afseenden har det mycket bättre.

Mitt herrskap reser till Stockholm öfver jul. De ha bjudit mig med, men det vill jag ej, jag är hellre hemma och njuter frid och stillhet medan jag kan få den.

Näst mina många hjärtliga hälsningar får jag nu önska baron och friherrinnan, fröken Hilda och samtliga en glad

helg och ett godt nytt år och allt det goda ett uppriktigt
hjärta kan önska, och glöm ej en vänskapligt tillgifven
vän
Anette.

Var god och hälsa mycket Minna. Be henne aldrig
skrifva annat än under barons kuvert, jag sänder 1 Rdl.
till Minna, när det går något bud till sta'n, så var god
och låt köpa hem en liten flaska dyfvelstrecks droppar
åt henne, hvaraf hon bör taga 60 hvarje afton, det är bra
för de plågor hon har, och skulle de inte ensamt hjälpa,
så är det bra att lägga kummin i en pipa och röka då
plågan kommer.

P. S. Om jag nu inte hade Minnas olyckliga belägen-
het att tänka på, så kunde jag nu ha lyckliga dagar, men
det skall alltid vara något för mig som är plågsamt, —
medan herrskapet är borta har jag 4 hästar att disponera
för min räkning, och ha de strängeligen ålagt mig att ej
sitta hemma och leds, utan åka ut och roa mig — jag är
bjuden på flera ställen till julafton, men det roar mig ej
att vara borta, jag trivdes bäst allen; det är ej så ofta jag
får vara det. Nyårsafton reser jag till Herrängs grufva,
jag är bjuden dit till julafton och att passera hela helgen
där, men hade varit för länge, jag trifs ej så länge borta.
Där bor en lagmanska Aspling, mor till grufinspektoren,
hon var 2 $\frac{1}{2}$ år guvernant på Lagmansö under min tid
där, en ovanligt snäll och talangfull gumma, hon är så
glad att jag kommit hit på orten att hon kan få träffa
mig, det är 2 $\frac{1}{2}$ mil härifrån. Nu måste jag sluta, goda
baron låt mig veta om Minna skulle bli sjuk, så jag får
skicka henne lite penningar till hjälp för en passande
mat. Det är det enda jag kan göra, och hvad jag ber
baron om är att ej öfvergifva henne, barons öfriga barn
får skörda välsignelse därför — — —

Adieu goda baron, glöm ej den som bedt därom och som
alltid är och blir tacksam därför.

Brukspatrons lilla dotter är det sötaste barn jag någon sin har sett, hon heter Adèle. Hälsa mycket mycket från en gammal vän.»

Anettes sista bref till Axel är skrifvet d. 29 mars 1843. Hon är sorgsen till sinnes och öfverhopad med arbete, ehuru ovanligt rask för sin ålder. Båda herrskapet ha varit sjuka på vintern, så att Anette ofta funnit sina aftnar med dem rätt långa. — »Det roligaste jag har är när jag kommer ned i mina trefliga vackra rum och får där sitta och tänka lite på mig och de mina. Men oaktadt allt detta bör jag tacka Gud och vara nöjd så länge jag orkar tjäna, ty då har jag hvad jag behöfver, och det får ej hjälpa att man skall vara underkastad tvång och besvär på gamla dar.» Anette lämnar sig i »Herrans hand och hoppas att Han, som hittills, ej hädanefter tar sin hand ifrån mig, då jag vandrar min värld redeligen.» Hon sänder varma hälsningar till Axels hela familj och är särskildt »obeskrifligt tacksam mot barons goda friherrinna för dess godhet att vilja taga Minnas äldsta flicka under en jämn och förståndig hand. Kanhända kan hon bli bra så.»

Detta är det sista bref vi hafva af Anette. Enligt utdrag ur Ununge sockens kyrkbok var Anna Elisabeth Wistrand född i Mällby 1787 $\frac{5}{3}$, kom 1840 från Wadsbro till Schebo bruk och flyttade 1846 till Engsön.

På Engsö gård hyrde hon rum och afled där den 22 aug. 1851 vid sextiofyra års ålder, luttrad i ett växlingsrikt lif, hvars pröfningar hon med heder bestått.

»Den lilla vackra Adèle Michaelsson», numera änkegrefvinna v. Herrmansson, har berättat för författarinnan om sin trefnad hos Anette, då hon fick besöka henne i hennes rum och beskåda bl. a. porträttet af excellensen Armfelt, som intog en hedersplats på Anettes vägg samt höra Anettes liffulla skildringar af lifvet på de finska Armfeltska godsen och på det ståtliga Lagmansö.

Den sympati Anette ingaf alla, som kände henne, gör att man beklagar det öde, som ej tillät henne att lefva för den man och det barn, som hon intill döden omfattade med den mest oegennyttiga ömhet.

NITTONDE KAPITLET.

Omkring bror Karl.

De fyra ogifta syskonen Armfelts lif på Hunnerstad blef ett lif i sträfsamt arbete, i sparsamhet på alla håll och i en rörande kärlek och omsorg för den älskade broder, som delade detsamma. Han var ljuspunkten i deras tillvaro. Med sitt glada sorglösa lynne muntrade han för dem upp mången ensam eller dyster stund. »Min käre vän, min älskade bror Carl, som är mitt enda stöd här i världen», så skrifver Beate Sophie i sina anteckningar, när hon så innerligt ber Gud för sin broder. Sedan ber hon att Gud äfven »för Jesu Christi skull skall hafva sin milda hand öfver alla våra kära kreatur och afvända från dem alla sjukdomar och olyckor och allt, som kan göra dem skada eller något ondt.» Sist ber hon: »min milde Fader, bevare våra kära hus och hem för eld och brand och tjufvars hand.» — Aldrig finner man att systrarna antecknat några böner för hvarandra. Deras personligheter voro därtill, i deras egna ögon, alltför obetydliga.

Axel Armfelt var alltid en öm och hjälpsam broder, men han hade ju sitt eget kära hem att främst sörja för. Dock glömde han aldrig sitt barndomshem, dess minnen och de syskon, som nu kämpade för dess bibehållande.

Vi hafva kvar ett bref som Karl 1836 från Hunnerstad skref till

»Min välsignade käre Axel.

Länge efterlängtadt var ditt hjärtligen välkomna bref af den 6 dec. som jag och systrarna med den största tillfredsställelse och tacksamhet mot dig genomläst och många gånger omläst såsom det mest behagliga och hjärtliga bevis på din ömma broderliga tillgifvenhet för oss. Hvilken glädje för oss, som ej hafva snart sagdt någon utom oss, som intresserar sig för oss, att veta det vi inom vår lilla syskonkrets äro fästade vid hvarandra genom den innerligaste syskonkärlek, upptänd af de välsignade bortgångna på samma gång som den oskyldiga glädje de spriddt öfver våra hjärtan vid åsynen af de klara lågor de låtit upplysa för oss, denna barndomens gladaste fest, och hvilka känslor hos oss alltid förvarade skola belöna oss med det ljusa hoppet att dessa förklarade andar välsignande se ner till oss, vakar för vårt väl och genom sina förböner befrämjar den lyckliga utgången af våra företag.»

Efter många varma välgångsönskningar för Axel och hans familj vid årsskiftet fortsätter Karl: »Vi rogade oss julafton som vanligt och gaf hvarandra några små julklappar, men intet af så mycket värde, som dem du gifvit; äfven voro vi i julottan.

Om de stora kalasen har väl Ulla skrifvit. Du förundrar dig väl öfver herrskapet på Hunnerstad, som också slår sig lösa.

Vi har Gudnås! annars alltid, och i synnerhet nu, all anledning till all möjlig sparsamhet. Den grufveliga eldsvådan på Torsjö, där ladugården med 20 kor och 3 hästar, 6 får, foder med mycket mera brann upp, har kostat oss mycket.

Äfven den gamle Hården, som gifvit upp staten, och ehuru jag sökte och fick in-teckning tinget förut, så lärer vi ej få mer än 83 procent, som gör en förlust för oss af nära 200 Rdlr. riksg. Det är bra påkostande för oss med våra små tillgångar att få lof göra så stora presenter.

Gud välsigne dig, Axel lille, som alltid ger mig så mycket och i hvarje bref sänder mig pengar. Det kan jag säga att ingenting är bättre än att ha affärer med dig, ty om du skall räkna aldrig så, så blir alltid resultatet till min förmån. Det är ett gammalt ordspråk: 'det är vackra bref far skrifver, men inga pengar är däri', men ett motsatt förhållande är med dina, som äro både vackra och alltid pengar uti. Med hjärtlig tacksamhet för lånet af 25 rdlr, sänder jag dem här innelyckt. Det hade bort vara längesen, men fattigman är ingen grufva. 1 rdlr. i ränta följer äfven. Den borde varit större. — — —

Den säck du var god lånte med rågen skall jag sända med ett säkert bud till Wexiö marknad — — —.

Din Carolus.»

Så gick lifvet på Hunnerstad fort och jämnt genom det dagliga arbetet och genom den sammanhållning, som alltid skapar framgång.

Fröknarna gödde kalkoner, som sedan köptes till kaslasen på granngårdarna, de skaffade feta gäss, ägg och smör att sälja. Refva efter refva täpptes till och hemmets grund blef allt säkrare, medan fröknarna själfva blefvo alltmera bräckliga och gamla.

En ädel täflan rådde om deras olika företags lyckliga utgång och rädda voro de om allt de hade om händer.

Den förut omnämnda Maja Stina i Nain berättade t. ex.: »att silfret hadde di aldrin ute i köket, utan di sto i förmaket i hörnan där å diskade som ingenting, fast de va främmat harrar där.

Å fröknera hade nog lite' lustigheter emella sej iblann. De sa allti om fröken Ulrika: 'Gu ske lof när Ulrika dör', sa di, 'för då får vi ärfva na'. Ja bevars, de sa di å na, men de va lika bra för de emellan dem. Å så ska en tro att ho lefde längst uttå dem!»

Själffva den afgudade bror Karl var föremål för en

och annan systerlig komplott, hvarom Maja Stina berättade:

»De var så en gång att far min, skräddar'n, skulle sy ena päls åt baron Karl, å va innestängder för de i gålnskammarn. Då sa fröken Ebba — ho va liasom styret se — att far skulle komma klocka sex på mårron å hogga

Smålandsstuga nära Hunnerstad.

Fotografi tillhörande friherrinnan Lotten Armfelt, född Hultin.

ner eka i lilla Näs backen, för baron Karl feck allri vetat å han lå så där te bortåt tie, då han skulle äta frukost ska en tro. — När baron sena kom ut, så så han strax att eka var borta, å då sa han: 'Hvem tjyfvingen har tatt eka; för ja kan inte se'na?' 'Ack, Kalle lelle' sa fröken Ebba, 'de töcker du bara att den ä borta.' Men baron Karl geck dit å så etter. När han kom tebaks, så sa han igen, 'hvem tusingen har tatt eka?'

Å du kunne far inte tia, utan sa att fröken Ebba sagt åt'en te å va på gälen klocka sex å hugga ner eka.

Men då geck baron Karl på far å så sa han: 'Å du lelle gobbe, tordes du göra't?' Å så höll han käppa öfver far å följde en ännu te grinna, men slo'en — nåa bevars — de gjor'en inte. Å så sa han: 'de gör du allri mer, om du också får allri så många bu frå fröknera.' Men innan far hade hunnit genom grinna, så va baron Karl etter en och tog'en om halsa å ba en om förlåtelse å så sa han te far: 'du gjorde rätt, när fröken ba dej hogga eka, men si ja vill allri att nära eka ska huggas här.'»

Hur enkla och anspråkslösa än vanor och lefnadssätt voro på Hunnerstad, så misstog man sig ändå, om man trodde att dess ägare ej räknade på sin börd och ej visste sin plats i samhället. På baler och kalas i Eksjö eller hos grannarna uppträdde de i hela glansen af sin gammaldags ståt. Bror Karl var ända till 1837, då han tog afsked från sin kaptensbeställning vid Jämtlands fältjägare, iklädd detta regementes klädsamma uniform, då tillfället så kräfde. En ännu lefvande dam minns honom från sin barndom, då han på en bal hos grefvinnan Taube på Ryningsholm uppträdde i en charmant gul broderad sidenväst och tog sig så ståtlig ut, att systrarna ej kunde hålla inne sin beundran, utan allt ibland gingo fram och klappade och ströko honom samt frågade de andra gästerna: »Är inte bror Karl vacker och fin?» Själfva voro de iförda gammaldags, djupt urringade magnifika brokadklädningar, hvaraf en efter deras död köptes af grefvinnan Taube och användes som klädsel på en fin kabinettsmöbel. Den var grå med små skära rosenbuketter.

Fina och sirliga voro fröknarna i tal och åtbörder; djupa nigningar, smink på kinderna och konstfulla frisyrier utmärkte dem vid högtidliga tillfällen och påminde om längese'n svunna tiders ståt.

Hemma gingo de nästan klädda i säck och aska och använde ibland som solskydd stora gamla peruker hän-

gande bakfram och fästade med stora nålar vid öronen. En säck framtill och en annan baktill var str'Ullas ladugårdskostym. Så tog tjuren, som kommit lös, henne en gång på sina horn och lyfte lätt hennes späda lilla gestalt, slungande den högt upp i luften. Lyckligtvis föll hon ned i en mjukt bäddad kalfkätte, där hon ingen skada led och inom hvars skyddande hägnad hon låg säker för det rasande djuret. Kalfvarna stodo också under Ullas särskilda beskydd. De hörde gården och ingen annan till. När rättaren en gång frågade om ej en eller annan af de mångtaliga öfverflödiga kalfvarna borde säljas, svarade Ulla indignerad: »Nej, vi äro väl inga krämare heller.»

På väg till ladugården och med mjölkstäfvan i handen mötte Ulla en gång ett ståtligt ekipage, som svängde in på den kringbyggda gårdsplanen. Hon stannade och frågade anspråkslöst kusken hvem han körde för. Med en föraktfull blick mötte denne den förmenta lilla statsgumman spörjande om detta anginge henne.

Då stack vagnens ägare ut hufvudet ur vagnsfönstret, gaf kusken en vink att stanna och sekunden därefter såg denne till sin bestörtning sin herre, grefve De la Gardie, hoppa ur vagnen och hjärtligt omfamna »sin nådiga cousine Ulla».

Den gången blef Ulla tagen på »bar gärning». Eljest var det nog vanligt att de besökande af någon domestik bjödos in i stora salen att vänta — och vänta fingo de. Tittade de ut, fingo de kanske se hur de gamla damerna, iklädda sin märkvärdiga hvardagsutstyrsel, skyndade in från ladugård, trädgård och bodar.

Efter en rundlig tid trippade de, väl skrudade och utsirade, in till gästerna och nu blef det kalas af. Lefde man enkelt i hvardagslag, så tog man skadan igen, då man hade gästbesök. Vårdinnorna fattade humör, då någon gäst ej gjorde rätterna heder, med den påföljd att gästrummen nästa dag voro sjukrum.

Ulla var generös och ädelmodig i stort, men småaktig och snål i småsaker.

Så berättas att syskonen en gång fått en stor präktig ostkaka sig tillsänd i en kopparform. När denna tömts och skulle sändas tillbaka, beslöts att den i återtjänst skulle fyllas med krusbär. Men Ulla tyckte att det gick åt för mycket bär härtill. Hon utbrast: »det är för många, för många syster Beate Sophie!» När denna ej lät sig bekomma, hoppade Ulla upp och ned, ropande: »för många, för många».

Trädgården på Hunnerstad, dit man kom ut från en veranda på baksidan af huset, var syskonens stolthet. Där fanns bror Karls eget äppleträd. Där stodo plummonträden i sin lilla lund och gladde lifvet ut Hunnerstadsyskonen med sina »farliga frukter», hvilka alltid voro lika lockande, trots alla varningar, som gäfvos för desamma. Krusbärsbuskarnas rader grönskade, körsbären rodnade och blommorna doftade år från år på samma sätt, som de gjorde det i ägarnes barndom.

Så lefde man, arbetade och sparade på Hunnerstad. Besparingarna placerades, enligt den tidens sed i undan gömda landsbygder, i husgerådskamrarna. Särskildt lade man silfver på hög, skålpund efter skålpund.

Bror Karl hade sina dyrbarheter nedlagda i en kista, som var fastlåst vid hans sänggafvel. En höstnatt låg Karl sjuk efter ett väldigt plummonkalas dagen förut. Sakta lyftes ett fönster ut ur rummet. Ett par maskerade personer hoppade in och började skrufva lös kistan, där så och så många $\mathfrak{R}$ godt silfver årligen ökat Karls förmögenhet. Karl vaknade och rusade upp, men blef gripen i armarna bakifrån, och då han på rösterna kände igen tjuften och dennes handtlangare, hotad med döden, om han ej — vid sin adelsmannaära — lofvade att intet yppa. Därpå var man nämligen säker, att ett dylikt löfte ej skulle svikas af Karl Armfelt, hur förlusten också sved.

Genom en del andra omständigheter blef emellertid snart som gärningsman för dådet en afsigkommen adelsman vid namn Ulfelt allmänt utpekad. Men då ingen anmälan mot honom skedde, förföll saken.

Ulfelt var från en trakt, som kallades Skogsroten, där tjufnad var så vanlig, att man om denna trakt sade: »där finnes blott en ärlig man och han har stulit en ko».

Tjufvarna vågade emellertid ej för pratets skull utbjuda det stulna silfret. Men vid den sista af Hunnerstadsyskonens död, blef tjufgodset synligt i marknaden.

Det kom då en ridande stafett till d. v. ägaren af Hunnerstad med bud att denne skulle återfordra silfret, men däraf blef intet.

Vid Ulfelts död läste prästen öfver honom personalia, som sent glömdes och som slutade sålunda:

»Och om dina blickar mot himmelen ser,
Där stå dina synder beskrifna.
Och slår emot jorden du ögonen ner,
Där äro de alla bedrifna.»

Men aldrig fanns minsta tvifvel, hvarken före eller efter baron Karl Armfelts död, om den helgd hvori denne hedersman höll sin adelsmannaära!

TJUGONDE KAPITLET.

Axel Armfelts hem och familjelif.

L iksom på Wirestadnäs, så kröntes också Axels arbete på Stensnäs med framgång. Men en egen gård och ett hem närmare syskonen på Hunnerstad syntes honom allt mera lockande. Och när det vackra Prinsnäs i Sandsjö socken, fordom tillhörigt Axels mosters man, bergsrådet C. B. v. Schéele, blef till salu, blef Axel år 1852, genom lycklig försäljning af en mindre gård och andra omständigheter, i stånd att inköpa detta ställe.

Vi hafva en dagbok från detta år, där Axel nedskrifvit sina tankar och skildrat årets händelser. På moderns och syskonens födelsedagar och andra bemärkelsedagar försummar han ej att anteckna sina känslor. Om modern skrifver han den 27 jan.: »I dag för 97 år sedan, föddes min välsignade mor på Hunnerstad. Den innerliga tillgifvenhet och kärlek, som hon genom sitt förstånd och öfriga egenskaper ingaf mig — den grannlagenhet och milda öfverseende, med hvilken hon behandlade mina felsteg, gör hennes minne alltid lika dyrbart för mitt hjärta.»

Detta år medförde många besvär och resor — hvaraf ej minst alla afskedsbesök hos grannarne, såsom hos lagman Lagerbjelkes på Borsna, baron Raabs på Ugglansryd, hofjunkar Hedenstjerna i Skeda, assessor Lemchens på Ryd m. fl. En präst som ofta omnämnes är pastor

Wetter i Ryssby (sedermera domprost i Växjö). Innan familjen flyttade »begingo vi alla, i Jesu namn, den heliga nattvarden i Ryssby kyrka», skrifver Axel slutligen.

Under färderna till Prinsnäs hade Axel den stora glädjen att där möta sina älskade syskon och med dem fröjdade sig åt stället alla behag samt att från Prinsnäs aflägga besök på Hunnerstad, där han hjälpte Kalle med mjärd-fisket, badade vid brödernas vanliga lögareberg »Conseberg» och på aftonen vandrade till det kära Orraskog att där förpläga sig med barndomens och ungdomens älsklingsrätter.

Axels väg mellan Prinsnäs och Hunnerstad förde förbi Höreda kyrka, och där försummade han aldrig ett besök vid moderns graf, då han knäfallande högt läste en from bön.

I sitt hem hade Axel nu, utom sin dugliga och ömma hustru, ännu en utmärkt hjälp i omtanke och sysslor af dottern Hilda, som var makarnes ögonsten, men som, sedan hon i 33 år tillbragt sitt lif hos föräldrarna, lofvat sin hand åt notarien Alexis Falkenstedt. Hon gifte sig dock ej förrän 1853 i september och hann således vara med om flyttning till och iordningställande på Prinsnäs, dit hon och brodern Axel rest i förväg. Då föräldrarna en novemberkväll anlände till det nya hemmet, hade barnen rikt illuminerat stora huset samt med marschaller och kulörta lyktor upplyst gårdsplanen och allén.

På Hildas födelsedag tackar Axel Gud för all den glädje och verksamma biträde »detta förträffliga barn» gjort sina föräldrar och ber Gud ömt för hennes välgång och lycka.

Hvad vi veta om hemlifvet på Prinsnäs är mest genom Axels bref till den älskade dottern, som efter sitt giftermål bosatte sig i Stockholm. Först var saknaden efter henne så stor, att t. ex. modern på flera dagar knappast lät sig tröstas och Axel måste kväfva sina egna känslor

för att lugna sin makas. Sedan räknade de gamla föräldrarna månader, veckor, dagar tills de kunde vänta henne åter. Under tiden var Hilda en utmärkt kommissionär i Stockholm, och Axel hade mycket att beställa, synnerligen innan han fick de julklappar utvalda, hvarmed han ville glädja sin omgifning. Åt mamma Lena köptes af en professorska Elliot dennas pråktiga sidenkappa. Äfven päls och guldklocka »sådan som fruntimren bära på bröstet», köptes åt friherrinnan. Hildas gåfva af sitt eget porträtt blef dock den käraste julklappen och en verklig glädjekälla för föräldrarna. »Mamma blir alltid rörd då hon ser det». »God morgon Hilda lilla», eller »Gud välsigne dig Hilda lilla» säger hon då.

Om våren skrifver fadern: »Nu står det härliga, det sköna, det kära Prinsnäs i vårens prydnad och väntar dig!»

Vid afskedet oroas föräldrarne öfver hemresans besvärigheter för dotter, måg och senare äfven för den lilla dotterdottern. Koleran på hösten, eldsvådor i Stockholm m. m. voro farligheter, som kunde träffa det älskade barnet. En tid före jul lade man undan Hildas porträtt för att åter själfva julafton taga fram det att pryda julbordet och något trösta sig öfver originalets frånvaro.

Till trettondagen kom bror Karl och syster Beate Sophie i trenne dar till Prinsnäs och då »hade vi så roligt. Kalle kysste ditt porträtt och uttalade en så vacker nyårsönskan, som jag lofvade att framföra». När Axel for till sina syskon tog han med sig Hildas bref och läste dem högt, hvarpå de ånyo prisades och beundrades.

Själfva syster Beate Sophie blef så animerad af Hildas skicklighet i köpenskap, att hon lät henne för hela tjugufyra riksdaler köpa sig en sidenmantilj, hvarmed hon sedan väckte uppseende på kalasen i orten.

Axels äldste son Vilhelm var löjtnant vid Värmlands regemente och skulle efter fadern blifva arrendator af

fideikommisset Stensnäs i Ryssby. Då Krimkriget år 1855 hotade att möjligen äfven sträcka sig till vårt land, var det bekymmersamt för Vilhelm, som kanske bort taga afsked för att hjälpa den gamle. »Endast äran gäller dock för denne, men kommer sonen ut och stupar så är det fadern, som sändt ut honom.» Axel Armfelt far till sin kloka syster Ulla och får af henne det rådet att hålla sig passiv och låta sonen helt välja själf.

I maj 1856 reste Prinsnäsfamiljen till Stockholm för att gästa Hilda i hennes hem. I västra Hult mötte på hemresan Prinsnäs kusken med tre hästar och sedan hade hans herrskap vid sin hemkomst det käraste minne att tänka på och ett angenämt föremål att språka om de långa vinterkvällarna.

Den vackra idyllen på det ståtliga Prinsnäs visade ej endast sin behaglighet inom hvardagslifvets enkla ram.

Det anseende, som öfverstelöjtnanten, gods- och bruksägaren baron Axel Armfelt så rättvist och välförtjänt erhöållit och det hem han bebodde, gaf honom äfven representationsskyldigheter, som han ej undandrog sig. Då landshöfding Faxe första gången var på middag hos Armfelts, skrifver Axel till sin dotter och beskrefver honom som: »en mycket klok och bildad man, enkel och okonstlad i umgänget».

Axel Armfelt skötte fortfarande sin ekonomi lika väl och noggrant. Nere vid »bruket» på Prinsnäs såg han till sina smedjor och sökte god afsättning för sin spik m. m. Brännvinsbränningen, den tiden en hederlig och loflig handtering, ägnade han mycken uppmärksamhet och redogör i bref till sin dotter för årets resultat. Landtbruk och kreatursskötsel ha äfven hans lifliga intresse.

Smörbyttor och dylika landtmannaprodukter sändes med lämpliga bud till dottern att af henne afyttras.

Med sin så innerligt älskade maka vid sin sida, under

ett ständigt böneumgänge med sin Gud, förtroende till
Honom alla sina fröjder och sorger, i eget vackert och
välordnad hem och med människors vänskap och akt-
ning i rikt mått på sin lott, måste Axel Armfelt tack-
samt erkänna att den goda delen i lifvet blifvit hans.

TJUGOFÖRSTA KAPITLET.

Hunnerstadsyskonens sista år.

»**M**in af hjärtat älskade, söte och gode broder», så skref och tänkte Karl Armfelt om sin broder Axel, då han år 1856 beder honom komma till Hunnerstad »till lilla välsignade mammas födelsedag, som vi så gärna vilja fira tillsammans med dig.»

»Ack, så roligt vi tycka det är, att du finner nöje i våra små ljus om julen och i våra enkla nöjen, som äro så till sägandes som ett återsken från barndomen och från den Guds ängel som bildat våra hjärtan för dessa oskyldiga nöjen och för allt godt.» Axels medförda gåfvor: vörtbröd, präktiga tjädrar, konfekt m. m. gladdde syskonen och gömdes att förtäras på högtidsdagar.

Att gömma kakor och godsaker var en plägsed, som på Hunnerstad ej alltid blef behaglig för gästerna. Så berättade t. ex. en grannfru, att hon vid ett besök på Hunnerstad bjöds kaffe ur en härlig gammal sifverkanna och kaffebröd i en lika härlig silfverkorg. Då hon likväl fann det från kalaser i orten hopgömda brödet hårdt och oätbart, smusslade hon undan det och gaf det åt sin gamla svarta knähund, hvars tänder dock voro för skrala att kunna tugga sönder det. Äfven klädedräkten på Hunnerstad var märkvärdig. Så lär t. ex. syster Ebbas finaste mössa ha bestått af tvenne hvita kragar s. k. »fadermördare», sammanhållna af en majorsgalon.

De gamla syskonen lefde lyckliga och nöjda med sitt trägna arbete kring sin älskade broder, som skrifver till Axel: »vi trifs bäst hemma och sitta om vinteraftnarna vid spisen och jag läser högt för systrarna om Ellen och annat smått. Gud ske lof! när vi ha hälsan och inget ledsamt händer, gå dagarna så fort, att man inte vet hvart de ta vägen.

Jag tänker ofta på hur roligt jag har i min lilla innersta kammare hos dig — rätt som det är, så kommer jag och smyger mig till dig igen.»

En annan gång tackar Karl sin bror: »min lille söte brukspatron för de välgjorda plogbillarne, de passade så bra till plogarne och se mycket bättre ut, än de jag förut köpt.» — — —

Han gläds, att Axel haft storfrämmande — landshöfdingen och nya öfversten. »Det var roligt att de fick se det vackra Prinsnäs och hur vackert och väl i ordning du har allting så inom, som utom.

Vi hoppas och längta att snart få omfamna vår älskade bror, som vi hålla så mycket af och som är så god mot oss — och med den varmaste och lifligaste tillgifvenhet är jag i lif och död din allra bästa vän och ende rätte broder Carolus.»

Axels yngste son Axel kom år 1857 med sin fästmö Laura Raab från Ugglansryd på besök till Hunnerstad. Då kom farbror Karl galant och sirlig och presenterade de nyförlofvade en tallrik, på hvilken låg en karamell med ett brinnande hjärta samt en börs virkad af blå pärlor.

Den 25 september 1858 antecknar Axel, att han är bjuden till syskonen på Hunnerstad på plommonkalas: »Jag skall icke äta för mycket af de farliga frukterna.»

Sorgligt nog hade Karl ej samma föresats och måtta. För honom blefvo de så efterlängtade och beprisade »far-

liga frukterna» ödesdigra, ty efter detta kalas låg Karl hela hösten sjuk. All systrarnas oro och vård och alla deras böner hindrade ej att deras älskling den 8 december afled.

Sorgen var oerhörd och på någon begrafning ville de ej tänka. Julen nalkades ju och denna högtid, som man

Ön Skarverten i Solgen.

alltid så lifligt gladt sig åt, kunde de ej upplefva utan den älskade broderns närvaro till kroppen, då de ej kunde få hafva den på annat sätt. I Karls kammare firade de sin jul och hans kroppshydda blef först på det nya året vigd vid jordens sköte.¹

I Ullas och Beate Sophies anteckningsböcker finnas följande sorgliga känsloutgjutelser öfver broderns fränfälle.

¹ En historia om att Karls påklädda lik sattes i en stol hos de julfirande systrarna förefaller för omöjlig att vinna tilltro.

»1858 den 8 dec. dog min kära goda bror Carl. Ack, så stor sorg. Jag är nu utan stöd. Han var allt för oss till nytta och till glädje, har gjort oss så mycket godt, gifvit oss allt. Gud välsigne honom och låte hans goda ängel vara här och bevara oss. Han var vår försvarare dag och natt. Nu är min sorg och saknad så stor att jag ej förmår den beskrifva. Gud förlåt min klagan och hör min ödmjuka bön att jag snart får komma efter. Nu är så ledsamt att lefva. Ack hvarför skulle han dö, som var så nyttig och god?

Ulla.»

»Ack, jag kan knappast för mina tårfyllda ögon skrifva ut, att min så älskade kära bror, min lille bäste vän här på jorden, gick ifrån mig och till min nådige Gud och våra kära älskade föräldrar och nu får njuta den himmelska glädjen för all sin godhet mot mig och oss alla. Ack, han är så saknad. Jag kan aldrig blifva glad mer här i världen. Ack, min nådige Gud. Ack! gif mig den stora nåden att jag snart får komma till honom för Jesu Christi skull, i Jesu namn.

Beate Sophie.»

Vid Karls graf höll brodern följande tal:

»Den varma innerliga broderskärlek, som förenade mig med min aflidne broder manar mig att vid detta tillfälle yttra några ord om honom.

Uppfostrade af gudfruktiga och fromma föräldrar, som lärde deras barn värdera den stilla glädjen i det husliga, föranledde detta förhållande att de äfven från barndomen slöto sig närmare hvarandra. Denna syskonkärlek fortfor och upplifvades allt mera ända till en högre ålder genom min brors och trenne systrars enskilda sammanlefnad och ett oftare umgänge med de öfriga syskonen och har nu uppväckt den bittraste sorg efter det blad, som vissnat och fallit ur syskonkransen.»

Sedan Axel redogjort för broderns militärbana, yttrade han vidare:

»Sedan 1817 har min bror ägnat sin verksamhet åt landtbruket på fädernegodset Hunnerstad, först under vår vördnadsvärda mors lifstid och sedan som stöd för trenne systrar. Han begråtes nu, inte allenast af sina syskon, utan äfven som god och rättvis husbonde af sina underhafvande och af många som varit föremål för hans välgörenhet.

Anden har flyktat ur den äfven på ålderdomen behagliga hyddan, som nu öfverlämnas åt jorden och förgängelsen. Det är oss syskon ej mera förunnadt att se de af godhet och välvilja uttrycksfulla dragen.

Den enda tröst vi äga är, att en hög ålder närmar oss till återseendet af den så högt älskade brodern i en bättre värld, där vi återfinna honom i en förklarad skepnad.

Frid öfver hans stoft — och genom Guds nåd och Jesu Christi skuld, salighet åt den odödlige anden.»

I februari samma år skrifver Axel till sin dotter:

»Mamma gör allt hvad som är möjligt att förta mig sorgen efter farbror. Hennes omsorger och mina göromål, såväl egna som för systrarne, hvilka jämnt upptaga tankar och tid, verka fördelaktigt, men kunna ej hindra att stunder gifvas, då jag ej kan företaga något mer än att tänka på min ende rätte broder.»

I mars skrifver han: »Sorgen och saknaden efter min ende rätte broder är väl inte så bitter som i början, men likväl ganska obetydligt mindre. Det går väl an när jag sysselsätter mig, men i sällskapslifvet är jag tyst och sluten.»

Karls älsklingssyster Ebbas sorg var ej mindre. Hon brukade lägga sig ned på broderns graf, klappa den och säga: »Kalle lilla, Kalle lilla! kan jag ej snart få komma till dig.»

Efter både moderns och broderns död gjorde Hunnerstadssystrarna inbördes testamente med uteslutande af brodern Axel och svågern v. Melen samt styrde och ställde sedan efter sina egna tycken och åsikter i hemmet och på gården.

Axel kände nog deras egenrådighet som ett afståndstagande, men den fick likväl ej inverka på hans broders kärlek.

Åter läsa vi i juni 1859 bref till hans dotter. Först berättar fadern hur han burit hennes bref i bröstfickan på sin rock om dagarna och hur det oftast legat under hans hufvudkudde om nätterna samt hur, då han passerar den lilla backen vid Borgen, där han två gånger skilts från henne, han stannar, aftar mössan och ber till Gud för henne.

Han berättar äfven att han och mamma varit på Hunnerstad den söndag systrarna hade sitt »yste». För okunniga på ystningsområdet beskrifves nu en dylik tillställning för beredning af den goda smålandsosten, hvilken dock göres bäst i prästgårdar, dit mjölk bäres från skilda håll i en hel socken, ty det är med ost, som med kortspel — det är blandningen, som ger betydelse.

Tidigt på förmiddagen anländer den ena präktiga landtbrukarehustrun efter den andra, till fots eller i vagn, med större eller mindre mjölkflaskor i släptåg. I brygghuset styra ett par utsedda »Mor'or» med uppvärmning af mjölken och med den arbetsamma beredningen af ostmassan och kramandet af ostarna, i ädel täflan om att uppnå bästa resultat. Men inne i »salen» med eller utan »konterfej» på väggarna, där drickes kaffe med 15 sorters småbröd och med ostkaka och annan traktering »hjärtinnerligt undt». Dagen går åt. Man har mycket att berätta, då man så där någon gång råkas. Till slut skola ostarna, nedlagda i små dukar i ostkorgarna, afsynas, räknas och beundras.

När upprottet sker ha alla fruntimren sina torra, rena näsdukar väl fyllda med bröd och godter till de hemma-
varande. Och så lefver man några dar, både andligen
och lekamligen, på »ystet». Kalaset är både besvärligt
och kostsamt, så ostarna bli nog betalta, men blandandet
af så mycken olika mjölk, från olika kor och olika beten,
ger osten en arom, som är säreget fin och eftersträfvans-
värd.

För fröknarna Armfelt var allt besvär och arbete med
det stora »ystet» ett nyttigt afbrott i den djupa saknaden
och vände bort de sorgsna tankar, som höllo på att för-
lama deras både vilja och håg. Och man kan vara viss
om att »med anständig suck för den saliga döda», de
mer än en gång »drog näsduken opp» och midt i sor-
gen fingo glädjas öfver allt vacket och godt som talades
om den älskade och älskvärde brodern.

På Ullas födelsedag hade de åter besök af bror och
svägerska. Samtidigt var det nattvardsgång i Höreda
kyrka och då förde Axel sin äldsta syster till och från
nattvardsbordet. »Grefvinnan Taube på Ryningsholm
med sin äldsta son August, gick på samma gång. Utmärkt
artig mot oss alla. Jag fick då presentera mamma för henne»,
berättar Axel med belåtenhet.

Hans systrar voro ännu några år alla friska och »blefvo
småningom mera förtroliga, fastän de i vissa fall hafva
särskilda idéer, som de inte vilja frångå. De äro nu mera
eftergifna för mina åsikter än förr och sluter sig mera
till mig, i synnerhet Ulla, som alltid gjort det och erin-
rar sig med tacksamhet de uppoffringar jag gjort för dem
— men vill inte det minsta höra talas om affärer eller
gårdens skötsel, som Ebba ensam förestår. Hon har en-
sam kassan om hand och detta med mera ordning än i
början.»

Beate Sophie skrifver bjudningsbref till Axel och hela
hans familj — »Ulla längtar så mycke efter Er» — och

systrarna minnas med glädje hur roligt deras besök på Prinsnäs varit, då Axel rodde dem ut »till det vackra, granna lusthuset» och de hade en så rolig liten sjöresa.

År 1862 fick Beate Sophie Kristi Himmelsfärdsdag ett slaganfall, så att hon måste bäras i säng. Men först tretton dagar efter denna händelse fick Axel af en förbigående hustru veta att »mellersta fröken på Hunnerstad låg utan sans och utan allt hopp». Han reste genast till Hunnerstad. Af doktor Miltopée, som Axel besökte i Eksjö, fick han veta att denne haft ett par bref af Ulla om den svåra sjukdomen, men ej ansett sig kunna, hur behöfligt det än vore, resa dit han ej var kallad. Axel fann sin syster med slutna ögonlock, mällös och stel, men dock innerst medveten. Hon kände igen brodern, hvars hand hon länge klappade. All förhoppning om bättring var ute genom i grund försummad skötsel, hvilken ansetts onödig, då systrarna trodde döden gifven. Efter några dagar dog den stackars Beate Sophie. Axel kände sig »djupt skakad», då han af Ulla fick bref härom. »Hon var den tåligaste och lugnaste af dem alla och har aldrig förorsakat mig någon ledsamhet.»

Envisa och svårhandterliga, det voro de gamla frökarna med besked och lättskrämda voro de inte heller. I de vanliga fotspåren skulle allt gå. Därifrån förmådde inga böner dem att afstå.

Vintern 1861—1862 hade förrymda fästningsfångar uppehållit sig i länet, gjort inbrott och begått stölder, utan att kunna gripas. Axel Armfelt hade under två månader legat i sin hustrus lilla sängkammare med en laddad terzerol och en sabel »och låtit göra luckor för bottenvåningens fönster». Att ingen natt kunna vara säker för lif och egendom var sannerligen ingen narrisak. Anföraren för bandet hade hotat besöka kapten Key på Edshult, löjtnant Reutersvärd på Östraby och inspektör Eriks-son på Skälнас — $\frac{1}{4}$ mil från Hunnerstad. Då Axel

varit öfver hos systrarna och, »som vanligt firat vår välsignade, oförgätliga mors födelsedag», hade han allvar samt varnat dem för faran, men utan framgång, »förstugedörren till stora byggningen skulle allt fortfarande stå öppen för Ullas hundar att kunna gå ut och in — och Ebba kan jag intet förmå att låta en piga ligga i den byggningen hon ensam bebor.»

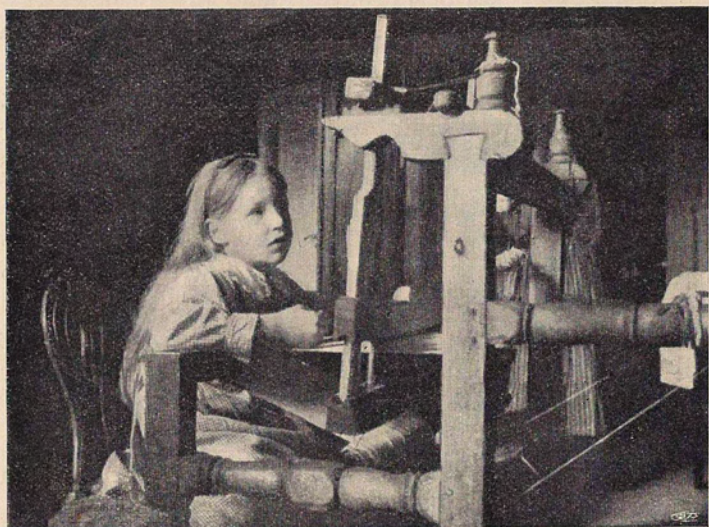
Denna tid, i början på 1860-talet, byggdes stambanan genom Småland. En mängd af arméns officerare hade där anställning. På Prinsnäs blefvo de väl mottagna och bjudna på middagar. Axel Armfelt var nu genom »ögonsvaghets» alltmåra urståndssatt att själf skriva sina bref och öfvervaka skötseln af sin egendom. Hans 80 år gjorde sig på mer än ett sätt kännbara. Om vintern fick han motion genom att promenera på altanen vid Prinsnäs, då det var blidt och vackert väder. I motsatt fall gungade han i en präktig gunga, uppsatt i stora förstu'n. Själsförmögenheterna, uppöfvade under ett långt och verksamt lif till nytta för både honom själf, hans närmaste och underhafvande, liksom fordom för fosterland och vidare kretsar, tyckas dock ha varit orubbade.

Den 6 juni 1865 dog hans syster Ebba på Hunnerstad, efter årslång afmattning. Axel själf med sin hustru och »mamsell» var på Hunnerstad, när Ebba plötsligen blef sämre och efter 3 dagars lidande afled, sedan hon uttryckt sin stora glädje öfver Axels och Lenas närvaro.

Ulla gjorde en stor begrafning, men kunde ej förmås att hålla någon bouppteckning efter systemen, som hon, enligt deras inbördes testamente, ensam ärfde. Följande år kom anmärkning däröfver, men Ulla var då redan död.

En af sina böner fick hon uppfylld. Hon fick dö i »sin lilla roliga kammare», på »detta så kära ställe» och fick under sin sjukdom mottaga många besök af den käre brodern. Men Axel kunde ej öfvervinna hennes beslut

att ej mottaga läkare eller medikamenter eller att skaffa sig en sköterska. Han, som så ifrigt önskade få vara hos henne i det sista, blef ej ens underrättad om att slutet nalkades. Ensam bidade Ulla den högtidliga gästen döden och ensam fick hon också mottaga den efterlängtdade. Ungefär klockan 12 på dagen den 10 nov. 1865 slock-

Ulla Armfelts væfvel med släktens yngsta telning Anne Marie i væfveln.

nade hennes lif, ty strax efteråt fanns hon af tjänstefolket död i sin tillslutna kammare.

Då Axel på aftonen anlände, fick han veta det Ulla kort före sin död lämnat sina penningar ifrån sig till rättaren på gården. En trogen tjänarinna hade fått nycklarna till alla rum och förråd.

För de anhöriga återstod nu begrafningen. Processionen, 50 personer, afgick den 21 nov. kl. 3 e. m. från Hunnerstad till Höreda kyrka, som var illuminerad.

Efter bouppteckning följde auktion, då flera, visserligen

ej så väl medfarna, men dock sällsynt vackra gamla möbler försåldes.

Axel beslöt sig, ehuru han ej själf ville lämna sitt vackra Prinsnäs, att behålla sina fäders egendom Hunnerstad, därifrån han hade sina gladaste minnen.

Den 20 juni 1867 slutade Axel Vilhelm Armfelt sina dagar på Prinsnäs, 82 år gammal. Hans så ömt älskade hustru lefde ända till d. 1 mars 1879, då hon afled hos sina barn på Hunnerstad.

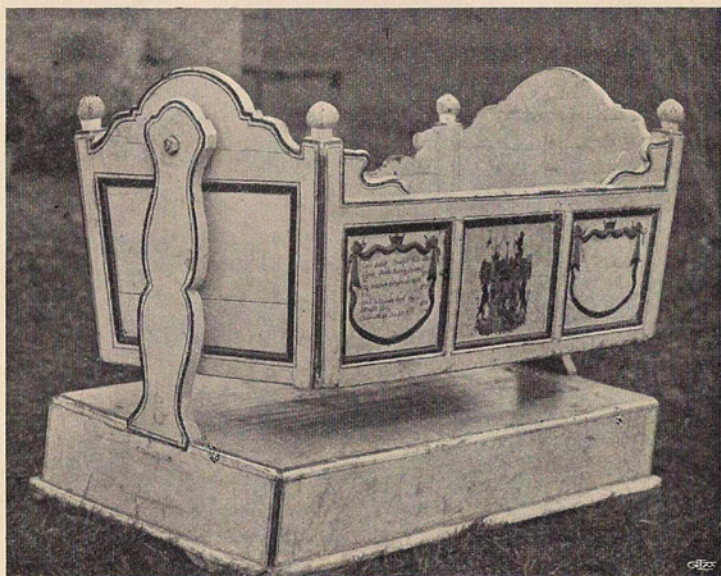
Med öfverstelöjtnanten baron Axel Armfelt, bortgick ur tiden en hedersman af gamla stammen. I vår tid är en personlighet sådan som hans svår att finna. Några af de ord, som yttrades, då hans stoft bars ut från det kära hemmet, må här anföras: »En ädel och högaktningvärd man, en trogen make, en huld och vördad fader och farfader, en god och älskad husbonde, som här i detta stilla tjäll lefde, trodde och bad och som här med en så vänlig blick och ett så hjärtligt välkommen mottog oss — Honom sakne vi i dag!» — — —

Äfven för den, som ej i lifvet, men senare genom den hänsofnas egna anteckningar och bref lärt känna honom, står hans bild i många afseenden som en ledfyr vid sökandet af lifvets goda väg, den till sann lycka, inre och yttre fullkomlighet ledande! Ty, som det yttrades vid hans graf: »Den rättfärdiges åminnelse lefver i välsignelse.»

Ännu ligger det gamla Hunnerstad på sin kulle och blickar öfver vida fält ned mot sjön Solgen. Men det är andra ägare, som nu fröjdas öfver dess växande skördar. Ingen baron Armfelt vaknar längre som arfvinge till sina fäders gård i den vapenprydda vagga, hvilken fördom stolt gungat telningar af detta ädla namn. Ingen

ung fröken Armfelt lär sig längre väfkonsten på Hunnerstad i faster Ullas lilla väfstol!

Men ännu hör man i tysta nätter lätta steg och kjortlars prassel i de salar, där högborna damer i 1700-tals dräkter fordom trädde dansen eller i tjänares skepnad uträttade hemsysslorna.

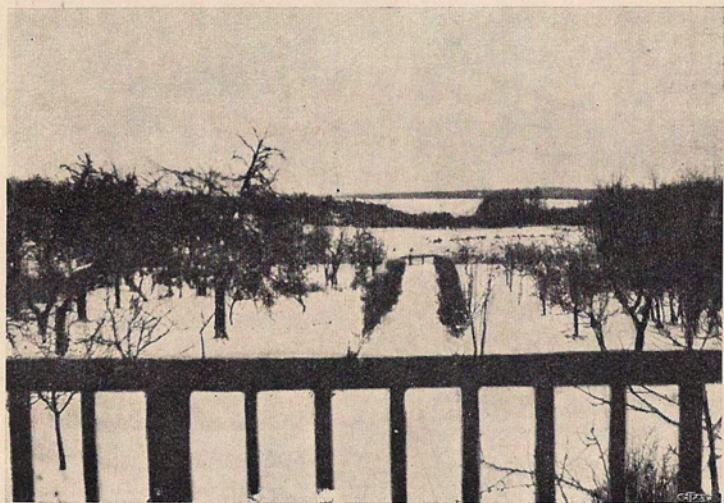
Vagga från Hunnerstad med Armfeltska vapnet.

Ännu minnes man den natt, då gästen i flygeln vaknade vid vagnsbuller och i månljuset såg ett ståtligt ekipage, förspändt med glänsande svarta springare, köra upp till stora husets låga breda förstubro mellan de båda höga popplarna. Nyfiken sträckte han ut hufvudet för att få se hvem som åkte så fint och — i ett nu var synen borta.

Ännu i denna dag händer det att ett fladdrande ljussken under de stora granarna — generalen och generalskan — synes mellan träden upp mot gården, och då

förstå dess invånare att det är en öfvernaturlig orsak som gör att de, hvilka resa vägen fram under denna grupp af stolta jätteträd, stundom märka huru deras hästar där skygga.

»Ve den ägare, som fäller denna gårdens prydnad», susa träden, »vårt bestånd och gårdens bestånd hör tillsammans».

Utsikt från Hunnerstads veranda öfver trädgården.

Ännu bär farbror Karls eget, nu så mossiga, gamla äppleträd frukter, som hur små de än numera äro, dock för en Armfelt af Hunnerstad smaka bättre än all annan frukt i världen.

Plommonlunden står ännu kvar i trädgårdens ena hörn. Dess »farliga frukter» mogna dock nu på träd, som äro barnbarn till dem, hvilka haft äran bjuda skugga åt Gustaf Mauritz Armfelt, som ha sett honom lustvandrade med sin lilla aimabla cousine Ulla, ömsom fördjupande sig i lifvets allvarliga verklighets sidor, ömsom tjusande henne,

som alla andra, med det kvicka och lätta behaget i en konversation, hemvan i tredje Gustafs salonger.

Gamla gård! hurudan du än finner nutiden, lycklig är du nu, som du fordom var det!

I solsken och i skugga, i medgång och i motgång, stolt och mäktig eller fattig och öfvergifven — *en* rikedom äger du, som öfvergår all annan, ty du har fått kärlekens gåfva! Kärleken, som är det högsta i himmel och på jord, har oupplösligt fäst dina barns hjärtan vid dig. All deras sträfvan och deras längtan i världen tillhör dig! Deras hjärterötter lossna aldrig från den så varmt älskade fädernetorfvan, ty deras fäste är alltid Hunnerstad!

kaptenen GUSTAF 1701—1756

g. m. A. E. WRANGEL

generalen, landsh. MAGNUS WILHELM 1725—95

g. m. C. M. WENNERSTEDT 1728—1803

stiftade *Aminne* fideikommiss i Finland

1. excellensen GUSTAF MAURITZ 1757—1814

g. m. HEDVIG DE LA GARDIE 1761—1832

Ryskt-finskt grefskap

1. AUGUSTA 2. GUSTAF
1786—1845 1792—1856

g. m. PIPER g. m.

på Ängsö LOVISA BROOKE

GUSTAF 1821—1880

g. m.

MARIANNE ARMFELT

3. ALEXANDER
1794—1876

g. m.

SIGRID OXENSTJERNA

MAURITZ 1827—39 o. 4

g. m. döttrar

ALEXANDRINE VON BLÖDERLING

f. 1844

4. MAGNUS WILHELM
1797—1878

g. m. A. v. STEDING

MAGNUS

1823—97

g. m.

IDA LANDELIUS

EMMA A

d.

1. CARL ALEXANDER 2. GÖSTA 1848—87 3. HEDVIG f. 1854

f. 1850

g. m.

g. m.

g. m.

MATILDA CREUTZ

ANTON LEONARD

NADINE v. JACOBSON,

f. 1853

VON KNORRING

innehafva *Aminne*,

f. 1853

barnlösa.

2 söner och 1 dotter

ANNA f. 1868

änka 1896 efter

J. G. SCHRÖDERHEIM

E. WRANGEL

ERSTEDT 1728—1803

Reikommiss i Finland

g. m. JEANNETTE TAUBE 1779-1846

1797—1878

g. m. A. v. STEDINGK

MAGNUS

1823—97

g. m.

IDA LANDELIUS EMMA AREFVIDSON

ANNA f. 1868

änka 1896 efter

G. SCHRÖDERHEIM

MAGNUS REINHOLD 1801—1845

g. m. VAVA ARMFELT

1. AUGUST

1826-94

CARL AUGUST

1862

g. m.

JULIANA HOPPE

f. 1873

2. GUSTAF

1850-80

3. CARL

1836—90

g. m.

EUGENIE PALMFELT

1840—1913

6 söner o. 2 döttrar

4. HEDVIG

g. m.

WILH. WREDE

KARL DEN TOLFTE general, friherre

CARL GUSTAF ARMFELT 1666—1736

g. m. LOVISA AMINOFF 1685—1741

med hvilken han hade 15 söner och 4 döttrar,

hvaraf

sönerna

öfv. löjtnant VILHELM 1715—1761

g. m. EBBA ELEON. v. GERTTEN 1730—1793

löjtnant ADOLF CARL 1750—1807

g. m. BEATA M. v. KOTHEN 1755—1829

ägde *Hunnerstad*

1. ULLA 1783—1865	2. AXEL 1785—1867	3. LOUISE 1787—1813	4. CARL 1788—1858	5. BEATE SOPHIE 1789—1862	6. EBBA 1791—1865	7. CONRADINA 1793—1869
----------------------	----------------------	------------------------	----------------------	------------------------------	----------------------	---------------------------

öfv. löjtn.
g. m. HELENA SANDSTRÖM
1790—1879
ägde *Prinsnäs*

g. m. prosten
v. MELEN

1. VILHELM 1817—1900	2. HILDA 1819—1905	3. AXEL 1831—1910
-------------------------	-----------------------	----------------------

ogift

g. m.
FALKENSTEDT

g. m.
LAURA RAAB
1838—1915

CARL J. VILHELM 1866—1904
g. m. LOTTEN HULTIN, f. 1868
ägde *Hunnerstad*

EBBA, f. 1862
g. m.
C. G. ÅHMAN

ELLEN, f. 1864
g. m.
E. v. MELEN

1. GÖSTA f. 1893	2. MÄRTA f. 1894	3. MAURITZ f. 1895	4. CARL PHILIP f. 1898	5. ANNE MARIE f. 1904
---------------------	---------------------	-----------------------	---------------------------	--------------------------

öfv. löjtn. REINHOLD
1719—1762

g. m.

EBBA MARGARETA WENNERSTEDT
1730—1802

kapt. CARL GUSTAF
1751—1825

g. m.

F. U. HORN, född HILDEBRAND
1760—1785
ägde *Runstorp*,
barnlösa

öfv. löjtn. REINHOLD
1719—1762

g. m.

EBBA MARGARETA WENNERSTEDT
1730—1802

kapten CARL GUSTAF
1751—1825

g. m.

F. U. HORN, född HILDEBRAND
1760—1785

ägde *Runstorp*,
barnlösa

gen. löjtn. FROMHOLD
1721—1797

g. m. CATH. MARIA V. SCHANTZ
1744—1823

generalmajor CARL 1764—1846

g. m.

BRITA CAROL. WENNERSTEDT
1776—1835

ägde *Skogaholm*

öfv. löjtn. GUSTAF FROMHOLD
1799—1867

g. m. MARIANNE ÅKERHJELM
1811—1899

kaptn. CARL GUSTAF 1830—1909

g. m. LOTTEN CEDERBAUM
f. 1846

ägde *Kulla*

konsulatsekreter. CARL GUSTAF
f. 1866

g. m. JOZEFA HAJDUKIEWICZ DE
POMIAN, f. 1869

ägde med *modern Kulla*

löjtn. FREDRIC 1722—1763

g. m. JOH. V. SCHEVEN 1734—1773

major FREDRIC 1759—1821

g. m. ULLA WALLMAN 1768—1842
bosatta i *Åbo i Finland*

1. JEANNA
f. 1795

g. m.
ARVIDSSON

2. MINA*
f. 1798

adoptivdöttrar till excellensen
G. M. ARMFELT.

g. m.
FEDERLEY

3. VAVA*
1801—1881

g. m.
1. M. R. ARMFELT
2. J. A. V. ESSEN

* 2 och 3 rysk-finska grefvinnor

451227

Datum anger sista återlämningsdag.
Lämna gärna boken tidigare!

1991-10-16 gy

91. 10. 28.

1992-09-02

1992 -12- 19

1993-06-16

93. 07. 26

1994-03 03

NUMMER MAGASINET

nr 11882

078 19 71 0001 42 0801 00 02 01

Ldz

Armfelt RYDSTRÖM Armfeltarne
på Hunnerstad och deras
närmaste /16

RYDSTRÖM ARMFELTARNÄ PÅ HUNNERSTAD OCH . . .

BTJ 2000*

800 09 45 8743 E3

 © BTJ System AB

11882